

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto.



XLIII. L.

1923

7. in 8. števil

IZDAJA TISKOVNA ZADRUGA V LJUBLJANI

Vsebina

julijevega in avgustovega zvezka:

1. Igo Gruden: Pesmi. — (Materi. — Večerna pesem. — Melanholija. — Ubranost.)	385
2. Nikola Radojčić: Iz tiskanega zbornika Daniela Ložarja o Srbih . . .	388
3. Marija Kmetova: V metežu. (Dalje prihodnjič.)	398
4. Mirko Pretnar: Pozna ura	413
5. Ferdo Kozak: Pri Otokarju Březini	414
6. Ivan Zorec: Kraljevič Marko. (Dalje prihodnjič.)	417
7. Juš Kozak: Dota. (Dalje prihodnjič.)	422
8. Dr. Pavel V. Brežnik: Bretonsko slovstvo. (Konec prihodnjič.) . . .	433
9. Miran Jarc: Črni čarodeji. (Konec.)	440
10. Liš-Tai-Pe-Mirko Pretnar: Na ribniku	449
11. Književna poročila	450
Ivan Zorec: Ksaver Meško: «Ob tihih večerih» in «Novo življenje».	
— Dr. F. Sturm: Charles de Coster-Anton Debeljak: Ulenspiegel in	
Lam Dobrin. — Ivan Zorec: Josip Kostanjevec: Zbrani spisi. —	
J. A. G. in dr. L.: Erjavec Fran: Slovenci. — K. Ozvald: Vzgojni	
pomen mladinskega skrbstva. — Ivan Zorec: Zdenka Marković:	
Kuća u snijegu. — Miran Jarc: Sima Pandurović: Posmrtni počasti.	
12. Kronika	459
Ferdo Kozak: Razstava Božidarja Jakca v Pragi. — F. Mesesnel:	
XXVI. umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu: Matija	
Jama — Ivan Zajec. — Argus: Simon Gregorčič med Italijani.	

„Ljubljanski Zvon“

izhaja v posameznih zvezkih ter stane na leto 90 Din, za pol leta
45 Din, za četrt leta 22:50 Din, za inozemstvo 105 Din.

Posamezni zvezki se dobivajo po 10 Din.

Odgovorni urednik: Fran Albrecht.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravištvo
se nahaja v Prešernovi ulici št. 54.

Last in založba «Tiskovne zadruge», z. z o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

Mesečnik za književnost in prosveto

XLIII. letnik

1923

7. in 8. številka

Igo Gruden:

Pesmi.

Materi. Spomin na majko mojo mehko, vdano
gori in sveti v dan iz dneva
kot večna luč, ki pred oltarjem seva
in kaže pot mi v nepoznano
pokrajino,
ki énkrat bo potrkal na vrata,
o, majka moja, ji življenje najino.

Kakó od tebe duša je bogata,
obžarjena in srečna:
od tvojih toplih čuvstev, misli drobnih
in sanj zadivljenih v kraljestva večna ...
Kolíkokrat se zdi mi, da zapreda
med naju
se vonj cvetôv iz vaz nagrobnih,
pa je, o, majka moja, tvoja le beseda
o smrti, večnem raju
in srečanju onstranskem, ki pobožno
oko ga tvoje gleda blaženo.

Življenje majke moje ni veselo
in ne otožno:
zajeto v tiho skrb, vsakdanje delo,
s seboj in svetom potolaženo
prenaša tóvore najtežje
na valih dni in mesecev in let —
in zlat sijaj od njenih vod
kot tih smehljaj je čez obrežje
mladosti moje bil razpet ...

O, demon poželenja, kaj si zvabil v svet
nemirne sanje duše koprneče?
Saj ni nikjer tolažbe, ne utehe,
nikjer zavetja toplega, ne sreče —

le z mrkostjo zastrte strehe,
 zaprte duri vsepovsod...
 Na bregu melanholičnih jezer
 utrujen od viharjev sveta
 sem čakal, da predrami se v globini
 skrivnosten glas, ko da iz cveta
 zavzdihnil vonj bi odnekod —
 glasú nikjer, ah, cveta belega nikjer...

O, majka moja, tiho po daljini
 in preko mesta se večer
 razžuboreva kot vonjiv oblak,
 in meni je, ko da ves zrak
 diši po daljni domovini...
 O, da bi utihnili že gnezda
 za okni svetlimi! — in onemele
 fontane krikov uličnih! — in svetla zvezda
 prežarila vsegà me in vodila
 na daljni nočni poti
 do tebe, majka mila,
 kot je peljala kralje iz Jutrove dežele
 življenju večnemu naproti...

Večerna pesem.

Mladi mesec na zapadni strani,
 megla v dalji kot blišcanje brez:
 tiho vse, zajeto v božje dlani,
 samo voda v noč golči čez jez.

Tiho vse, zajeto v božje dlani,
 v božjih rokah stekanje vseh stez;
 daleč, daleč moji so pristani,
 ônkraj megle, ônkraj belih brez.

Ritmi src, melodično ubrani,
 kdo pozna vam harmonije vez?
 Bomo kdaj, ki zdaj smo si neznani,
 eno cesto našli z blodnih stez?

Tiho vse, zajeto v božje dlani,
 samo voda v noč golči čez jez:
 daleč, daleč moji so pristani,
 ônkraj megle, ônkraj belih brez.

V pomladnem pričakovanju.

O noč pomladnega pričakovanja
negibna, težka in tesnobna!
o ur skrivnostnih molk! tišina grobna,
ki nad globinami zemljé se sklanja!

Vse čaka v svoje skrivne tajne zlito:
po drevju popje, ptica, cvet v livadi,
človeških sanj vsi nerazcveli gradi,
kar v dušah jih nemirnih še je skrito.

O, bratje, ki v polnoč ste se sklonili
kot cvéti v trúdni onémelosti,
kam težko vino osámelosti
iz čaš nagnitih bodete prelili?

Cveteli smo, ko sebe smo iskali,
v spoznanju večnem zdaj odsevamo;
zorimo, bratje, dozorevamo —
o, kam sadovi naši bodo pali?

Melanholija.

Dež monotoni, enakomerni,
pod neboskloni zvoni večerni —
plaho ihtenje prepreglo je zrak.

Leglo je v dušo nemirno ihtenje:
dež monotoni, večerno zvonjenje —
k srcu srcé je zgrešilo korak.

Zlilo se v meglo je vse koprnenje,
v meglo nam klone — kam tone življenje
kot v nebosklone samotni oblak?

Solnce, ne utoni! — z zarjo zasloni
pod neboskloni svet monotoni,
k nam jo nasloni, ki tonemo v mrak...

Ubranost.

Spet v objemu tvojem toplem,
spet v naročju tvojem božjem
v harmoniji z vsem okrožjem
sanjam svoj najtišji sen.

Zunaj v begu gre zasoplem
vse življenje pod viharji,
slutnjo le o daljni zarji
s sabo nosi — kakor sen.

Človek, narod, človečanstvo —
vsi spojeni zdaj so v meni,
in veselstvo v eni ženi
mi odseva — kakor sen.

Ko da v sebi bi poslanstvo
nosil o kraljestvu božjem,
v harmoniji z vsem okrožjem
sanjam svoj najvišji sen.

Druga te je napisal, in jo je tudi poslal R. Ložarju
Nikola Radojčić: *Jul: 11/8 923*

Iz tiskanega zbornika Daniela Ložarja o Srbih.

O priliki tristošestdesetletnice kmetskega upora pod Matijo Gubcem.

Vlepi zbirki starih knjig v Licejski knjižnici v Ljubljani se nahaja jako zanimiv zbornik, v katerem so zvezane štiri nemške knjige, tiskane vse okrog srede XVI. stoletja. Prvi dve sta priljubljeno, navadno vojno čtivo, knjiga o junaških delih in zaslugah Friderika Barbarosse in pripovedka o obleganju in razdejanju mesta Troje. Drugi dve knjigi pa govorita o tedaj najaktualnejšem vprašanju — o Turkih, obsegata njihov koran z navodili, kako ga je treba pobijati, in zgodovino prihoda Turkov v Evropo, z nasveti, kako naj se kristjani borijo zoper Turke.¹ Tedaj povsem navaden zbornik, pa vendar za nas jako zanimiv, posebno radi srbskohrvatskih pripomb na obeh notranjih straneh

¹ Barbarossa. Ein schöne vund Warhafft beschreibung des Lebens vnnnd der geschichten Keyser Friderichs des ersten, genant Barbarossa, durch J o h a n n e m Adelphum Stattartzet zu Schaffhausen... Straßburg, 1535; Warhafftige Histori vnd beschreibung, von dem Troianischen krieg, vnd zerstörung der Stat Troie, Durch die hochgeachten Geschichtschreiber, Dictyn Cretensem vnd Darem Phrygium, ... Augspurg, 1540; Alchoran. Das ist, des Mahometischen Gesatzbuchs, vnd Türckischen Aberglaubens ynnhalt, vnd ablänung. Strasßburg, 1540, Türkischer Keyßer Ankunfft, Kryeg vnd Händlung, gegen vnd wieder die Christen, bitz ynshlyesßlich vff den yetzt regyerenden Solymannum. Dergleich Rhatschläg, wie des grausamen Tyrannen syghafftigem fürnemen von den Christen zu begegnen wer... Alles verdolmetscht durch Heinrich von Eppendorff... Strasßburg, 1540. Današnja signatura zbornika je: III. B. 3421.—4.

platnic in na drugi strani poslednjega lista, kakor tudi radi onih delov poslednje knjige v zborniku, kjer je govor o srbskih odnošajih do Turkov. Radi enega od teh odlomkov me je dr. Glonar, knjižničar Licejske knjižnice, tudi opozoril na to knjigo, ter je s tem pomagal, da se osveži spomin na slavnega njenega lastnika in na težko ter nemirno dobo, ko je nudil ta zbornik pouk, razvedrilo in uteho onim, ki so ga čitali, od katerih so nekateri celo svoja imena in zapiske pustili na njem. To so skoro vsa znana imena kranjskih plemičev, ki so kot poveljniki branili kordon in trdnjave na Granici pred Turki ter tako kot daleč naprej pomaknjena predstraža ščitili svojo domovino in vse zapadno krščanstvo pred barbarskimi turškimi invazijami. Dočim so vsi podpisanci pisali svoja imena, devize in druge zapiske nemški z gotico, pa je eden izmed njih — vsekakor lastnik zbornika — pisal večjidel srbskohrvatski s cirilico in glagoljico. To je bil vitez Daniel Ložar ali Lozar, od čigar čudne in junaške smrti je 5. februarja 1923. preteklo vprav tri sto petdeset let.

I.

Jaz sem z lahkoto zanesljivo dognal, kdo je bil vitez Daniel Ložar, dasi doslej sploh še ni bila znana slovenska oblika njegovega priimka, kajti navaja se kot Daniel Laaser (Lasser, Laser, Loser itd.) ali von Laas, in sicer kot bihaški kapetan, na glasu radi svoje poštenosti in neustrašne hrabrosti.² Kakor tudi bi rad, vendar ne morem tu napisati cele monografije o tem znamenitem vitezu, marveč hočem navesti samo ono, kar je o njem najvažnejše, zlasti o njegovi smrti, ki mu je prinesla istotoliko slave kakor njegovo junaško življenje.

Vitez Daniel Ložar je bil gospodar Belneka (Wildeneck, Wildenegg) in eden najuglednejših bihaških kapetanov, katerega kapetanstvo pada baš v ono dobo, ko je turška sila delala poslednje korake do kulminacijske točke svoje moči, osobito na teh straneh, kjer se je Ložar boril zoper Turke. V teh najtežjih časih, ko so se Turki trdovratno in s silnim elanom zaganjali iz Bosne proti hrvatskim in slovenskim krajem — dokler se ni njihova sila l. 1593. skrhalo pred Siskom — je branil Ložar znameniti Bihač. Brez dvoma je bilo njegovo življenje tam vsak dan v nevarnosti, vendar pa ga ni izgubil tu, marveč v povsem drugi borbi in na

² Imamo še mnogo drugačnih oblik njegovega priimka, pisanega nemški. Radoslav Lopašić ga hrvatski piše v svoji knjigi: Bihač i bihačka krajina, Zagreb, 1890., str. 65, Danilo Lozer.

drugi strani — blizu svoje kranjske domovine. V dobi najusodnejše borbe zoper Turke in v najtežjih naporih, da se zadrži njihov naval iz Bosne v Hrvatsko in Slovenijo, je namreč buknil Gubčev kmetski upor, ki je vznemiril ne le državne oblasti in deželno plemstvo, marveč tudi branitelje Granice — kakor je podoba, te najbolj. Zato so ti razvili naglo in energično akcijo, da uduše upor, ker so se v borbi s Turki bali sovražnika za ledji in pri svojih domovih, dočim so ostale oblasti izgubile glavo ter se bojazljivo in neodločno mnogo dogovarjale in obširno dopisovale. Med prvimi plemiči, ki so pohiteli k srcu upora, je bil tudi Daniel Ložar. On je postal tudi ena prvih plemiških žrtev, za plemiče očitno jako težka in dolgo nepozabna. Čim so namreč uporni hrvatski kmetje prodrli na Štajersko početkom februarja 1573. leta, je že bil tamkaj tudi Daniel Ložar. Tu je, kakor da se bije z vitezi ali s Turki, ki so se držali reda v boju, sam hrabro stopil pred kmetske mase, ki so bile že zavzele mesto Krško.³ Bržkone jih je pozval, naj se vdajo in pomirijo, ker se je on — prihajajoč iz Bihaća — mogel najboljše razumeti z njimi; kar počí puška iz stolpa, krogla ga zadene v lice in ubije.

Valvasor je na treh mestih s spoštovanjem in žalostjo zabeležil ta Ložarjev konec. Pripovedujoč, kako je Jurij Ložar 1512. leta postal gospodar Belneka, nadaljuje takole: «Der Letzte Herr Laaser, dem diese Herrschaft zuständig gewest, war Herr Daniel Laaser, Hauptmann zu Wihitsch. Als aber dieser, durch die mörderische Hand der aufrührischen Bauren zu Gurckfeld, erwürgt, auch sein Bruder, als nechster Erbe, eben desselbigen Tags bey Ainöd, mit Steinen von den Bauren todt geschlagen und also Namen und Stamm der Herren Laaser vertunckelt worden:⁴ haben die nechste Erben, als Schwestern der Herren Laaser, namentlich Fr. Barbara, verehlichte Raumschisslin, Herrn Leopold Raumschissels Eh-Gemahlinn, Fr. Felicitas, Herrn Adams

³ Radics P., Herbart VIII., Freiherr zu Auersperg (1528.—1575.), Wien, 1862., 291—308. — Dimitz A., Geschichte Krains, III. Laibach, 1875., 34—35.

⁴ O smrti brata Daniela Ložarja pripoveduje Valvasor še na drugem mestu, kjer omenja grad Sotesko (Ainöd): «Unweit von dem Schloß gegen Seisenberg zu, auf der Strassen, entdeckt man einen grossen Steinhauften, welcher bemercket, daß hierunter der letzte Herr von Laas oder Laaser, auf dieser Stelle, von den Bauren todtgeschlagen, mit seinem Namen und Stammen erstorben und begraben lige.» (XI, 11). Grb Ložarjev ima Valvasor: IX, 110. Taka in podobna usoda plemičev je morebiti spodbudila Cankarja, da bi lahko napisal svojo povest baš o kmetskem uporu iz l. 1573., ki bi se po svojem pojmovanju bistveno razlikovala od dosedanjih beletrističnih prikazovanj o tem dogodku. Prim.: Glonar J., Cankarjev zbornik: Prijatelj I., Domovina, glej umetnik! 12.

Gall zu S. Jörgenberg, deß Jüngern, Verehlichte, und Amalia, Herrn Paul von Scheyer Ehefrau, sich untereinander, wegen dieses Erbtheils, verglichen, und bewilligt, daß das Schloß Wildeneck dem Herrn Paul von Scheyer bleiben, und er denen andren ihren gehörigen Theil ausreichen sollte: So geschehen im 1573 Jahr.» (XI, 651.). Na drugem mestu pa je zapisal Valvasor o smrti Daniela Ložarja tole: «Den 5 Tag deß Hornungs, im Jahr 1573, ward der berühmte Ritter, Herr Daniel Loser zu Wildeneck, so Hauptmann zu Wichitsch gewesen, durch einen im Gesicht empfangenen Schuß, auf dem Thurn zu Gurckfeld, von denen aufrührischen Bauren getödtet.» (XII, 12). Na tretjem mestu na posled je omenil Valvasor povsem na kratko smrt Daniela Ložarja, opisujoč baš sam kmečki upor leta 1573.: «Bey solcher Verfolgung der Aufrührer, hat der berühmte Ritter, Herr Daniel Laser, zu Wildeneck, Hauptmann zu Wichitsch, aus dem Thurn zu Gurckfeld einen rebellischen Schuß ins Gesicht bekommen, so ihn ums Leben gebracht.» (XV, 485).

Sodobne vesti potrjujejo Valvasorjevo razlago, seveda razen početka zadnjega mesta, ki ne more biti točen. Vseh teh tukaj ne moremo naštet, omenimo pa naj vendarle vsaj najgenljivejšo, ki je napisana pod neposrednim vtisom te težke plemiške izgube: 5. februarja 1573. l., okrog tretje ure ponoči, potem ko je premagal uporne kmete pri Krškem, je pisal glavni zmagovalec baron Jošt Thurn iz Kostanjevice (Landstrass) deželnim stanovom na Kranjskem med drugim tudi sledeče: «Benbens klag ich den Herren, das in diesem Handl der ehrlich, redlich, ritterlich Mann H. Daniel Laser an der Waalstat bliben, der durch ein schuss aus dem Thurn ins gesicht vmbkhomen...»⁵

Že 7. februarja je moral J. Thurn napraviti predlog radi naslednika Daniela Ložarja v Bihaću, toda ni pozabil nanj, marveč je 11. februarja napravil korake v zadevi njegove zapuščine.⁶ Dasi so se plemiči brez prizanašanja in krvavo osvetili

⁵ Starine, VII, 180. O Ložarjevi smrti se govori tudi na str. 190. in 195. Pismo na zadnji strani je Krones jako slabo ekscerpiral: «8. Februar (Cilli). Meldung des Helfenberg an die Verordneten: «Der eine Haufe der rebellischen Bauern sei zu Gurckfeld von Herrn Jobst Frh. von Thuern mit seinen „Vskockhen“ geschlagen worden, nachdem sie sich in dem Orte „versperrt“ hatten. Unter den Gefallenen sei Daniel Lasster, Hauptmann zu Irchitsch. (Valvasor IV [!]), mesto XV, 485. nennt ihn Daniel Laser zu Wildeneck, Hauptmann zu Wichitsch; Cäsar VII, 146. schreibt ihn Leiser.» Krones F., Aktenmässige Beiträge zur Geschichte des windischen Bauernaufstandes v. J. 1573. (Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen 5 [1868], 21.)

⁶ Starine, VII, 190. in 219.

nad upornimi kmeti, so vendar hoteli izvedeti baš za onega, ki je ubil Daniela Ložarja. Radi tega so vsem ujetim kmetom, ki so bili ali so mogli biti v Krškem, stavljali vprašanje: «Wer den Daniel Laser heubtman zu wihitsch Zu Gurkhfeld erschossen hobe; warumb sy auf Ine geschossen, so er doch nur allain vmb sprach mit Inen Zuhalten zu Inen geritten?»⁷ Tega niso mogli dognati. Kmetje so namreč izjavljali, ali da sploh niso bili tam, ali da ničesar ne vedo o tem ali pa so naposled imenovali različne osebe, o katerih so trdili, da so ubile Ložarja. Tako je Gregor Drvodelić iz Brdovca trdil, da ga je ubil neki Nikola, pastorek kovača iz Brdovca, ki je sam govoril v stolpu pri Krškem, da je ubil nekega viteza.⁸ Matko Turčić iz Jastrebarskega pa je rekel pri zasliševanju, da je čul, da je Daniela Ložarja ubil vprav sam Gregor Drvodelić.⁹ Kmetje so očitvidno iz hudobnosti valili krivdo drug na drugega, ker so vedeli, da bode huda predla onemu, kogar denuncirajo kot ubijalca Daniela Ložarja.

II.

V zapuščini Daniela Ložarja, za katero se je brugal J. Thurn s toliko ljubeznijo, se je nahajal vsekakor tudi ta-le zbornik, ki je sedaj v ljubljanski Licejski knjižnici. Od vseh, ki so ga čitali, je zapustil največ podpisov in beležk v njem sam Daniel Ložar. Na notranji strani prve platnice si je takoj zgoraj zapisal svojo devizo in ime s cirilico: «Ja уѣм убога Даниел Лозар.»¹⁰ Takoj pod tem je napisal začetek pisma, kakor je bilo običajno med graničarskimi poveljniki in Turki, v cirilici: «Од нас Даниела Лозара цесарове свитлости...» Pod tem sta se zapisala njegova svaka: «Paull von Schailer» in «Adam Gall d. Jünger», z letnicami in devizami, a poleg njih tudi «F. von Scheyer», vse v nemščini, dočim je Daniel Ložar tudi nadalje pisal v cirilici: «ЧФМЖ» (= 1567., ali po številčni vrednosti takih glagoljskih pismenk) «Ja уѣм убога Даниел Ложар»; pod tem so nemški pisani ekscerpti iz zbornika. Na drugi strani zadnjega lista je zopet začetek pisma v cirilici: «Племенити изибрани и вавсем високопочтовани господине и пријатељу драги». Dočim so vsi ti zapiski pisani v cirilici, bosanske oblike, je zapustil Daniel Ložar na notranji strani druge platnice

⁷ Starine, VII, 298.

⁸ Starine, VII, 252. Hartinger je napačno prevedel to mesto: Hartinger J., Hrvatsko-slovenska seljačka buna godine 1573., Osijek, 1911., 147.

⁹ Starine, VII, 253.

¹⁰ Radi tiskarne moram transkribirati tako cirilico kakor glagoljico s črkami navadne cirilice.

tudi v glagoljici pisane zapiske. Povsem na vrhu je zapisal v glagoljici: «: ч : ђ : м : г : (= 1564) Ја уѣм уѣора. Д: Лозар:», a poleg tega: «1566. Ich vertrau Gott. D. Laser», ter dalje, zmazano, v cirilici: «Ја уѣм уѣора.» Nižje sledi v glagoljici zapisek: «черне очи има белора образа». Ostali zapiski so nemški in brez vrednosti.

Šele po teh zapiskih, pisanih v cirilici in glagoljici, smo tedaj dognali slovensko obliko priimka viteza Ložarja, ki je pisan nemški na najrazličnejše načine. To smo doznali, a iz devize Daniela Ložarja kakor tudi njegovih bojnih tovarišev moremo razbrati, kako je bilo njih duševno razpoloženje v obupnih časih najtežje borbe s Turki, in kaj jim je bila edina nada.¹¹ Zlasti pa se mora naglasiti, da je samo Daniel Ložar pisal v cirilici in glagoljici, dočim so ostali čitatelji tega zbornika pisali samo nemški. On je moral potemtakem biti okretnejši, gibkejši, bolj nagnjen k učenju, a bržkone ga je bolj nego njegove nemške tovariše vleklo srce, da se nauči govora in pismenk, običajnih v okolici Bihaća.

III.

Duhovni interesi Daniela Ložarja se, kakor se vidi po tem zborniku, niso prav nič razlikovali od tedanjih interesov njegovih srbskih in hrvatskih tovarišev na Granici. Ti se sicer niso naslanjali in svojega duha dvigali s čtivom življenja in del Friderika Barbarosse, toda čitali so iste vrste in v isto svrho popisano življenje in čine Aleksandra Velikega, ohranjeno v mnogih srbskih in hrvatskih rokopisih. Obleganje in padec Troje pa je bilo mogoče čitati enim in drugim, ker so Srbi imeli mnogo rokopisov o padcu Troje, sličnih nemški pripovedki v Ložarjevem zborniku. Za koran so se prav tako kakor tudi Daniel Ložar zanimali i Srbi i Hrvati, osobito za apologetski sestavljene krščanske komentarje h koranu, s pomočjo katerih so mogli Turke pobijati in dovajati v neprimliko; vladika Visarion Pavlović je še l. 1739. prosil iz Rusije «sistemu mahometanskuju»!¹² Prav tako so vse vojake na Granici jako zanimale turške zgodovine, ki so razlagale nerazumljivo naglo napredovanje turške sile, še bolj pa predlogi in načrti, kako bi se dali Turki najhitreje in najuspešneje vreči iz Evrope. Takih knjig je brez števila, osobito odkar je po vzgledu Pavla Jovija prišlo v običaj žurnalistično seznanjanje bralcev z vsemi aktualnimi vprašanji. Nekoliko takih zgodovin, traktatov o Turkih,

¹¹ «All-tu In gotßnamen» (Paull von Schaier); «wie Gott will» (Adam Gall d. Jünger).

¹² Споменик краљевске српске академије, I III, 63.

poročil in predlogov je zbral Henrik Eppendorff in izdal tipično turško knjigo, v svrhu, da bi zedinil in dvignil zoper Turke ves krščanski svet, osobito pa Nemčijo. Po razpravah na državnih zborih, kjer se je — največ iz Ogrske — prosila pomoč zoper Turke, zlasti po padcu Beograda 1521. leta, pa so dobro vedeli, kako velika nevarnost jim preti od Turkov; celo sam Luther je moral preklicati svoje nepremišljene trditve, da se zoper Turke ni treba braniti, ker da so zaslužena kazen božja za kristjane.¹³ Vzpričo tega je bil Henrik Eppendorff na napačnem potu, ako je mislil, da se kristjani samo zato ne dvignejo zoper Turke, ker ne vedo, kako so nevarni, da pa jih vendar ni tako težko premagati. Prvo so vsi kristjani dobro vedeli, drugega pa niso hoteli verjeti, da si je on za svojo knjigo v to svrhu precej spretno izbral prepričevalen material iz tedanje ogromne literature o turškem vprašanju. Poseben uspeh je mislil doseči s tem, da je tiskal neko pismo, ki ima za nas poseben interes, ker so ga — po njegovem pripisku — Beograjčani in Sremci poslali sultanu Sulejmanu. Ti nastopajo namreč viteški in za tedanji čas nenavadno hrabro, zakaj moglo bi se misliti, da so bili popolnoma izgubili pogum po padcu Beograda in sremskih trdnjav l. 1521.

Pismo morda ni popolnoma avtentično, je pa zelo važno in karakteristično, ker je skoro sodobno, in dejstva, navedena v njem, so v glavnem točna, dočim je duh, ki preveva pismo, značilen za pojmovanje turškega vprašanja v Evropi. Tedanjim humanistom je bilo vobče pismo zelo prikladen in priljubljen način za vsako obveščanje in takratna historijografija ga smatra kot najprimernejšo formo, v kateri se indirektno izraža in opisuje osebno in narodovo razpoloženje. Očividno je v to svrhu retuširano tudi to znamenito in zanimivo pismo. Nalašč sta izbrana vprav Beograd in Srem, da se pokaže njiju odnosaj napram Turkom, ker je padec Beograda našel odmeva po vsem krščanskem svetu, a Srem je bil tedaj zelo znana pokrajina in kristjanom tako ljub, da njega izgube nikakor niso mogli preboleti, Turki zopet pa so ga tako naglo vzljubili, da se nikakor niso hoteli ločiti od njega¹⁴. Zato se Beograd in Srem ne omenjata skupno le v

¹³ O tem, kako je Ogrska obveščala Evropo o turški nevarnosti, ima tudi danes najobširnejša poročila: K a t o n a St., *Historia critica regum Hungariae* ... T. XIX, Budae, 1793., 300. in d. O razpravah na nemških državnih zborih, o akciji zoper Turke in o stališču Luthrovem v tem vprašanju: Zinkeisen J. W., *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, II, Gotha, 1854, 648. in d.

¹⁴ Od mnogoštevilnih sodobnih dokazov, kako so takrat smatrali Beograd in Srem kot eno celoto, naj opozorim samo na M a r i n a S a n u t a, kjer se ljubezen

tem pismu in v slični, po velikem delu tendencijozno pobarvani krščansko-turški korespondenci te dobe,¹⁵ marveč tudi v popolnoma avtentičnih, oficijalnih aktih. Vsi avstrijski in madžarski poslanci, ki so po mohaški bitki l. 1526. šli v Carigrad, so stavili Beograd in Srem na prvo mesto, ko so zahtevali od Turkov, da jim vrnejo zavzete dežele in mesta. S tem so sicer dosegli le zasmeh in sirove šale, češ, da so poslanci, ki zahtevajo Beograd in Srem, ali povsem iz uma, ali pa še pijani od dobrega sremskega vina, na katerega nikakor ne morejo pozabiti!¹⁶ A vendar so vsi poslanci še nadalje zahtevali, da se vrneti Beograd in Srem, dokler so imeli še količkaj naivnega upanja, da se bodo dali Turki zadržati vsaj na Dunavu in Savi. To upanje je bilo treba negovati in to pismo naj bi bilo duševna uteha radi padca Beograda in propada Srema, a obenem tudi bodrilo za borbo s Turki, kakor je razvidno iz vse njegove vsebine:

«Deren von Syrmien erbärmlich, Ein klägliche, aber wolgestellte red, so die von Kryechischen Weissenburg (Beograd), vnd gesandten des ländlins Syrmien vor dem Türckischen Keyßer gethan haben.¹⁷

Glückhaftiger Keyser, die versamlung des ländlins Syrmien, hat vns abgefertigt, vmb ein friden bey dir anzusuchen, vnd befolhen, das wir deiner Maiestät ire meynung demütigklich anzeygen.

do Beograda in Srema kaže najbolj: Arkiv za povjesnicu jugoslavenske, VIII, 126. i. d.; žal, da moram citirati to izdajo. Meje Srema pa se na istem mestu (167.) opisujejo sledeče: «Questa Scrimia e proventia in Ylliria overo Shia-vonia dalla parte di sopra verso il septentrione e il Danubio da l occidente la Drava e da Oriente la Sava inde Slavones quasi Savones a Savo fluvio ozi e dicti et dela de la Sava e Belgrado in quello angulo situato ubi Savus fluvius dilabitur in Danubium...»; to mesto je vzeto iz nekega poročila z dne 18. oktobra 1523., v katerem se — brez dvoma pretirano — opisuje zmaga, ki so jo izvojevali Sremci nad Turki 12. avgusta 1523.

¹⁵ Te vrste korespondence, na pol avtentične in izmišljene, toda sodobne, je največ pri Katoni St.: *Historia critica regum Hungariae*... T. XIX, Budae 1793., 477 i. d.

¹⁶ Katona St., *Historia critica regum Hungariae*... T. XX, Budae 1794., 295., 359., 402.; Hammer J., *Geschichte des osmanischen Reiches*, III., Pest, 1828., 72. in d.; Zinkeisen J. W., *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, II, Gotha, 1854., 659. in d. Ko je l. 1528. J. Hoberdanac našteval pred Ibrahim-pašo — kot poslanec Ferdinanda I. — mesta, za katera je Ferdinand zahteval, da mu jih Turki vrnejo, je stavil na prvo mesto Beograd. Ibrahim-paša je na to zahtevo odgovoril z zasmehovanjem: «*Mirum quod et Constantinopolim non petierit*». Géva y A., *Urkunden und Aktenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungarn und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrh., Gesandtschaft König Ferdinands I. an Sultan Suleiman I., 1528*, Wien, 1840, 16.

¹⁷ Za vse dele te turške knjige sem dognal, odkod jih je Henrik Eppendorff prevedel, razen tega pisma, za koje v Ljubljani ni mogoče zvedeti, kje ga je našel.

Dieweil die Göttliche weißheit oder fürsehung, deinen willen der gestalt gefürdert, das du mit ei(ne)m vnüberwintlichen kryegßuolck, das Hungerland überfallen, wer vns wol zu wünschen gewest, das wir mit weib vnd kind, in deinem Reich, vor langest rhüwig gesessen weren, oder weit von deinem erdtreich wonten. vff das wir gegenwertigen schrecken nit ynnemen dörrften, vnd hörten, das andere, gegen deinem syghafftigen kryegßuolck, vnd nit wir niderlägen. So es aber Gott der herr dahin gericht hat, das wir gleich in anfang des kryegß begriffen, vnd deine M^t. vnsers gemüts noch nit bericht ist, besorgen wir, sye möcht vns argwänig halten, als die yhenigen, die sich gegen deiner glückseligkeit vffbäumen wolten, vnd derhalb für deine feind geacht wurden, vnd dardurch in die höchste not, als ein vnuermöglich vöcklin, kummen möchten, will vns von nöten sein, anfänglich den argwan bey deiner M^t. abzulänen. Erstich, so bekennen wir, das wir wol wissen, was der eyd, darmit wir dem König von Hungern verwandt, von vns erforder, nämlich, das wir für seine, vnd seins Reichs wolfart, vnser leib vnd leben setzen sollen. Hye soll aber deine M^t. fleissig vffmercken, das der menschen, so in dißem ländlin begriffen, von mannen, weib vnd kind, jung vnd alt, die vns vmb den frid zu bitten gesandt haben, vngefährlich bey. xxx. tausent seind. vnd so man vß derselbigen zal vßleßen solt, die zur whör tauglich, so würd sichs nit bitz in die. x. tausent erstrecken. vnd so wir mit demselbigen kleinen vnd vngeübten volck, deine vnüberwindtliche stercke erfahren wolten, so thäten wir nit wie dapffere kryegßleüt, sonder als ein vnsynnig volck. Es were auch nit ein werck der lyebe gegen vnserem König vnd vatterland, sonder ein erbärmklich vergessen des vnschuldigen alters, vnd schwachen geschlechts, vnserer weiber vnd kinder. verhoffen, das vnser herr König (nach dem er mylt vnd gütig) nit wolt das vns soliche vergessenheit, zufallen, oder in das gemüt kummen solt, sonder vilmeer begere (dieweil es ye zu dißer not kummen) das er dißes geringen volcks, welches er vff dißmal nit entsetzen kan, in mangel stee, vnd seins eyds ledig zele, vffrechtig vnder ei(ne)m anderen herren bleibe, dann mit freuelem fürnemen, on menigklichs nutzes, zu scheitern gange.

Diß hat vns bewegt, das wir dein gütigkeit anrufen, bitten, dein Maiestat wölle anfänglich vns nicht für trewloße abgefallene dem König vnd dem Reich achten. Darnach, das sye iren vnüberwindtlichen gewalt, gegen vns flehenden vnd armen nit brauche, sonder auch vß dem heydnischen Recht, in iren schutz vnd gewalt, vffrechtig annemen vnd beschyrmnen wölle. Nit das wir meynen, das deine Maiestat vns bey vnseren alten güteren bleiben laß, sonder das sye vns in ir Reich, nach irer gelegenheit, füren laß, ein ackerbaw yngebe, da wir on menigklichs klag vnd nachteyl, vns erneeren, dir deinen zynß entrichten mögen. Wiewol diß bey dir vnd deinen vorfaren, kein new exempel der myltigkeit gegen den überwundenen were, das du vns in vnserem vatterland, als wol, als die in Bosna, Seruia, Rascia, Bulgaria, vnd andere völker, in Macedonia vnd Epiro, bleiben, vnd gleiche gnad bey deiner Maiestat erlangen lyessest. Dann alles was dißes armes ländlin betrifft (so vil wir vns zu erynnen. wissen) so haben wir deiner Maiestat nye kein leyds gethan, das vns dein gnad abstricken, oder deinen zorn nicht abwenden möchte. So achten wirs auch gänzlich dafür, das du dein kryegßuolck nit yergent ein tratz oder gewalt zu rechnen, in Hungern geführt habest, sonder zu weiterung deins Reichs vßgezogen seyest. Vnnd dieweil wir auch vß täglichen gespräch, so wir mit deinen kryegßleüten, so vff frontieren vnd zusätzen, vmb vns ligen, ein freüntlich vnd senfft gemüt allzeit gespürt haben, so ist es nit vnbillich, das wir hoffen, bey dir ein überfluß der tugent zu finden, dieweil du sye so weit mit gewalt vnd Maiestat

übertriffest. Darumb so erhör vnser bitt in betrachtung, wie Gott der herr es mit menschlichen fällen schicket, laß dir vnser gegenwertige armseligkeit zu hertzen gan, vnd send deinen vnderthanen des ländlins Syrmien, ein fröliche bottschaftt, das sye sampt dem iren, von deiner Maiestat zu gnaden vffgenummen seyen.» (96.—97.)

Ko je Henrik Eppendorff za tem pismom prevedel še poročilo o slovesnem obrezovanju sinov sultana Sulejmana, ki se je jako mnogo čitalo in večkrat tiskalo,¹⁸ je stavil na poslednje mesto še prevod znamenitega sestavka Pavla Jovija: *Commentarii delle cose de' Turchi*, latinski: *De rebus gestis et vitis imperatorum Turcarum usque ad Solymanum secundum*.¹⁹ Iz tega naj tu navedem samo oddelek o kosovski bitki, ker je to ena od prvih omemb znamenitega boja v nemški književnosti. V življenju Murata I. razlaga Pavel Jovij najprej, kako je budni in lokavi sultan izrabil nesoglasje med grškim cesarjem in njegovimi velikaši v svojo korist in se vrnil v Evropo. Kraljevič Marko (Marcus Kraiouchius) je stopil na stran velikašev, se trdi tu, in bizantinski cesar je moral pozvati na pomoč Murata I. Ta je sicer zmagal tako nepokorne velikaše kakor Marka, toda osvojil je tudi prostrane dele Bizantinske države v Evropi, naposled tudi Plovdiv in Adrianopol.

«Darnach ist er in das land Seruia gezogen, hat den ynwoneren ein grossen schrecken yngedungen. Welchs den Lasarum, ein gubernatoren daselbst, vnd Marcum den herren in Bulgaria, auch andere Fürsten des lands Albanie, verursacht hat, das sye sich zusammen thetten, vff das sye dem Tüucken (!) ein widerstandt thun möchten. Wie es aber zu einer Schlacht kummen, seind vast alle Christen erlegt worden, der gubernator Lasarus gefangen, vnd doch gleich darnach erstochen worden. Solcher todt seins eygenen herrens, lag nun ei(ne)m knecht vß Seruia schmerzlich an, gedacht wie er yn rechen möcht, hat ym fürgesetzt, den todt zuuerachten, vnd ein nammen eins eerlichen manns hynder ym zulassen, vnd hyemit der gelegenheit acht genummen, vnd den Türckischen Keyßer Amurathem, mit ei(ne)m dolchen erstochen. Welcher regiert hat XXIII jar, zu scheiteren gangen nach Christi geburt MCCCCLXXXIII. vnder dem Babst Gregorio, des nammens dem Eylfften.» (105.)

Za Nemce je bila brezdvomno ta vest o kosovski bitki ena prvih, dočim je bila za Daniela Ložarja in za Slovence sploh le ena prvih pismenih vesti, ker so jim bile pesmi o kosovskem boju znane že z Granice, dalje od srbskih uskokov in beguncev v Sloveniji, ki so veliko kosovsko bol nosili v kosovskih pesmih na vseh svojih tužnih potih.

¹⁸ Ponatisnil ga je tudi še Hammer J., *Geschichte des osmanischen Reiches*, III, Pest 1828., 96 in d.

¹⁹ V Baselski izdaji iz l. 1577. Jovijeva dela *Vitae illustrium aliquot virorum*, II, je tiskan ta sestavek kot dodatek na str. 177.—225. Oddelek o Muratu I. je na str. 181.—182.

Marija Kmetova:

(Nadaljevanje.)

V metežu.

4.

Tina je živela v Mariboru kakor v nekaki dremavici: ni je veselilo niti to niti ono, a tudi ni čutila nikake žalosti hrepenenja v sebi. Le eno je občutila do vseh skrajnih koncev živčnih niti, to, da je bila prosta in se ji ni bilo treba ubijati z vsakdanjimi gospodinjскими in želodčnimi skrbmi in se ji ni bilo treba jeziti zaradi Toneta. Kakor bi bila vnovič otrok, se ji je zdelo, tako je brez vseh skrbi posedala doma ali se izprehajala po mestu in lepi okolici. Vendar je rastlo in narasčalo neko tajno začudenje v njej. Čudila se je, da ne čuti kdove kake ljubezni do Andreja in je ne muči nikako hrepenenje po njem in ji je bilo končno vseeno, kdaj bosta prišla skupaj in se poročila. Tolažila se je izpočetka s tem, da je pač preveč utrujena od zadnjih dogodkov in vzbujenosti v Trstu — in je zato tako otopela za ljubezen. A ko so dnevi potekali in potekali in le ni bilo nikake sile, ki bi jo bila priganjala k Andreju, se je pa le čudila in čudila, a končno se je privadila tudi temu občutku in si je govorila: «Tem bolje, da ne norim in umiram od strasti in hrepenenja. Čim bolj sem trezna, tem bolje zame, tem več vpregleda bom imela v novo življenje in tem jasneje bom uživala srečo in ji prav izlahka gledala v oči, kako se mi smeje in mi ponuja oberoč zlatá in srebrá udobnosti in mirnih dni. Je že vse prav tako.»

Vandi je bilo vseč v Mariboru. Izpočetka se ji je bilo nekako tožilo po Trstu in domu, tudi šole se je spominjala z nekako otožnostjo, a ker je videla, da je materi vse tako prav, je bilo prav tudi njej. Veselila se je pa na zavod in Ljubljano in dan za dnem je izpraševala mater, kdaj jo odvede tja.

«Pa zakaj se tako veseliš?» jo je izpraševala Tina.

«Ker bom tudi jaz lahko hodila na počitnice. Ko smo bili v Trstu in so prišli prosti dnevi, mi ni bilo prav nič zanje. Saj se ni zame izpremenilo prav nič in sem ostala v Trstu, če je bila šola ali če je ni bilo. Še vem, kako mi je bilo hudó, ko so druge vse vesele čakale dneva, da se popeljejo domov in so štele ure do takrat in potem — na kolodvor in vlak — in domov! Mene pa ni čakalo nič novega za proste dni. Zato se tudi nisem imela ničesar veseliti, nisem štela dnevov in nisem hodila na kolodvor.»

«Pa si bila le doma. In doma je doma,» je ugovarjala Tina.

«Ah, kaj — to nič ne de, če ne bom doma. Pa bo prišlo tisto veselje, da bom tudi jaz štela dneve in bom tudi jaz šla na kolodvor in se odpeljala lepo v Trst — o — in me boste gledali, kako bom zrastle, kako bom vse drugačna in me boš čakala na kolodvoru in toliko ti bom imela povedati!»

«Pa domotožje — se nič ne bojiš? Ko bo treba iti spet nazaj v Ljubljano?»

«To me nič ne skrbi. Saj vem, ko so mi pravile druge, da so nekaj časa jokale po domu, a potem so že kmalu pričele šteti dneve in je bilo spet veselje tu. In tako vedno, vedno iznova — ah, lepo bo!»

«No, mi je všeč, da se veseliš in te ne bo treba tolažiti v Ljubljani.»

«Nič me ne boš tolažila. Tako bom vesela! Le kdaj, kdaj bo to?»

«Kmalu, kmalu — le še malo potrpi!»

In Vanda je bila ves čas vsa v teh mislih in v bujni domišljiji si je slikala v mislih življenje v zavodu. V katerem razredu bo, kakšne knjige bo imela, kakšne nove součenke, učiteljice, kako bo oblečena ondi, kako bo pisala pisma domov, kje bo spala, kako hodila v jedilnico in nad vsem — kako bo štela dneve in se vozila v Trst in bo prinašala dobrih stvari od tam in pravila součenkam o novostih in posebnostih Trsta.

Tinina mati se je polagoma vživela v novo prihodnost svoje hčere in je ni nič več mučila z očitki in vprašanji, le radovedna je bila, kdo je ta Gornik in kakšen je, ki tako zelo ljubi njeno hčer, da ji piše dan za dnem dolga pisma. In res je Tina prejela vsak dan pismo od Gornika, časih ji je pisal celo dvakrat na dan in ji poslal še brzojavko. V vseh pismih je živela bujna ljubezen, vse besede so bile ljubezenske, polne hrepenenja po Tini. Pisal ji je, da vidi vsepovsod le njo in v delu misli le nanjo, ki je vendar ni osebno pri njem in zato mu je časih, da bi znorel in skočil sam iz sebe. Natančno ji je opisal vse dneve in vse delo v njih in ji poročal o vsaki svoji poti in o osebah, ki je bil z njimi. In da šteje dneve, ure, kdaj bo spet pri njej in kako ne more dočakati tega časa. In če bi ne imel toliko dela s pripravami za novi dom v novi vili, bi bil že zdavnaj pri njej, zakaj tako, da že kar ne more strpeti več. — Tina je bila vesela teh pisem, ker je videla, kako jo Andrej zares ljubi in kako ji je vdan. Tudi ona mu je pisala vsak dan, ker mu je bila obljubila to. V prvih dne se je veselila pisanja in so ji tekale besede zares

iz srca. Ali pozneje se je že dolgočasila pri pisanju in je morala iskati besede, ker niso več lile iz duše kar same od sebe. In v teh zadnjih dneh je le s težavo napolnila štiri strani pisemskega papirja. Že se je bala, da ji bo Andrej očital hladnost, a on, kakor da vsega tega ni videl in občutil — nasprotno — vsako njegovo pismo je bilo bolj goreče in hrepeneče.

Tedaj je nekega dne nenadoma stal doktor Pirc pred Tino. Tinina mati ga je sprejela z vso ljubeznivostjo, ker je bila mislila, da je prišel Gornik. A ko je videla začudenje in nekako hladnost v Tininem obrazu, je koj spoznala, da se je bila zmotila in je tiho odšla iz sobe.

«Bo že kak Tržačan,» je dejala, «domačin ni.»

«Pozdravljeni, klanjam se, gospa,» je dejal Pirc in smehljaje segel Tini v roko, ki mu jo je podala v nekaki zmedenosti, zakaj v resnici je bila presenečena; ko je zagledala Pirca pred seboj. In ker je vedela, da vidi Pirc njeno iznenadenje, je zardela čez in čez in dejala:

«Ah, vi, gospod doktor! Kako, da ste prišli?»

«Po opravkih, gospa, in potem tudi, da pogledam, kako vam je.»

«Zares me je iznenadil vaš obisk in ko je potrkalo, sem že mislila, da je prišel Andrej — Gornik,» je pristavila glasneje. «Pa sedite, prosim —.»

«In na gospoda Mlakarja niste prav nič mislili — a, oprostite — vidim, da sem neokusen, oprostite.» Poredno se je nasmehnil, Tina pa je prebledela in odvrnila:

«Zakaj me spominjate?»

«Nič hudega, nič hudega, gospa; a kar tako — sem menil, da ne boste tako brž pozabili... o, oprostite, oprostite, že spet sem se zaletel!» Hotel ji je poljubiti roko, ki jo je pa Tina odme knila in nagubančila čelo.

«Tak ne zaletavajte se, prosim, več — saj veste, da mi je to neljubo. Ali — če že prav hočete — kaj menite, da se bojim? Četudi vas je mogoče on poslal...»

«Nikakor — nasprotno; odšel je že v Ameriko...»

«Zares? O, hvala Bogu!» Tina je v toliki odkritosrčnosti sklenila roke in se oddehnila, da je Pircu nehote šlo v glasen smeh, a je del roko na usta in odvrnil:

«Joj, joj, te ženske, ženske — kakšne ste!»

«Pa kaj? Čudite se?»

«Ne — čudim se ne, le vnovič spoznam, kako nestalne ste ženske. Pa kaj — zdajle se ne bova razgovarjala o tem —

povejte mi rajša, kako se vam je godilo ves čas, odkar ste odšli iz Trsta!»

«Hvala, dobro,» je dejala Tina.

«Dobro? Ej, ej — ko bi to nekdo slišal!»

«Pa kaj? Ali je kaj slabega v tem?»

«Bog varuj — vendar je čudno slišati, če je komu dobro, ki so mu — recimo — odrezali glavo, ha — ha!»

«Glavo odrezali? Kaj sem brez glave, ka-li?»

«Bi morali biti, gospa, bi morali — he — he — kaj? Pa kaj to meni mar, kajne?»

«Res — zdaj razumem —»

«Prav, da se le razumeva. No, torej čestitam!»

«Čemu?»

«Vaša zadeva je urejena.»

«Ločitev? Končano torej?»

«Do pičice. Čestitam!»

«Hvala. Torej je vendar prišlo do tega — no, hvala Bogu!»

«Glejte, koliko veselja sem vam prinesel! Še meni se zdi dobro.

A žal vam ni nič?»

«Zaradi ločitve?»

«Zaradi ločitve, da.»

«Da bi mi bilo žal? Še tega bi mi bilo treba! Vesela sem, vesela — saj sem prosta zdaj.»

«Živijo prostost!»

«Kaj se mi rogate?»

«Ah ne, gospa, me ne smete razumeti nápak! A sem tak človek, kaj hočete!»

«Izkušnjavec torej?»

«Pa izkušnjavec, že prav.»

«In kako je v Trstu?» je obrnila Tina pogovor v drugo smer.

«Hočete reči, če on — on že ve?»

«Kdo?»

«Ah, saj res! To je sitno, kajpa, da je sitno.»

«Kaj bi bilo sitno?»

«Ker sta dva — on! Reva — nikar ne zardevajte, lepo prosim! Da — tudi on že ve in je ves iz sebe od veselja. Pa bi stavil zdajle, da še ne veste, koga mislim. Ha, ha — zamotano je življenje, kaj?»

«Morda — za vas — meni je prav lepo,» je užaljeno odvrnila Tina in ostro pogledala Pirca.

«Prosim oprostjenja, gospa, kar sicer ni moja navada, a je moja navada, da rad ponagajam.»

Tina ni ničesar odvrnila in je le mislila, kako je zopern Pirc in vendar mu ni mogla šteti nobene besede v zlo.

«Lepo je v Mariboru,» je hipoma pričel Pirc, «nisem vedel, da je tako prijetno.»

«Še niste bili nikdar tu?»

«O pač — a že zdavnaj in kar mimogrede.»

«Menite ostati zdaj delj časa v Mariboru?»

«Da — nekaj časa že — in želite, da vas še kdaj obiščem?»

«Če želim? Pa prosim, obiščite me še, če boste utegnili!»

«Kako iztežka so vam šle te besede! A ne oproščajte se, saj vem, da nisem govoril prikupnih besed — in sploh nisem, da bi se komu prikupil.»

«O, zakaj...»

«No, no — že vem. A vi, gospa, ste mi vseč...»

«O —,»

«Saj tega ne slišite neradi, kaj?»

«Nerada — no — ampak...»

«Ampak — radi, saj smo vsi samo ljudje! Ne bom vas zdajle več zadrževal — slišim, da je prišla pošta — in iz pisma boste izvedeli vse v lepših besedah.»

Tina je morala spet zardeti in jo je že jezilo, da ji vidi Pirc tako do dna, vendar se je nasmehnila, ko je dejala:

«Torej — če se vam mudi?»

«Ah — meni se prav nič ne mudi! A vi že težko čakate, da...»

«Odidete? Nikakor.»

«Ne, ne, da preberete pismo! Ali se motim? Pa saj se niti ne smem — torej, klanjam se — in kdaj bi utegnili?»

Tina je pomišljala in nekako proti svoji volji je odgovorila:

«Pa popoldne — če hočete.»

«Če hočete vi, gospa! A me veseli — da se vidiva, torej!»

Pirc je odšel in Tina je bila v taki mešanici, da ga ni niti spremlila do vrat in tudi ni ničesar odgovorila materi, ki jo je vprašala, kdo je bil ta gospod in ji je izročila Gornikovo pismo. Brez misli in vendar polna misli je Tina prekladala pismo iz roke v roko, potem je pričela trgati ovojnico, razprostrla papir in je stresla z glavo. «Neumnost — še vedno mi brnijo te Pirčeve zbadljivke po glavi. Zapodila bi ga — nak, že spet ne. Ume nekaj, kar vleče in odbija obenem. Pa kaj!» Že je gledala Andrejevo pismo, a besede ji kar niso šle do živega in trikrat je pričela brati, potem šele se je vdala vsebini, ki je govorila o samem veselju, da je končno prišel toliko zaželeni čas njunega združenja. Da ga boli, ker ji sam ne more prinesti osebno te novice, a ima prav zdaj

take nujne opravke — denarne in druge za novo stanovanje, da mu je nemogoče priti, ker hoče urediti vse do pičice, preden pride ona in bo potem prost za ves mesec. In da naj pride, brž, brž pride, da jo bo čakal noč in dan. — Tina se je zadovoljno smehljala, ko je prebrala pismo in se zagledala skozi okno. «Torej vendar,» je mislila, «zdaj sem dosegla, kar sem hotela. Andrej čaka v neskončni ljubezni name, bogastvo me čaka, vsa udobnost se mi smehlja in kar tako bom razprostrla roke — in vsa sreča bo moja — in je že moja. Tako je vse lepo in prav — in kdo ve, če niso bile potrebne vse one stranpotice za vso to lepoto? Brez teh, težko, če bi bila kdaj dosegla vso to srečo. Vidiš, Tina,» si je dejala, «zdaj boš bogata gospa, srečna gospa, gospa vseh gospá. — Pa da je vse tako mirno krog mene? Da se ne razpoči samo nebo, da ne prestane vse življenje od začudenja, od veselja? In jaz sama, da ne poskakujem in ne pojem? Takole sedim — in nič — kako je človek nehvaležen! — Pirc — saj res, Pirc — kaj me je prišel motiti! Zdaj moram misliti še nanj. Popoldne, da pride... Ah — no, nič ne dé —» Zamišljena je vstala in se naslonila na okno. Pravkar je bilo posijalo solnce, da so se zablestele luže na cesti kakor majhna, okrogla, podolgovata in čudno zveržena okenca. Deževalo je bilo prej, pa se je odtekala voda po cesti in je kakor s prijaznimi modrimi in zelenkastimi očesci mežikala in se smehljala solncu. Vsa cesta je živela v teh očescih in zdaj pa zdaj je zagrgalo pod kapom. Na nebu se je za Pohorjem odprla velikanska modra plan in se bolj in bolj raztezala nad mesto, da so preplašene hitele sivkaste megle in se tajale v preveliki solnčni luči. Z druge strani se je v ogromnem loku vzbočila mavrica in je vsa začudena gledala na zemljo, a je izginila počasi in se kakor prisiljena umikala solncu in modrini nebá. Vsa čista in izmita je bila luč in na vseh obrazih mimoidočih se je zrcalila in jim risala prijazne poteze, da je bilo videti, kakor bi se pravkar nasmehnil ves svet, priroda in ljudje. Hiše so se ogleđovale in se prepletale s solnčnimi žarki in vse strehe so bile srebrne. In ko je zazvonilo poldne, so se objeli glasovi zvonov iz vseh cerkvá, kakor bi si želeli dober dan, lep in solnčen dan in potem je pritekel ves zasopel še zadnji glasek iz cerkvice zunaj mesta.

Tina ni bila sicer vajena občudovati prirodnih lepot in se je malokdaj poglobila vanje. A danes je kar srkala vase vse te glasove in odseve in luči in je sklenila roke in dejala:

«Pa je res lepo na svetu,» in je dodala čez nekaj časa:

«In tudi meni je lepo in mi bo še lepše.» Ozrla se je in se nenadoma pogledala v šipo v oknu in se nasmehnila svojemu obrazu in dobro se ji je zdelo, ko se je nasmehnil tudi obraz v šipi. «Še sem lepa,» je dejala in se mahoma spomnila: «In Pirc to vidi.» Tiho se je zasmejala in dodala: «Nagajal mi je — kaj če bi mu tudi jaz malo ponagajala?» Obrnila se je od okna in spet povzela: «Čakaj, čakaj, doktorček, ne boš odšel kar tako iz Maribora!» Poredno se je namuznila in že je imela v mislih, kaj bo oblekla popoldne, ko bo odšla s Pircem na izprehod, tedaj je zaslišala mater, ki je dejala:

«Torej kaj?»

Tina se je vzdramila in vprašala:

«Kako — kaj?»

«No, ta gospod — in pismo.»

«A tako. To je doktor Pirc, odvetnik, ki je prišel povedat, da sem rešena.»

«Zakona?» «Da.»

«In je torej v pismu, da pričneš zdaj novi zakon?»

«Seveda. Kaj vam ni všeč? Tako nekam nejevoljni ste.»

«Premišljam, premišljam — pa sem spet prišla na to, da je le neumno, če se spet poročiš.»

«Oh, mati — kaj bi s temi besedami! Ko me boste videli v svili in žametu, ko me boste videli v kočiji in pet služkinj pred menoj — pet za menoj —»

«No, no, Tina, kaj noriš!»

«Boste že videli. In tedaj me boste veselili.»

«Bog daj, da bi te bila! Čas bi že bil. — Torej bo vse to res? In se ne boš kesala?»

«Ne bom se, mati — in če bi se, izvedeli ne boste o tem.»

«Le ne zareci se, Tina — mati je vedno ona, h kateri se zatekajo otroci, še Bog, če jo imajo!»

«Je že prav; a o tem je tudi neumno govoriti zdajle; moja poroka bo v najkrajšem času in bogastva bo na kupe.»

«Pa bodo le vedeli ljudje, da si ločena in civilno poročena. To je tako čudno, vidiš, in nič kaj z veseljem ne bom mogla govoriti o tebi.»

«Mati, Trst — Trst je velik! Kdo ve ondi, če ste poročeni tako ali tako — ali, če ste sploh poročeni! Ondi izginemo drug v drugem.»

«Pa kaj bom odgovarjala znancem, ki me bodo izpraševali o tebi? Že zdaj padajo zbadljivke...»

«O — denar oslepi vse oči, oglušči vsa ušesa in onemi vse jezike. Nič se ne bojte — in denarja bo v izobilici. — Sicer pa utegneta priti k nama v Trst...»

«Bog varuj! Vem, kakšno je tako življenje in nočem biti v napotje. Dokler bom mogla biti zase — bom zase.»

«Kakor hočete — denarja vam bom že pošiljala.»

«Če boš — a v meni ne bo ta denar zamoril očitaj, da te nisem mogla vzgojiti drugače. Hudo mi je.»

«Vzgoja — vzgoja — kaj bi z vzgojo! To je kri.»

«To je kri — res je — in zato mi je še hujše.»

«Oh, mati, tak lep dan je, take židane volje sem — nikar ne jadikujte! Saj ste bili tiho vse dneve in čemu te besede danes? Ne boste me izpreobrnili, niti me ne morete odvrniti od te poti in če bi me — bi prišel Andrej in me vzel s silo. Tu — pismo preberite!»

Mati je vzela pismo in ga brala in brala in polagoma se ji je pričelo jasni lice.

«Torej?» je vprašala Tina.

«Rad te ima, res je — in kar je — je. Žal mi je, da ga ni semkaj. In obiskat te bom že prišla, da bom vsaj videla njega in bogastvo, ki toliko govoriš o njem.»

«Ho, boste že videli, boste že videli!»

«In Vanda? Smili se mi, ko bo brez doma.»

«Zdaj pa nehajte! Vanda že nima drugih misli kakor teh o zavodu. Saj komaj čaka!»

«Ker je otrok; brez pameti; ko še ne ve ničesar. A potem?»

«Potem, potem! Kaj potem! Potem — to je daleč — kdo bi mislil na vse! Danes smo, jutri nas ni. Potem! To je neumnost!»

«Kako si vsa moja hči, Tina. Kakor bi slišala samo sebe iz mladih let. In zato vem in te svarim.»

«Zdaj so drugi časi. Mi živimo vse drugače, mati.»

«Morda še bolj zmešano, drugega ne vidim. — A da mi ne boš kdaj očitala — povedala sem ti vse.»

«Že prav, a ni bilo potrebno.»

«Bog ti daj srečo. Kakor sem ti bila že dejala, če bo denar, ta te bo že vzdržal za nekaj časa. Toliko že vem.»

«No, torej! Le nikar ne tožite, kaj bi me motili v moji sreči. Zdaj pa kosilo — potem grem.»

«Z onim doktorjem?»

«Kaj ste slišali?»

«Nisem slišala, a kar zdelo se mi je. Pazi se!»

«Kam mislite! Saj sem vendar nevesta!»

Mati je skomizgnila z ramami in odšla v kuhinjo, in pri kosilu je bila Tina izredno živahna in prijazna z Vando in materjo, da se je Vanda smejala ves čas in je tudi materi pripolzel smehljaj na lice.

Tina je bila vsa v mislih, kako bi se oblekla, ko bo šla s Pircem na izprehod. Pregledovala je obleke in je dejala sama pri sebi: »Zdaj prav za prav šele vidim, da nimam niti ene boljše obleke in je zadnji čas, da se v tem oziru prenovim od vrha do tal. Hvala Bogu, da bo zdaj konec te beračije.« Premetala je vso svojo obleko, a ni našla nobene boljše, izvzemši one, v kateri je hodila sicer po mestu. »Ta mi sicer dobro pristaja, vendar je že obrabljena in že zdavnaj ni več po najnovejši modi. A kaj hočem!« Zavzdihnila je in se počasi oblačila, a ker je upala v boljše čase, je ta nedostatek v obleki ni motil preveč. Motilo jo je pa to, da so se ji tako zelo mešale misli. Polovica misli je hitela do Andreja, druga polovica pa do Pirca. V hipu se je zazrla v duhu v Andrejev obraz, pa je izginil in se prelevil v Pirčevega. Ni prav za prav vedela, katero veselje je večje, ali ono, da se skoro snide spet z Andrejem, ali pa ono, da bo nagajala Pircu. Mislila je z vso vnemo, kaj in kako bo govorila s Pircem, pa spet premišljala, kdaj bi odšla v Trst in kako bo v novem življenju. Polnila se ji je glava z vso to mešanico, zrla je v ogledalo in se ogledovala; rastla je rdečica na njenih licih in prisluškovala je, kdaj bo prišel Pirc, a je obenem še enkrat prebrala Andrejevo pismo in se zibala v lepih sanjah na bodočnost. Pa je slišala nenadoma besede iz kuhinje:

«O, pa čemu, gospod doktor!»

«Ker imate tako lepo hčer. In to za Vando. Saj ji je Vanda ime, kaj ne?»

«Pa čemu si delate stroške?»

«Nič, nič, malenkost!»

«Hvala, torej. Prosim, vstopite!»

Tina se je ozrla in je zagledala Pirca in mater.

«Klanjam se! Ste pripravljeni?» je dejal Pirc, mati pa je povzela:

«Poglej, Tina, kake lepe rože mi je prinesel gospod doktor! In tu knjigo za Vando! Saj ne vem, li smem sprejeti vse to ali ne.»

«Pa seveda, gospa. Prosim — saj sem vam povedal, zakaj sem prinesel te reči.»

Mati se je odstranila, Tina pa je bilo čudno in ni vedela, kako bi pričela pogovor s Pircem.

«Nisem mislila, da ste tak kavalir, gospod doktor,» je povzela, čeprav se je čudila, da ni njej prinesel rož.

«Kavalir — seveda sem kavalir, kadar hočem biti. Le oprostite, če morda nisem pravo zadel. In veseli me, ker se je vreme tako lepo izjasnilo — in torej niste pozabili in greva malo okrog?»

«Pa pojdiva,» je dejala Tina, danes bi bila šla tudi sama ven, ker je res lepo.» Od strani je premerila Pirca od nog do glave in je videla, da je bil res eleganten in svež in dobro se ji je zdelo, da se je zanjo oblekel tako lepo in jo ceni toliko.

Že je bila po nebu razpeta modrina čez in čez in solnce se je dobrohotno smehljalo in je bilo vseč samo sebi. Predpomlad je bila, skoraj še zima in gole vejevje je v silnem hrepenenju iztrgalo veje in srkalo vase luč in nežno toploto. Živahne so bile ceste in vse hiše so se smehljale.

«Torej, gospod doktor, kaj želite?» je vprašala Tina Pirca, ko sta bila na cesti. «Moj gost ste zdajle in na razpolago vam moram biti.»

«Moram biti — pravite? Torej izvršujete le dolžnost, ki vam je morda neprijetna?»

«Nasprotno, prav prijetna.»

«Hvala.» Pirc se je nasmehnil in pristavil: «In ta prijetnost mi je od vas še posebej prijetna.»

«In zdaj moram reči jaz: hvala, kajne?»

«Že spet: moram! Kakor vam drago.»

«Torej — hočete videti znamenitosti našega mesta, ali lepoto okolice ali ljudi — kakor želite.»

«Preprižani ste. — Kakšne znamenitosti pa so v Mariboru?»

«Ironično vprašate, vidim; vendar je dosti zgodovine pri nas. Na primer ...»

«Ah, nikar! To znate pač še iz ljudske šole? Ne, hvala — ni treba, ne zanima me.»

«Zgodovina?»

«Nič podobnega. Zgodovina — je kolo časa: kar je bilo — bo — in kar je — je bilo. In v solncu ne bova ,zgodovinarila', ha, ha — lepa beseda, kaj?»

«Torej druga točka: lepota okolice.»

«Dobro — v tej je že več zanimivosti, čeprav je zemlja zemlji podobna.»

«Kako vam je težko ustreči! Vse je ne — nič in nič!»

«Z eno izjemo.»

«Ta je?»

«Vi.»

«Ah, glejte, glejte — spet kavalir!»

Tina se je zasmejala, sicer precej prisiljeno, a v tej prisiljenosti je bilo veliko koketnosti, da je bil njen glas kakor zvonček. «Torej greva proti Pohorju,» je dostavila in zavila sta na most. Pirc se je ozrl v Dravo in dejal nekako v mislih:

«To je mogočnost, vidite! Zmeni se ta za nas in za vse krog sebe! Kako drevi in drevi dalje — kakor razjarjen puran. Kar puha in odriva vse od sebe.»

«Jaz je ne maram,» je dejala Tina. «Presilna je Drava, kar groza me je časih pogledati vanjo.»

«Meni je taka groza vseč.»

«Hm — že — takole od zgoraj in danes. A da bi jo videli v nevihti in nalivu! Kar iskri se in je sama polna nevihte. Pojdiva, pojdiva — na oni strani je lepše!»

«Pa sem mislil, da so vam grozote vseč,» je dejal Pirc, ko sta že zavila navkreber na drugo stran mesta.

«Zakaj?»

«Ker sami drevite takole skozi življenje.»

«Drevim? Meni se zdi, da gre vse silno počasi,» je odgovorila Tina nekako lahkomišno, vendar se ji je za hip zmračilo lice in je za trenutek švignila vsa njena življenska pot mimo nje, da se ji je zazdelo, kakor bi ji legla črna senca na oči. Nehote je potegnila z roko preko čela in je nalahno zavzdihnila. A bilo ji je koj žal, da se je za hip izdala, ker je zaslišala Pirčeve besede:

«Le ne varajte se, gospa! Sami sebe slepite. Sicer se pa slepimo venomer,» je dodal, «in smo sami sleparji vsenaokrog in vsepovsod.» Tina se je spet hotela zasmejati, a smehljaj je le zaokrožil ustnice, glas pa se je prelomil. Molčé sta šla dalje, čeprav je bilo obema, da bi govorila in sta v mislih oba iskala pripravnih besed in je bilo obema sitno, ker nista našla izraza in ne prave točke v sebi. Pa je dejal Pirc nenadoma, da se je Tina kar zgenila:

«Le čemu se spet hočete poročiti, gospa, to mi ne gre v glavo!»

«Ali ste resni zdajle?» je vprašala Tina in nezaupno pogledala Pirca, ki je imel nenavadno resen izraz v obrazu, ko je odgovoril:

«Zelo resen sem zdajle.»

«Bom pa tudi jaz resna, čeprav mi solnce tako lahkomišno sije v obraz, da bi se najrajša smejala. Torej vam odgovorim: Kako morete tako neumno vprašati!»

«Nasprotno — to je pametno vprašanje in veliko mi je do vas, zato vas vprašam.» Morda ni bil Pirc še nikdar tako odkritosrčen, kakor je bil pri teh besedah in še njemu se je zazdelo čudno, da govori tako iz srca. Kar nejevoljen je bil sam nase, da je snel

krinko s sebe in ni razumel tega novega občutka v sebi, ker se je bil namenil, da bo govoril popolnoma drugače s Tino; kakor si je bila uravnala tudi Tina doma vse drugače svoje besede, ki jih bo govorila Pircu na izprehodu. Noge so šle nevede svojo pot, v glavah obeh pa se je mračilo in ni bilo prav nič podobno mlademu življenju solnca in ljudi in drevja krog njiju.

«Da se ne marate vživeti v moj sedanjí položaj! In nihče se ne mara — od matere preko vseh znancev — do vas,» je dejala Tina in nagubančila čelo.

«Saj prav to je, ker vas tako natančno vidim — še preveč natančno —» Pirc se je spet začudil sam sebi in je nejevoljno stresel z glavo.

«Torej?»

«Kaj, torej! Ne da bi zavrisnili od veselja, da se vam je posrečilo tako izlahka sneti zakonski jarem z vratu — še v novega silite in si ga kar oberoč natikate čez glavo! Stepel bi vas.»

V silnem začudenju se je zazrla Tina v Pirčev obraz, ki je kar gorel od nemira, da so se bliskale oči in so podrhtevale ustnice. In tudi v njej se je nekaj prekrhnilo, se zateknilo, da jo je zabolelo v srcu in je razprla oči. Dejala je:

«Ni mogoče drugače.»

«Vse je mogoče!»

«Ne.»

«Pa kaj?»

«Denar.» Zamolklo je izgovorila Tina besedo in se prestrašila temnega glasú in zdelo se ji je, kakor bi bil nekdo drugi izgovoril to ledeno besedo. Nenadoma pa se je zdrznila in se za korak odmeknila: «Izkušat ste me prišli? Pa menda vendar ne po Andrejevem naročilu?» Kakor bi umazala lepoto, se ji je zazdelo, ko je bila toliko odprla svojo dušo. «Potem je bolje, da se koj razideva,» je nadaljevala ogorčeno, «ker ste mi vendar tujec in zato...»

«Gospa, nikar, nikar!» Pirc jo je nalahno prijel za komolec in jo potegnil dalje. «Tak pa vendar še nisem, čeprav sem precej neokusen, nevljuden, grd, če hočete — in tako dalje! Pa glejte, zunaj mesta sva že, ali ni tu v bližini kake gostilne? Nimam več veselja do hoje.»

«Tamle je gostilna — in tudi jaz bi rada sedla,» je odvrnila s tujim glasom Tina in si v resnici zaželela odpočitka. Zakaj toliko trudnosti je čutila v sebi, čeprav ves ta izprehod ni bil dolg.

«Me veseli,» je dejal Pirc in molče sta šla do gostilne in sta vstopila v prijazno solnčno sobo. Le malo gostov je bilo ondi in solnčni praški so se medlo motovili v širokem žarku sredi sobe

in se svetlikali na mizi, ki se je v sredini bleščala kakor zrcalo. Sedla sta, Pirc je naročil vina in ko je zablestela že mavrica steklenice in kozarcev pred njima in je Pirc že natočil obe čaši, sta se šele spogledala s Tino in Pirc je dejal:

«Pa oprostite, gospa! Na zdravje!» Dvignil je kozarec in Tina je kar nehote trčila s Pircem, a je koj povzela:

«Oprostite tudi vi, gospod doktor, a — le pustite, da govorim,» je dejala s poudarkom, ko je videla, da je Pirc zamahnil z roko, in nadaljevala: «Ne le denar, kar sem bila treščila kar tja v en dan ...»

«Ne slepimo se ...»

Tina je hote preslišala Pirca in glasno poudarila:

«... tudi ljubezen me sili v novi zakon.»

Pirc je pretegnil noge pod mizo, dvignil obrvi, zavzdihnil in odvrnil:

«Če bi bil, kakršen sem navadno, pa ne vem, imate li tu tako ozračje ali kaj! — ali ste vi — torej bodi kakor že: če bi bil, kakršen sem vedno, bi se vam zdajle na ves glas zasmeljal.»

«Gospod doktor!» je karajoče vzkliknila Tina, vendar jo je zasklelo, ko se je spomnila zmešane štrene svojih misli z doma. Pirc si je nenadoma zaželel, da bi bil zdajle v Trstu, in je v duhu preklel Maribor in vse skupaj, a je spet pomislil, da je že vseeno, če je, kjer je, in je dejal:

«Saj me nič ne briga, vem, pa bi se res zasmeljal, takole bi se: ha — ha — ha —.» In v resnici se je zagrohotal, da so se s sosednje mize začudeno ozrli vanj in je Tino oblila temna rdečica. «Pa me ni prav nič sram zdajle, veste —.»

«Pa kaj vam je, gospod doktor?»

«A vi, gospa, vi ne ljubite,» skoro sikajoče je šepetal besede, da se je Tina kar odmikala, «vi ne ljubite Gornika. In ga ne — pa pika.»

«In tole ste mi prišli povedat iz Trsta? Ah — prihranili bi si bili rajši ves ta trud! Kako ste — no, prav milo rečem: čudni.» Tina se je zaničljivo zasmejala in se zazrla skozi okno.

«Dobro veste, kaj sem vam prišel povedat in sem vam bil že dopoldne povedal. Vse drugo je prišlo — kaj vruga vem, odkod je prišlo! Saj sem sicer ves drugačen.»

«Vem, slišala sem, videla — in čudim se.»

«Torej! In mi je končno vseeno, ste zaljubljeni, niste zaljubljeni, je denar — ni denar, kaj me briga! Res pa je, da me zanimate.»

«Kakor sploh tudi druge ženske.»

«Sem mislil.»

«Zdaj pa?»

«Vidim, da ne.»

«O, gospod doktor, kako ste padli iz vlöge! Nisem mislila, da ste tako slab igralec! Ki ste vendar vedno le igralec.»

«Ne bom odgovarjal in ugovarjal.»

Molčala sta precej časa. Tino pa je še vedno pekla ona beseda: denar — pa je spet pričela:

«Torej res ne verjamete v mojo ljubezen do Gornika?»

«Ker izprašujete, tudi sami ne verjamete. Iz tega sledi, če ne verjamete sebi, tudi ni ljubezni v vas.»

Kakor nož so se zarezale te besede v Tino; spomnila se je materinih besed, spomnila razmišljenosti in dolgočasje pri pisanju Gorniku in spomnila se je, kako se je tolažila, ko ni čutila hrepenenja po združitvi, ampak je bilo v njej le veselje do razkošnega življenja. Zato ni odgovorila, le silno nesoglasje se je zarinilo v njeno dušo in tako je čutila, kakor bi imela vso premočeno obleko in obutev na sebi.

«In čeprav ne verjamem v srečne zakone iz ljubezni,» je nadaljeval Pirc, «ljubezen kaj kmalu izpuhti — in sploh! Sreča in tako dalje — sleparija! Pa če je že, kar je — bodi! A vi ste se izmotali iz teh stvari — ste spet, kar ste bili; ste vsi v nemiru, ki drevite, drevite dalje in boste še drevili — pa da spet iznova — nak, to je neumnost! In vse le, ker si nekaj domišljate, česar ni.»

Že je hotela spet reči Tina, da zaradi denarja ni mogoče drugače, a se je ugriznila v ustnico. Pa se je koj spomnila, da ima Pirc zdajle pod seboj in je ona na višku in dejala je:

«Ali veste, gospod doktor, da ni prav nič lepo od vas takole govoriti z menoj, ki ste nekak zaupnik Gornikov, in sem tik pred poroko? Ali je pa to že kar v poklicu odvetnikov, da rabijo take besede v takih in podobnih slučajih?» Nasmehnila se je in se poredno zazrla v Pirčeve oči.

«In zdaj menite, da bom zardel, da se bom razjezil, se oproščal in podobno? Dobro veste, zakaj sem govoril prejšnje besede, ki ste jih prav dobro razumeli tudi vi. Človek je govoril človeku — nič drugega. Izpesniti se mi hočete, pa vas imam le v pesti.»

«In me hočete še nadalje pestiti? Kje je ostal kavalir?»

«Milostljiva, oprostite! Služabnik sem vaš. Izvolite govoriti o čem drugem? Dobro.»

«Kako ste poredni! In izvrstno igrate!»

«Saj sem igralec — in vi — igralka. — V Trstu vas čaka razkošno opremljena vila.»

«Vi veste?»

«Vse vem. Gornik je noč in dan na nogah in je ženin prav po paragrafu.»

«Ali mu to štejete v zlo?»

«Nikakor. On je rojen ženin po paragrafu in je to njegov značaj.»

«Ljubi me.»

«Da.»

«In jaz njega,» je spet poudarila Tina kljubovalno.

«Ne.»

«Zakaj govorite tako?»

«In zakaj ne bi? Vi se veselite njegovega bogastva in udobnega življenja.»

Tina se je zdrznila in je čutila, da se ne more več izmikati. Že je hotela vstati in oditi sama domov, a nekaj jo je s silo zadržalo in zazdela se je sama sebi kakor grešnik pred izpovednikom.

«Vidim, da vam je sitno pred menoj,» je povzel Pirc, kakor bi bil prebral Tinine misli, in je nadaljeval: «In tudi meni je sitno. Vendar je danes nekaj v meni, kar me sili, da govorim z vami, kakor pač govorim že ves čas. Da bi se oproščal zaradi tega, bi bilo odveč, ker vem, da se ne bom premagal in ne govoril drugače.»

«Pa če vam prepovem?»

«Ne morete mi prepovedati, ker vidim, da je v vas samih tisto nekaj, ki vas prav tako sili, da me poslušate.»

«Čuden človek ste.»

«Ne čuden — samo človek. Sicer pa slišim enake opazke večkrat o sebi in me prav nič ne motijo. — Pa zakaj ne marate pogledati brez vsakršnih ovir vase in zakaj si ne upate priznati resnice?»

V Tini je vse drhtelo in vsaka Pirčeva beseda jo je urezala, da jo je zbolelo v srcu.

«Ker resnica v oči bode, kajne?» je povzel spet Pirc.

«Pa ne bojte se sebe — vsaj sebe se ne bojte!»

«Saj se ne bojim,» je tiho odvrnila Tina.

«Pa še kako se bojite! In to ni prav. Kako morete potem tako zamotani v svet? Pa vem, tenčice so mehkejšje od trnja — pri vas — pri ženski pa so še bolj mehke — in je trnje še bolj bodeče.»

«Tako zavito modrujete, da vas ne razumem,» se je hotela spet izogniti Tina, čeprav je vedela, da se je že vso oddala.

moramo, da služimo človeštvu, kakor ono služi s svojim življenjem Neznanemu.» To je os te razjasnjene osebnosti, tu slutiš obenem studence moderne religije. Pri Březini poji dva sveta: onega zunanjega, čigar najširši izraz počiva v omenjeni dobroti človeka, in notranjega, čigar posledica, oziroma odsev je deloma tudi prvi: tu sem videl silno gibčnega, živahnega duha, ki je razpel svoje obzorje preko celega pozemskega življenja, ki stoji v sodobnosti cel, do pasu, mogočno srkajoč sokove iz vseh utripov zemlje in ki je razsvetlil z bleščečo lučjo današnji kulturni, politični, socialni in gospodarski razvoj in zgnetel preteklost za tisočletja nazaj, da mu s sodobnostjo vred živi in govori veličastno, globoko, samo v sebi smotreno besedo človeške rasti, vedno v perspektivi tistih neznanih brezmejnih Skrivnosti, ki jih je obsegel njegov organizem in kjer Březina=človek molči in zvene le še spevi njegovih strun.

Komaj sva sedla, me je vprašal, ali sem poznal Ivana Cankarja. Govorila sva o njegovem življenju, kje je živel, kdaj se je stalno vrnil v domovino, kako je živel in končno o njegovi nagli smrti. «Bil je velik, bil je največji genij, kar jih je imelo Slovanstvo v tem času, koncem XIX. stoletja. Genij pravim, ne samo talent. Kajti ta mož ni videl samo sveta krog sebe, pač pa je gledal globlje; njegov duh je proniknil v skrivnosti, kamor seže le genij. Zato ni videl samo stvari, ampak tudi njihovo drugo stran, njihov pomen in njihovo vzročnost. Bil je sposoben zreti platonske ideje. Kajti — saj mi gledamo na ta svet, kakor skozi razpoko. Naš neposredni pogled je omejen na vseh straneh od neznanega, ki ga le slutimo in nikdar ne spoznamo. In Cankar je gledal in živel v perspektivah skrivnosti — zato nosi vsako njegovo najmanjše delo pečat genijalnosti. Škoda, da je to deblo podsekavala beda in nemirno, težko življenje. Toda, ne smemo soditi pretrdo. Bil je pač poklican in izbran, da dá izraz človeški bolesi.» Nato sva govorila o Otonu Župančiču in njegovih sedanjih prevodih Shakespeareja, o naših literarnih in drugih razmerah. «V kolikor sem zasledoval razvoj, sem opazil, da je rodil vaš narod nenavadno veliko pomembnih mož, ki so žal v pretežni večini položili svoje talente tujini v naročje. Dali ste matematike, filologe itd. itd. Franceta Prešerna. Skoz in skoz superijoren duh, ki stoji brez dvoma v najprednejših vrstah genijev, ki jih je rodila Evropa na početku 19. stoletja. — V zunanjem orisu se mi zdi vaš narod danes še najbolj podoben našemu, od vseh slovanskih. Gledal sem slike vaših krajev in opazil isti red in čistost ljudstva, zmisel za gospodarstvo in premoženje, isto pojmovanje dela. Slovani, ki so prešli v tok zapadne kulture.»

Ferdo Kozak:

Pri Otokarju Březini.*

Jaroměřice, kjer živi Otokar Březina, so majhno mestece v južni Moravi, pol ure oddaljene od železnice. Sredi rahlo vzvalovane zemlje gospodujejo s svojo slavnostno cerkvijo nad nepreglednimi polji in njihovimi plodnimi tišinami in vežejo lijoče, s sadnim drevjem obsajene ceste, ki so na prevalih podobne osamelim, zamišljenim romarjem. —

Našel sem Otokarja Březino pri obedu. Umaknil se je v sosednjo sobo in me pustil v delavnici samega. Svetlo pobeljena soba z dvema mizama in petimi velikimi policami knjig, ki imajo še v predsobi celo vrsto družic. Tu je zbrano vse, čemur pravimo danes svetovna literatura. Latinski klasiki in približno vse, kar je velikega napisalo angleško, francosko, italijansko, rusko, poljsko, nemško in norveško pero. Večinoma originali. Zelo bogato je zastopana angleška literatura. Potem tudi indijska itd. Poseben oddelek je odmerjen domačim, češkim delom. Nadalje dela srednjeveških mistikov, sv. pismo, evropska in vzhodna filozofija, naravoslovne knjige; v daljnih predalih kraljujejo slovarji. In z njimi v eni vrsti bogata zbirka klasikov upodabljaajoče umetnosti. Na mizi par sodobnih ruskih, francoskih in čeških literarnih in umetniških revij. — Na stenah pet Bilkovih lesorezov, na polici Bilkov portret Otokarja Březine. Z izrazom osredotočenega štrmenja, poslušanja skrivnostnih melodij, z onkraj razodetega, je podčrtan kot romar in prerok na zemlji in ne toliko kot človek. Spomnil sem se svojega prihoda. Prvi pogled je bil poln silne, naravnost pronikajoče ostrine. Pozneje se je umaknil vzvišeni dobroti, ki je menda izraz cele sedanje Březinove osebnosti. Ljubezni polna dobrota, ki je ne kali nobena senca utrujenosti, žalosti ali resignacije, čista in svetla kakor gorska voda, ki nosi v svoji svežosti in jasnosti odsev višin svojega izvira. Njene strnjene polnosti ne ruši noben val pozemskih interesov. Imel sem vtis popolno osvobojenega duha, toda ne gospodujočega in ne obrnjene strani od zemlje. Njega barvo in obseg najlepše podajajo njegove lastne besede: «Delajmo z ljubeznijo, kajti zavedati se

* Otokar Březina tudi pri nas ni več nepoznan, dasi nam je njega delo samo še močno tuje. Ker bi po možnosti rad izpolnil to vrzel, sem se namenil, da poizkusim preliti njegovo poezijo v slovenski jezik. Da bi dobil dovoljenje za to delo, sem pesnika obiskal in sporočam nekatere odlomke razgovora, ker se mi zde zanimivi in pomembni za nas. (Opomba pis.)

moramo, da služimo človeštvu, kakor ono služi s svojim življenjem Neznanemu.» To je os te razjasnjene osebnosti, tu slutiš obenem studence moderne religije. Pri Březini poji dva sveta: onega zunanjega, čigar najširši izraz počiva v omenjeni dobroti človeka, in notranjega, čigar posledica, oziroma odsev je deloma tudi prvi: tu sem videl silno gibčnega, živahnega duha, ki je razpel svoje obzorje preko celega pozemskega življenja, ki stoji v sodobnosti cel, do pasu, mogočno srkajoč sokove iz vseh utripov zemlje in ki je razsvetlil z bleščečo lučjo današnji kulturni, politični, socialni in gospodarski razvoj in zgnetel preteklost za tisočletja nazaj, da mu s sodobnostjo vred živi in govori veličastno, globoko, samo v sebi smotreno besedo človeške rasti, vedno v perspektivi tistih neznanih brezmejnih Skrivnosti, ki jih je obsegel njegov organizem in kjer Březina=človek molči in zvene le še spevi njegovih strun.

Komaj sva sedla, me je vprašal, ali sem poznal Ivana Cankarja. Govorila sva o njegovem življenju, kje je živel, kdaj se je stalno vrnil v domovino, kako je živel in končno o njegovi nagli smrti. «Bil je velik, bil je največji genij, kar jih je imelo Slovanstvo v tem času, koncem XIX. stoletja. Genij pravim, ne samo talent. Kajti ta mož ni videl samo sveta krož sebe, pač pa je gledal globlje; njegov duh je proniknil v skrivnosti, kamor seže le genij. Zato ni videl samo stvari, ampak tudi njihovo drugo stran, njihov pomen in njihovo vzročnost. Bil je sposoben zreti platonske ideje. Kajti — saj mi gledamo na ta svet, kakor skozi razpoko. Naš neposredni pogled je omejen na vseh straneh od neznanega, ki ga le slutimo in nikdar ne spoznamo. In Cankar je gledal in živel v perspektivah skrivnosti — zato nosi vsako njegovo najmanjše delo pečat genijalnosti. Škoda, da je to deblo podsekavala beda in nemirno, težko življenje. Toda, ne smemo soditi pretrdo. Bil je pač poklican in izbran, da dá izraz človeški bolesi.» Nato sva govorila o Otonu Župančiču in njegovih sedanjih prevodih Shakespeareja, o naših literarnih in drugih razmerah. «V kolikor sem zasledoval razvoj, sem opazil, da je rodil vaš narod nenavadno veliko pomembnih mož, ki so žal v pretežni večini položili svoje talente tujini v naročje. Dali ste matematike, filologe itd. itd. Franceta Prešerna. Skoz in skoz superijoren duh, ki stoji brez dvoma v najprednejših vrstah genijev, ki jih je rodila Evropa na početku 19. stoletja. — V zunanjem orisu se mi zdi vaš narod danes še najbolj podoben našemu, od vseh slovanskih. Gledal sem slike vaših krajev in opazil isti red in čistost ljudstva, zmisel za gospodarstvo in premoženje, isto pojmovanje dela. Slovani, ki so prešli v tok zapadne kulture.»

K tem opazkam so se počasi priključili široki razgledi po hrvaški, srbski, poljski in ruski literaturi. Posebno zadnja je Březini zelo draga in dalj časa je razmotrival o velikem trpljenju ruskega naroda. «Zdi se mi, da je ta narod baš zato toliko trpel, ker je tako kmalu rodil take duševne velikane. Načeli in borili so se z najvišjimi problemi in vprašanji, dočim v celoti še ni bilo pravih tal zanje. Narod ni pomalem rasel.» O Puškinu je govoril s posebno ljubeznijo. «Nobeno leto ne mine, da bi enkrat ne prebral Evgenija Onjegina. Tu so že zarodki cele poznejše moderne literature.» Z ozirom na Poljake je pripomnil, da je pri njih treba upoštevati posebno tale moment: kulture kmeta še ni, dočim je močna v aristokraciji. «Zato tudi poljski umetniki po artistični strani edini dosežajo Francoze in Angleže.» Že iz teh kratkih stavkov je razvidno, da Březino intenzivno zanima posebno kulturni razvoj slovanskih narodov. Sam tudi pravi, da že več let natančno in stalno zasleduje njihovo literaturo. Ta interes ima globlje vzroke: neti ga velika ljubezen in vera v poslanstvo Slovanstva, v katerem zre v osnovah enotno zgrajeno celoto. «Je res,» pravi, «da smo se v jezikih zadnje čase razšli, posebno od srednjega veka dalje. Toda vendar so nam osnovne besede še vedno skupne in to znači mnogo. Kdor misli, da je jezik le sredstvo za medsebojno občevanje, misli krivo in gleda plitvo. Jezik je nekaj živega, kar ima tisočletja in tisočletja globoko svoje korenine; za vsako besedo, ki je bila kdaj na svetu izpregovorjena, stoji nekje v davni preteklosti človek, živ človek s svojo dramo. Vsaka beseda znači boj; izreči jo — to je delo, ki ima za celo človeštvo svoj pomen. Zato vidim tudi v onih osnovnih deblih slovanskih jezikov, v naših skupnih besedah dokaz ene same, enotne duševnosti. Kdo ve, kakšni preroki, kakšni umetniki so jih izpregovorili pred tisočletji. Mi jih danes ne poznamo. Toda vemo pa, da jih je doživljala neka gotova celota.» In na ta osnovni, vsem večjidel skupni notranji svet «stroge npravnosti in ljubezni» opira Březina svojo vero v poslanstvo slovanskih narodov na zemlji.

Kakšno poslanstvo — to je problem, ki je podrejen Březinovemu nazoru o človeštvu in njega potih. Dotaknil se ga je v bežnih orisih, natančneje le z ozirom na nekatere ureditve življenja v Evropi. «Človeštvo stremi k popolnosti in gotovo je, da jo tudi doseže. Vsaj v toliko, kolikor zmore ustvariti organizem človeškega duha, koliko zmore, pa nam ni znano, ker se razkriva njega sposobnost in zmožnost le takrat, kadar, gnan od potrebe, ustvarja nove vrednote.»

Ivan Zorec:

Kraljevič Marko.

V belem dvoru kraljevskega mesta Prilipa je sedel svetogorec Nedeljko, domači svečenik kralja Vukašina Mrnjavčevića, sredi junaških stotnikov in pil z njimi dobro vino; pil je, ne da se napije, a pil je, da si ogreje matoro kri, in pil je, da si iz nemirnega srca prepodi neprijetno tesnobo hudih skrbi. Z njim so pili dvorski veljaki, bučni kraljevi stotniki junaki; pili so, slave mi nebeške, ne da si razpalijo že tako prevroče mlade žile ali da se napijejo v brezskrbna srca sladke omame, a pili so, ker je vera stara, da je dobro vino dobremu junaku pijača prava.

Pil je starec svetogorec; pil je, a si ni mogel podkuriti ognja v stari krvi, in niso se mu hotele razbežati boleče skrbi. Vzdihoval je stresal sivo glavo, a na glavi visoko kamiljavko,¹ da so mu povihravali dolgi svečeniški lasje po ramah in po plečih in da mu je nemirno plala mogočna brada, ki je prsi na široko odevala dol do pasa. Pil je željno in naporno molčal v težkih mislih.

Pili so stotniki junaki in so se junaško napili. Pa so govorili, ko so se napili:

«Pomozi Bog —: to čašo izpijem v zdravje in srečo blagovernemu kralju, junaškemu in modremu Vukašinu!»

«Na mnoga leta!» so zagrmeli vsi ostali in izpili do dna.

«A jaz pijem v slavo kraljeve mogočnosti! Naj bi modri kralj kaj kmalu zbral vojsko in jo srečno vodil zoper prekletnike Turke!»

«Tako mi krive sablje, bridke sablje damaščanke!»

Tretji junak je potegnil nad glavo sijajni meč, z levico prijel za čašo in napil:

«A to čašo pijem, da zagovorim in zarečem zle duhove, ki bi kralju hoteli kaliti dobro srečo: O, vsi zli duhovi pod zemljo in nad zemljo, solnčni žarki naj vas stopijo, temà naj vas pokoplje, na konici tegale meča naj se vam polomijo nagle kreljuti — tako mi Bog pomagaj!»

«Amen!» so potrdili, sedli in dalje pili.

Pa so dolgo pili in modro govorili:

«Turki — mrtva jim kri njihova! — se po smrti cara Stepana Dušana Silnega zmerom bolj pomikajo v srbske in primorske

¹ Kamiljavka = pokrivalo menihov na Sv. Gori. (Op. pis.)

dežele, a naši knezi in vojvode mirno gledajo in ljubosumno rovarijo drug zoper drugega!»

«In car Uroš, mali in nejakí sin velikega Dušana, ne zna ali noče raztepsi — da bi jo Bog ubil! — lizunske drhali, ki se mu gneta pred prestolom!»

«O, moj brate — vila te posestrila in pazlatila se ti usta! — pravo si povedal!»

«Da ni kralja Vukašina, ki budno pazi na carske lizune in zbira vojsko junaških Makedoncev, kaj bi bilo z nami?»

«Visoki kraljevosti kralju Vukašinu pijmo v moško zdravje!»

«In kraljeviču Marku, vrednemu mu sinu!»

«Na mnoga leta!»

Ob napomenku Marka Vukašinovića je pop Nedeljko dvignil težko glavo.

«Trdne mi vere!» je živo rekel. «Junaki, kje je Marko? Dokler je bil še deček, ki sem mu bil vzgojitelj, mi je zaupal vsako svojo misel; zdaj hodi, da kralj ne ve in jaz ne vem, kod ... A domovina je v nevarnosti!»

«Ne boj se, sveti oče, kraljevič Marko je v deželi. Od gradu do gradu, od vasi do vasi hodi in na boj zoper Turke vzpodbuja in roti velike in male vlasteline, župane, vojvode in kneze!»

«Ne kaznuj vas vsevišnji Bog, če me varate! Ali meni se zdi, da se junaški, a samoglavi Marko pretepa v dvobojih, pije s pobratimi težko vino po krčmah in gradovih in ljubimkuje z zapeljivimi ženskami.»

«Pa če je tudi res, kar veliš, mar ne pristaja to junaku?»

«Pristaja in ne pristaja!»

«Star si, svetogorec, in si pozabil, kaj je pravica mladosti.»

«Nisem pozabil. Ali pred pravico mladosti gre dolžnost možastosti. In komur je le do zabave, pozabi na vse drugo. Ali nisem tega videl tudi pri Marku, ko se je bil zaveroval v mlado in lepo vdovo Ravijojlo, vlastelinko tamle v planinskem gradu?»

«To mu je bila prva ljubezen, ki ga je kakor tat na nagloma popadla in izpustila, ko so se ji iztekle ure.»

«In videl sem: ni jedel, ni pil ne spal, samo letal po vse noči todle pred gradom, gledal v mesec, štel zvezde in se nazadnje jokal kakor otrok, ker mu je bil oče prepovedal tisto ljubezen. Ko se je naletal in najokal, se je brez upanja premetaval po postelji, a drugi dan je bil truden, slab in otožen in za nobene resne pogovore o državnih poslih.»

«Tako mi svetega Simeona in presvetega križa, evo, naj mi odsekajo glavo, če Ravijojla ni bila pošteno vredna še večje

Ijubeznili» je ugovarjal širokopleči stotnik Bogdan, mlad bogataš iz južne Makedonije.

«Boga mi pravičnegal» so mu pritrdili tovariši.

«Bila je prava vila pogorkinja! Telo ji je bilo nežno, gibko, lehkó in glas ji je bil ko godba iz nebes. Kadar je zapela, se je vsakdo razjokal od sreče in miline... In sam kraljevič Marko se je pri njej naučil čudovitih pesmi.»

«Zares je bila krasna!» mu je pomagal sosed. «V lice je bila rdeča ko jabolko, vratu belega, a usta so ji bila sladkost sama in polna belih zob, — o, človek bi se ji bil rad dal tisočkrat ugrizniti...! In vsa je drhtela v mladostni krvi in topla je bila in mehka, Bože, ko gosje perje!»

«Ne grešite, junaki, pozabite, premagajte izkušnjavel» je menih učil.

«Ne grešimo, le resnico govorimo. Sam Bog jo je odbral tako velikemu junaku, kakor je kraljevič Marko.»

Kraljevič Marko Vukašinović je bil visokega, močnega stasa, ali lep ni bil: preostre so mu bile poteze in pretrde, podočne kosti preveč vidne, ušesa preklapouha, orlovski nos prekljukast, a ustnice predebele. Le oči so bile lepe: sinje in svetle. Ko je hodil za Ravijojlo, mu je vrh glave postrani drzno sedela iz dehorje kože ukrojena nizka čepica z dolgim belim čapljnim peresom, ki ga je pripenjal velik smaragd. Izpod čepice so mu padali dol do ram gosti rdeči lasje. Okoli vratu je imel širok svilnat trak, na njem je visel zlat orel. Obleka se ga je tesno oprijemala. Prepasan je bil s širokim pagom, zlato okovanim in z biseri posutim. S pagu mu je ob levi strani viselo na zlati verižici kratko bodalo v pozlačeni nožnici, ob desnem stegnu mu je mahljala majhna svilena torbica, z zlatimi niti izvezena in z dragulji obšita. —

Junaki so govorili o kraljeviču Marku, pili v njegovo zdravje, se smejali in si v navdušenju opevali vilinske čare in živo lepoto mlade vlastelinke Ravijojle. Vsak izmed njih bi bil rad pretrpel vse turške muke, če bi ga bila lepa vdova hotela pogledati vsaj z enim očesom. Ali zametavala je njih poklone in odkimavala tudi pogostim snubcem, ki so od blizu in od daleč vreli prednjo in ji ponujali svoje junaške meče in svoje bele gradove, če bi si blagovolila vzeti njih koprneče srce.

«Naj ne bi gledala Bogal» je napol žalostno, napol ježno rekel mlad vitez, ker ga je vnovič zbolel spomin na prestane trude zaradi nje in na dolge nade, ki so mu bile vse zaman.

«E, dà, moj nesrečni brate, nisi se mogel kosati in meriti s kraljevičem Markom!»

«Kakor ga ne zmoresš na junaškem mejdanu, tako si pred njim brez moči tudi v boju za žensko srce.»

«Odkar je Ravijojla videla, koliko moči je v kraljeviču Marku in kako blago srce ima, ni imela oči za nikogar več na svetu.»

«Veliko čuvstvo je zmamilo oba in niti trda beseda kralja, niti prošnje tegale našega svetogorca, jima niso mogle razločiti in razrahljati sladkih vezí vroče ljubezni.»

«Marko ji je bil venomer pred očmi v sanjah in čuječnosti. Kar tresla se je, ko je slišala pred gradičem paket njegovega konja, in drhtela ob zvonkem glasu močnega prijatelja...»

Pop Nedeljko je karajoče odkimaval z lasato sivo glavo in se pobožno križal.

«Za kazen ji je nebeška pravica poslala hudo bolezen in težko smrt,» je mrmral. «Bodi ji Bog milosten sodnik!»

«Tako je bil kraljevič Marko ob svojo veliko srečo. Tolažbe in pozabe je iskal v vinu, v mečevanju in v gosposkem lovu po planinah... Ko je prebolel prvo, najhujo žalost, je še enkrat obiskal beli gradič, ki mu ga je Ravijojla zapustila v spomin, potlej pa se je silno oborožil, zajahal iskrega šarca in pojezdil križem države in celo na samo turško in albansko zemljo,» je dopovedoval Bogdan.

«In zdaj ne vemo, kje hodi in kdaj se vrne. Kralj ga čaka, domovina ga potrebuje, a jaz molim zanj,» je vzdihoval svetogorec Nedeljko. «Ne pomirim se, dokler se nam ne vrne Marko. Prehudi časi nam gredo v deželo. On bi jim bil kos... Kaj ni bil prav on tisti, ki je že enkrat rešil domovino velikih nesreč in morij — saj še pomnite, junaki moji, ne?»

«Pomnimo, starec — mnoga leta kraljeviču Marku!» so spet poskočili vitezi in junaško pili. —

Tikoma po smrti velikega cara Stepana Dušana Silnega se je država drobila v četvero taborov, četvero srditih strank: bratov Mrnjavčevićev in careviča Uroša. Prvi je načeloval kralj zahodne Makedonije Vukašin, drugo je vodil njegov brat despot Uglješa, tretja je šla za mlajim bratom vojvodom Gojkom, a četrta je prisegala osemnajstletnemu careviču Urošu. Mrnjavčevići so se po vsi sili hoteli polastiti carstva. Grizli so se sami med seboj, si grozili z bratomornimi vojnami in izpodmikali tla Urošu. Ali tudi carevič ni miroval. Kupoval si je pristaše, zbiral vojsko in se pripravljaval na obupen boj za očetno dediščino.

«Premlad je carevič Uroš, domovini preti turška nadloga, samo jaz bi bil pravi car!» je kralj Vukašin rotil vlasteline.

«Ne, Vukašin, ampak jaz bi bil vreden naslednik nesmrtnega cara!» je prav nebratovsko ugovarjal despot Uglješa.

«Ljudstvo in vojaka sta za menoj: jaz moram in hočem biti car!» se je veril vojvoda Gojko.

«Kako more in sme kdo dvomiti, čigav boDI carski prestol? Kdo je carevič, kdo sin velikega cara? Ali ne jaz? In kdo deduje po očetu, če ne sin?» se je razburjal mladi Uroš.

Ali kralj Vukašin, ki je najbolj hrepenel po carskem žezlu in ki se mu je zdelo, da še nima zadosti pristašev, je hotel pridobiti zase tudi cerkev.

«Zidal vam bom cerkve z bogatimi ustanovami; ali ljudstvu dopovedujte, da hoče Bog mene za carja!» je obetal cerkvenim dostojanstvenikom.

«Ustanavljal bom samostane z velikimi dohodki, samo propovedujte, da bi Bog strašno maščeval krivico, če jaz ne bi postal car!» je despot Uglješa sladko govoril cerkvenim vladikam.

«Oltar in prestol sta od Boga in se morata podpirati. Opravljajte službo božjo in javno molite, da postanem car jaz. In dal vam bom bogastva in vlastelinske oblasti!» je prosil vojvoda Gojko sluge božje.

Vsa država se je majala v velikih spletkah sebičnih mogočnikov, ljudstvo pa je trpelo v splošnem neredu, trepetalo pred oblastnimi oblastniki in se balo divjajočih Turkov.

Neodločni carevič Uroš ni vedel, ali bi branil z zbrano vojsko prestol pred pohlepnimi Mrnjavčevići ali bi jo vodil zoper drzne Turke. —

Takrat je pop Nedeljko prav v dušo spoznal junaka kraljeviča Marka.

Mladi Vukašinović, hrabri Marko, se ni dal zamamiti v dvorske spletke, se ni dal ujeti v zanke politikujočih velikašev.

Ljudstvo je to kaj hitro opazilo in se ga z vsem srcem oklenilo. Tudi tisti veliki in mali vlastelini, ki jim je bila resnično mar blaginja domovine, so mu prisegali prijateljstvo in zvestobo.

Tako je imel največ pristašev kraljevič Marko, ki se ni gnil za carsko oblastjo.

Ko je državni zbor v Prizrenu urejal nastale homatije in oddajal carsko krono, je kraljevič Marko, ki mu je bilo zoprno vsako politikovanje, kljub prošnjam in grožnjam častihlepnega očeta in kljub obetom kovarskih stricev odločno stopil na carevičevo stran in tako rešil državo bratomornih bojev.

S tem dejanjem si je pridobil hvaležnost mladega cara Uroša in spoštovanje ljudstva, a izgubil je ljubezen očeta. Odslej je kralj

Vukašin, ki ga je državni zbor določil vsaj za skrbnika in svetovalca mladoletnemu caru in ki si je počasi vendarle prilastil vso carsko oblast, sina Marka žalil, kjerkoli je le mogel. A najhuje ga je zadel, ko mu je po očetovski in kraljevski pravici prepovedal ljubezen do lepe vdove Ravijojle.

Nasprotstvo med očetom in sinom se je nekoliko poleglo, ko je umrla lepa vlastelinka in ko se je vsa Srbija morala pripravljati na odločilne boje s Turki. 420

Oče in sin sta se zbogala, trmoglavo plemstvo se ni pomirilo. Mir in varnost domovine, to jim je bila zadnja skrb, politične zdrahe in grde spletke so jim bile poglavitna misel. Lehkomišelnost so se pretepali in slabili, z napadi ob mejnih krajih dražili Turke, junaško popivali in se pijani hvalili, kdo je več turških glav posekal, kdo več ujetnikov nalovil in blaga naplenil.

Kraljevič Marko je ježno gledal te nerodnosti. Premagal je samega sebe, svojo žalost za Ravijojlo in se čisto zadal v službo domovine, v službo ubogih in preganjanih. Sleknil je dvorsko obleko, otrese se gizdavega nakitja in se oblekel v suknjo iz volčje kože, a pokril se s čepico iz nestrojene soboljevine. Tudi šarcarja je posebej opremil. Podkopal ga je s težkimi podkvami in pokril z medvedjo kožo. Ob vsaki strani sedla je zataknil po eno dolgo bodalo, a na obločje sedla je obesil šestoperi buzdovan. Opasal se je s strašnim mečem, dal čez ramo dolgo kopje, zavihljal se na kopajočega in hrzajočega šarcarja in šel...

A za njim je zvesto hodila ljubezen ljudstva in ga zanosno opevala... (Dalje prihodnjič.)

Juš Kozak:

(Nadaljevanje.)

Dota.

6.

Slepa radost ždi pod kostanjevimi listi, kadar jih omrežijo žametne koprene pomladne svetlobe. Iz noči v dan raste, nalivi izpod črnih oblakov so le uteha njeni koprneči žeji, dokler ne prižge na zelenih svečnikih vseh svečic, ki bleste čebelam na njih daljni poti za sladkostjo uživanja. — Tako se je razcvitala Marta. Vedno skrivnostnejše so plapolali plameni sredi temnih punčic, podobni žarečim pestičem med svilenimi trepalnicami.

Preko spomina je šlo razdejanje očetnine; še za misli na sestro ni našla oddiha, ker so jo vsepovsod spremljale sinje oči gospoda

Krištofa. V somraku so ji v tihem kotičku govorile s sladkimi besedami o neslutnem razkošju slasti v njegovem naročju. Med množico so jo navdajale s tajnim ponosom, da jim je skoro ošabno iskala vrstnic, seveda zaman. Slutila jih je vselej že iz dalje, v zapestjih in obličju ji je vrela kri. Beseda se je lepila v izsušenem grlu, žila je močno utripala pod prosojno tančico polti, ko je stala pred njim. In kadar se je objeta kopala na njegovih prsih v vročici strasti, je z deviško sramežljivostjo zapirala oči, da bi ji ne zrl v globino duše, kako se mu je vsa blazna darovala v naročje.

Toda sveče na kostanju dozore in jesenske slane sežgo njezove liste. Vrtinci viharjev jih neso še enkrat v neizmerne višave. Ko pa se nad zemljo sprostre spet tišina, trepeče oveneli list v silni bolesti, ker čuti, da pada počasi tja doli v naročje pozabe in smrti.

Tako je pričela na jesen umirati Martina ljubezen.

Ničesar ni več našla, kar bi jo še prevaralo za bežen trenutek. Prepozno je spoznala, da je dolžnost dekleta, o pravem času zaježiti naraščajoče vode. Po poplavi upadejo globoko pod bregove, da se razpoka žejna zemlja. Njegovi poljubi in objemi so se ohlajali in uzde, s katerimi se je brzdala, so ga le še dražile. Pa Marta je zaman podpirala svojo trudno glavo; česar ni spoznala v zibeli, tega razum ni umel več popraviti. Bila je otrok viharjev in da je v čašo odtočila svojo kri, bi se penila ter vrela še v njej.

S svojimi besedami ji je kakor iz žalosti polnih vrčev natakala v dušo pelina, da se je ogibal, ker ni mogel gledati umirajočih kretenj.

Vse je videlo njeno žensko srce, le tega ne, kako smešna postaja pred njim, ker še noče verjeti in se upira zapoznala roža jesenskim slanam.

«Kakor tam zunaj, tako neizbežno prihaja,» je vzdihala, ozirajoča se skozi okno, na katero je prvič potrkal mraz s svojimi koščenimi členki.

Še odločilno besedo je moral izprožiti.

Pred dnevi je prejela pismo od sestre, ki jo je povabila na svatbo ter pristavila, da je pozvala tudi gospoda Krištofa.

«Fridolin!» je zvenel v njenih ušesih posmešek na Zarnikovo osebo. Toda že je sklonila glavo in šepetala: «Pa čeprav Fridolin, srečna boš, Ana, tvoja sestra Marta nikoli.»

Vprašala je uro na zidu, zakaj ga še ni. Naročil ji je, naj ga čaka in vendar je pozabil nanjo, kakor bi ne vedel, kako srečna je, kadar more gledati v njegove mrtve oči.

Pozno je vstopil.

«Že res, ti čakaš.»

Zopet ji je zadušil besedo v grlu, sedla je k stroju in pričakovala.

Malomarno stoječ pred njo, je narekoval: «Glede konj je poskrbljeno... Pošljem hlapca...»

Marti so preskakovali prsti, toda besed ni razumela. Le zloge je bratila. Prejšnje čase so komaj tri besede spolzele po jeklenih tipkah in že ji je poljub zastrl pogled, ujele so jo roke, da je bila vsa njegova. Danes pa nihče ne išče njenih rok, ki so vroče, da bi jeklo talile.

Narekoval je leno: «Zanimajo me fakture... Prinesite s seboj...»

«Bože, božel!» prsti so odpovedali. Sprva se je borila za besedo, noge so jo komaj dvignile in ne vedoča, kaj počenja, je solznih oči planila kvišku.

«Ne morem več, slišiš, ne morem več!»

«Si bolna?»

«Bolna? Ne, bolna, ne. Toda govori, kaj boš z menoj? Povej odkrito, da si se me naveličal!»

«Česa želiš? Kakor prej lahko živiš pri meni.»

«Nič drugega?»

«Smešna si, Marta.»

«Ali me ljubiš ali ne, to povej!»

Dolgo je upiral vanjo oči, potem pa dejal z mirnim glasom, narahlo jo držeč za roko.

«Marta, bodi pametna. Ljubezen med nama je umrla. Sama veš.»

«Torej!»

«Marta, česa me dolžiš?»

Pogledala ga je s svojimi široko odprtimi očmi in videla ugasli pepel v njegovih očeh. Nehote je povescila glavo, spomnivša se, da jo je nekoč sprejel v službo. Da bi mu prikrila okrvavele ustnice, se je obrnila in rekla, kakor je on tjavendan narekoval: «Ana naju je povabila na svatbo. Pojdeš?»

«Pojdem!» Zdrznil se je, ko je videl, kako so zadrhtela njena polna pleča pri besedici naju.

Molče je planila v svojo sobo, se zgrudila na postelj, kjer so se ji nekoč, pričakujoči njega, ure izpreminjale v minute.

Mrakovi so se zgostili, dan je zatisnil oči. Leno je zdrselo solnce za obzorje, ne ozrši se na Marto, koje telo se je vilo od bolečin v ozkem svetu njenega obupa.

Srdito je vrelo v kipečih grudih. Vse je ležalo strto pred njo. Devišstvo, neumno kot bela ovčica, za senco tavajoča v prepad, je bilo kelih njegove ljubezni. In ta kelih je on zdrobil. Iz mozga ji je izpil ves ponos, da leži kakor mrtvoudna; posušil je solze, da ne kane niti kaplja na vroča lica, preko katerih besni vihar, kot nad saharskim peskom samum.

V blaznem strahu strme oči v temo, od tam se po kačje plazi mračna slutnja prihajajoče starosti, dovolj zgovorna, da straši žensko telo, ki v prvem cvetju ni obrodilo.

Šele pozna noč se je usmilila trpeče duše; izpremenila je resnico v trhel panj, na katerem se užigajo goljufni plameni.

Njegove besede zvane v utrujenih možganih varljivo in toplo; kretnja, ki je pred kratkim pretrgala vse vezi, se ji zazdi le zamah nejevoljne roke.

Srce se je pričelo s slastjo vdajati tem veščam, oživel je telo in, opotekajoča se, je ogrnila nočno haljo, prižgala svečo, da si posveti zopet pred njegova vrata. Neslišno je odpirala, vroče telo je vztrepetalo od poljubov mraza. Pekoče grudi so nalahno drhtele od kopnenja.

Vse tiho za durmi, pred katerimi je v omotici svojih sanj prisluhnila bitju dragega srca tam notri.

«Ni resnica, le izkušal me je. Grenke besede mu je narekovala zlovolja čez dan.» V duhu je zrla roko, ki je posegla v temo, da poišče njeno in si jo pritisne na ustnice.

Že je prišla za kljuko, ko ji nenadoma roka otrpne.

Pred njo stoji on in ga je samo oko njegove duše. Ne vara se. Tako mirno je zrl takrat na razdejanje očetnine in ni trenil, ko so pribili na desko sramote pred vrati sodišča Gornikovo hišo. Kadar jih je poljubovala, so vroče sijale, a že drugi dan so ji razodevale temo in grozo v prsih. In ta hip se je jasno zavedela, da umejo ljubiti, strastno izgoreti do sivega pepela, da ne bodo nikdar prosile odpuščanja, če so se njeni čari izpremenili zanje v mrtvo zrcalo.

Spoznanje je dušo prevzelo. «Tihi mož, naj gre cvetje z vetrovi, žalujočih vej ne boš gledal,» je šepetala v grozi pred ledeno prikaznijo med vrati.

Dvoje duš se je pogledalo v tej uri do tistih globin, kjer tli ogenj, ki ga jima je Nevidni vdihnil pri rojstvu.

Vzravnan je upihnila luč in se vrnila. Še enkrat se je ozrla, prikazni ni bilo več. Ona pa je vstopila v sobo, obstala pred svojo podobo v zrcalu.

Spolzela ji je halja z ramen. Nobene sledi boleti ni odkrilo oko v ponosnih oblinah. Zdaj ni mogla več verjeti, da vene vitko telo, da usihajo vroče grudi. Le ustnice se še niso nasmejale od bolečin spoznanja: «Kdo je kriv? On? Nikdar in nikoli! Marta, prišla si lepa kot Eva in si ga zvodila, da je izgorel v tvojih strasteh!»

Toda še vedno je ranjeno samoljubje prežalo na ugriz. Bežala je pred njim: «Marta je lepa, lepa zadnja roža iz Gornikovega vrta!» Tako strastno si je poljubovala drhtečo roko, kakor bi hotela izpiti sokove Gornikovih rodov. «Najlepša bo Marta med svati, sama nevesta žalosti.» In zopet je povescila glavo k srcu, kjer je zapeklo samoljubje.

Do jutra se je borila s seboj, in ko so zarje oznanjale dan, je zaprla svojo sobo ter se odpeljala k sestri.

7.

V domači hiši je pognala ljubezen prvi popek in zdaj so padli od cveta poslednji listi. Utrujena od vseh teh spominov, je spala Marta vse popoldne in dolgo noč.

Drugo jutro je Ana že navsezgodaj razgrnila zavese, da bi jo prebudilo solnce in ne človeška roka. Svileni, jutranji žarki so toliko časa dražili trepalnice, da so se velike, črne jagode zvedavo vpraševale, kje so. Pa je prikukal izza vrat blede obrazek Ane, smehljajoče se do zadnje nitke bele, poročne obleke.

«No, ti si prava grdoba! Na svatbo pride, pa spi!»

«Je že čas?»

«Ne, ne. Le povaljaj se še, mene ne zdrži danes. Ampak videti sem te morala, da še prej pokramljava.»

In je hitela, kje si je kupila obleko, kaj je pripravila za gostijo ter uvezla toliko vprašanj, da je Marta pešala z odgovori.

«Slišiš, Ana, povej mi vendar, kako ti je všeč Fridolin?»

«Veš, med nama, če natanko preudarim, je sem in tja malo pust, ampak njegovo zlato srce odvaga vse.»

«Dobrega srca,» je premišljala Marta, «kaj bi to v ljubezni?»

«Kje si pa Krištofa pustila? Z nevesto sem ga povabila!»

«Z ne—vesto?»

«I seveda. Le zavijaj tako nedolžno svoje brihtne oči. Pravijo, da je nekaj nenavadnega.»

Marta se je s težavo premagovala, da ne razodene svoje gluhote in slepote.

«Bogve, če jo pripelje. Rada bi videla tega nerodneža.»

«On se ne bo ženil.»

«Zakaj pa ne? S teboj, Marta, ni nič. Ali si še neumna. Že zdavnaj bi ga lahko imela. Povej mi, ali vidva res nista...»

Marta je skoro zakričala od bolesti.

«Prismoda. Toda Krištof se ne bo ženil, ker je eden izmed umirajočih.»

«Marta, tebi se blede. Seveda, predolgo si spala. Ti, Zamido sem tudi povabila.»

«Bože moj, Ana. V to hišo ga vabiš? Kaj ne veš, da sem vložila tožbo za očetov denar, da mu dokažem tatvino?»

«Vem, Martinček. Pa je prazna ta. Bolje bi bilo zlepa.»

«Ana, Ana, kaj delaš?»

«Nič slabega, moj muc, zdaj pa vstani in glej, da se danes postaviš.»

V Marti se je vse trlo. Prešinjal jo je stud, da bo morala sedeti za isto mizo z Zamido. Sestrinsko ljubezen so otrovale prve grenke kaplje in zmračilo se je čelo nad življenjem Ane. In vendar se ni mogla ustaviti pri teh mislih. Zavest, da je bila prevarana, je vnovič obudila njegovo podobo.

Zdrsela je v naslanjač in se strastno oklenila spominov. Težko je dihala v onemoglem srdu, dokler ni nenadoma v tolažbo oživila prikazen tiste poslednje noči, ki ji je ukazovala, da naj nikar ne verjame besedam Ane, izrodkom človeške zvedavosti, stikajoče po vseh predalih svojega bližnjega.

«Je, nevesta je,» je teptala z nožico, «ampak varal jo je, ker je ljubil mene. Saj mi ni prikrival, da me zapušča. Ženil pa se ne bo in ne bo, prej bodo strasti sežgale njegovo dušo, ki se ne peha za ljubeznijo kot se naše.»

Ni se mogla več ločiti od njega. Ogrnjena v plašč solnčnih žarkov je premišljala ter izbirala zanj nevesto.

«Lepo dete bo, ki se pregloboko potopi v dušo, da bi trajno ogrelo strasti.»

Tako se je naslajala nad svojim odkritjem, da je pozabila na svatbo in se vsa zgenila, ko se je oglasilo v njej: «Marta, kaj sanjaš? Upaš še vedno? Zakaj se primerjaš z njo, neznano?»

«Ne!» je jezno vstala in udarila ob tla.

Izpraševala je zrcalo za poslednjo skrivnost, ko je potrkal Zamida. Zdelo se ji je, da je celo bela obleka zardela; tako ga je zasovražila v tem hipu, ki mu jo je dovolil videti v vsej razdvojenosti.

«Dovolite, gospodična Marta, vi me tožite?»

«Da!» Niti pogledala ga ni.

«Oprostite, vaša pot bo dolga, prav nič kratkočasna. Morda vam bo ljubše, če se pomenimo za tisto malenkost, ker vidim, kako težko vam je zaradi nje.»

«Oprostite, s človekom, ki sem ga oklofutala, se ne menim!»

«Mislim, z gospodom Krištofom bi se radevolje pomenili.» Ta hip jo je vso prevzelo, ker je čutila njegovo grizočo jezo na sebi.

«Kako pravite? Ah, da, z gospodom Krištofom! Veste, še poljubila bi ga, poljubila, če bi se bilo treba z njim pomeniti.» Globoko je zasopla. Olajšala jo je zavest, da je zlomila ost njegovega zbadanja. «In še enkrat vam rečem. Od gospoda Krištofa vse, od vas pa nič drugače, kakor se zverini iztrga plen.»

Premagovati se ni mogla, saj je vendar našla nekoga, kateremu lahko izsuje vso žerjavico na glavo: «Sicer pa menim, da ste vstopili pomotoma. Na svatbo vas je povabila sestra in midva se ne poznavala!»

Vkljub škodoželjnemu posmehu ni mogel zatajiti okornosti in zmede svoje, ko je odhajal.

«Zakaj ga nisem izbila?» V užaljenem ponosu se je vsa tresla in solze so ji zalivale oči, ko so jo poklicali.

Stopala je po cerkvi do oltarja, korak jo je skorajda nosil prepočasi. Ženice v stranskih klopih so si šepetale: «Gornikovka, izrezana mati.» Starci so strmeli v njeno rast: «Je lepa kot mati vseh žalosti.»

Njene oči pa so sijale v boga nad oltarjem, gluha in slepa za okoli stoječe je pregibala ustnice, da si z besedami olajša svojo bol: «In če sem grešila, ne zavrzi me, gospod. Tako sem morala storiti. Bodi varuh moje nemirne krvi in daj, da okusim le kapljico sreče, ki si jo danes nalil sestri! Vrne svoji hčeri dušo otroka. In na sestro se ozri, da življenje ne prevara njenih sladkih nad in ji ne omadežuje njene čiste duše.»

Ko se je obrnila od oltarja, so se vsi pogledi srečali v njej. Gospe so jo z lornjoni motrile, mož pa se je sklonil na uho moža: «Kaj ni greh, goniti takega dekleta iz hiše?» «E, Zamidove štrune navijata hudič in denar.» Starci, sodeči jo prej po rasti, so ji pogledali v obličje: «Glej, vodila bi domačijo, kot mi.»

Sestra je begala s svojimi pogledi in bogve kaj je čutila, da ji je meglica potrtosti zastrla oči. Doma je planila na Martine prsi, jo objela krog vratu in solze so kanile na sestrino grud: «Joj, Martinček, lep si bil.» In je zbežala.

Marta pa ni bila ne vesela, ne žalostna, vedno hitreje ji je utripalo srce, ko se je približevala pričakovana ura. Zaman je bila zdaj vsaka tolažba, vse se je izpreminjalo v pleve pred zavestjo, da

se v par trenutkih odloči usoda dveh bitij v srcu moža. In je čutila, da se ne bo mogla ovladati, temveč se bo nagnila k njemu kakor roža k solncu.

A če jo v tistem hipu preraste ona, neznana, bože, kaj potem?

Z rokami na grudih je prosila srce, naj se umiri. Toda, kako naj bi ubogalo zbegano glavico, ker je še vedno hlepela po njegovih poljubih? In vstopila je v sobo brez oblasti nad seboj, nevedoča kam bi pogledala, kako bi nosila roke.

Strl jo je prvi pogled. Da bi nikogar ne opozorila nase in na svojo rdečico, je nezavedno zamižala. Možgani in srce so ji otrpnili, kajti tam poleg njega ni sedela podoba njenih sanj, ampak ženska, ki se niti ozrla ni nanjo.

Strastno se je vsesala v obličje svoje zmagovalke. Zavedela se je, da ugaša plamen pod njenimi svilenimi trepalnicami pred nebeško milino resnega obličja z večnim smehljajem otroka na svojih vlažnih ustnicah.

On pa miren in tih, ni niti opazil njene zmedenosti, ki je odprla zapore vsem strastem.

Pili so na zdravje mlade neveste Ane in v Martinih rokah je čaša vztrepetala. Srečale so se roke tekmovalk, kakor bi se nevidna meča prekrizala nad mizo. Martino je prevzela strast, trdo je trčila in kozarec je zazvenel na mizi razbit. Uporno je pogledala svojo nasprotnico, ki se ji je veselo nasmejala. In še z besedo jo je hotela raniti:

«Jojmine, krst, gospodična!» Sama se je prestrašila svojih odurnih, pijanih besed.

«Vi ste poredna, gospodična Marta!» Le-ta ni čula smehljajočih se besed, belih biservov ni videla, sram jo je glušil.

Krčevit stid je pretresal ponižano srce, ko je vstopil Krištof, ki je odšel od mize, da bi jo pomiril.

«Marta, dokler boste živeli v moji hiši, ste pri nas Marta Gornikova, drugače se, mislim, nisva poznala.»

«Vem,» je ihtela.

Ni še prestopil praga, ko se je skesala za priznanje svojega početja in hotela planiti za njim, da bi mu s poslednjim očitkom zastupila dušo. Kaj se še sedaj ne zaveda, kako jo boli razbita majolika srca, iz katere je izpil do poslednje srage njeno kri? Kako jo grize ponižanje pred eno? «Ne, ničesar ne ve, drugače bi ne mogel odhajati tako hladnokrvno!»

Najhujša boleost v človeški duši ne razglasa krivice, ugnezdi se pod videzom kot strup dolgotrajne bolezni, tam gloda in gloda, da nihče ne ve, odkod prihaja konec.

Podobno je življenje jesenskim poljanam, kjer plapolajo med meglami ognji, pokončujoči vse, kar ni rodilo sadu. V Martinem srcu pa so gorele vse sanje, spomladi rojene, v jeseni brezplodno zavržene. V trpki žalosti je prožila svoje roke, kakor trepečejo veje ogolega drevesa pod svinčenim nebom.

8.

Megle so ležale nad zemljo, malokdaj je solnce to zimo preganjalo mraz in človeško potrtost.

Marta se ni več vrnila v Krištofovo hišo. Vse dni je presedala pri stroju, odkoder se je na večer vračala v revno in slabo opremljeno sobo, katero je najela v predmestju. Kadar je v dolgih nočeh odkrivala svoje srce praznini krog sebe, se borila s spomini, se ji je vselej zdelo, da se je v to samoto priplazila skozi gosto robidovje, ki je neusmiljeno raztrgalo njeno srce, da se rane še vedno niso mogle zaceliti in je iz odpirajočih se brazgotin curljala sveža kri na prevarano mladost.

Od časa do časa se je vznemirila, neumorno so iskale oči spotoma domov, ter je že pozno bežala nazaj na ulico, da bi se okrutno naslajala z njegovo srečo. Nato se je v hipu prestrašila črnih mrež svojih misli, spredenih v njenem kotičku, odkoder je gledala v svet.

Le počasi se je vračala k sebi, tako nevidno, kakor v zemlji poženo kali. Trudoma je našla zaupanje v svojo lepoto, v zavest, da bo utrjana roža vnovič cvetela.

Boječe in tipajoče se je naselilo v srce odpuščanje. Če bi se srečala z njim, bi mu mogoče mirno priznala: »Zavrzel si me, ker nisi bil rojen za očeta mojih otrok.»

O teh je pričela sanjati. V neviden, rožnat obrazek je strmela; nad njo se je smehljaj, stegalo je zalite ročice zlate dete in jo prosilo rojstva. Beseda mati je tlela v njenih ustih kot neugasljiv ogorek, žgal njeno kri in telo, da se je v nočeh spenjalo, hrepenelo po njem, ki jo oplodi.

Padala je nazaj, vsa utrujena in razočarana, ker ni bilo nikogar, ki bi ga tolikanj ljubila. Kolikor slajše so bile sanje, tem trpkeje je grizlo spoznanje, da brez ljubezni ne najde pota do cvetočega obrazka. In te ni našla. Krivila je svojo samoto, da je preboječa in preuboga za med ljudi.

Tisti čas jo je obiskala Ana. Navsezgodaj je potrkala.

«Lepo, lepo, v svojem golobnjačku si na vse pozabila,» jo je pozdravila Marta, pa se takoj zdrznila, ko je zagledala, kako se je namrgodil razposajeni obrazek.

«Oh, ali je dolgočasen ta dedec.»

Marta se je prestrašila svoje lastne misli: «Kar se je zgodilo meni, se bo vsak čas njemu.»

«Do grla sem ga sita. Ni življenja v tem žaklju.»

«Kaj te nisem svarila? Zaradi denarja te je pograbil; je mislil, bogve kaj bo ostalo.»

«Bah, pustimo. Kar zaporedoma: je dolgočasen, pust kot dren, lesen štor, klada, top in neumen, pa neroden in še ljubosumen ni. Vrag ga vzemi. Zdaj ostanem tu, vso spomlad, če hoče za menojo, naj le pride. Martinček, le hitro vstani, me spremiš v banko po denarce, popoldne pa se pelješ z nami, par prav čednih fantov od nas je tu.»

Ko se je Marta oblačila, jo je Ana neprestano obletavala s svojimi vprašanji: «Kaj pa ti počneš? Kdo bi razumel, kar uganjaš. Kakor pravijo, je le res, da sta se s Krištofom sprla. Zaradi plače gotovo ne. Ti, slišiš? Takšnale kaniš z menojo? Jezus, kaj nimaš denarja? Moj bog, pošvedrane čeveljčke, flor nogavice, pa perilo. Kako si se zavrgel, moj Martinček.»

Anine solze so rosile na labodji vrat Marte, ki je položila svojo glavico na njene plave kite in se ni zjokala zavoljo nogavic in perila, ampak za vso svojo težko zimo. Ganjena je Ana objela svojo sestro.

Še to jutro jo je oblekla. V novih čeveljčkih je bil Martin korak prožen in vesel do smeha, njeno vitko telo pa pomladanska breza, ki lovi prvo zelenje med svoje lase.

V gozdičku za vasjo so polegli. Marta je poklicala Ano.

«Ti, kdo pa je?»

«Tvoj spremljevalec? Damjan Žbona mu pravijo, menda uradnik.»

«Lepe oči ima.»

«Pa prazen nič.»

Ležali so pod borovci, na katerih je šele mežikalo sveže zelenje. Pred njimi na poljih je sopla zemlja, komaj so jo prevrgli. Iz Fridolinove kleti je prinesla Ana triletno, rubinasto starino. Marta je ležala sama, le Damjan Žbona se je zleknil poleg nje in gledala sta se skozi rdeči kristal polne steklenice.

Slutila je njegovo misel. «Vi ljubite zemljo?»

Žbona je povetil oči: «Res je, gospodična Marta. Strastno jo ljubim, vročo in črno, še preden poženo prve kali. Poglejte nebo nad seboj. Žareča lava lije na zemljo. Ali vidite, kako kipe borovci? Sredi njih debela vre strast in se peni njih sok hrepenenja. Tako vroče sopejo, da čutim na dlaneh njih oster dih. Tamle pa

režejo zemljo, za plugom se poganjajo črni valovi. Ali ne zdrami vaše duše ta strašna sla, ki bo, oproščena vseh spon, v zelena žitna polja sekala krvavordeče cvetove? Ste že ležali za žitom na obronku in je nad njim bilo razpeto sinje nebo? Kako bi vam mogel povedati, kaj sem občutil, ko se večna rast zemlje preliva v večni mir nad seboj?»

Prisluhnila je; slastno je vpirala vanj svoje oči in se opajala od žarečih žarkov na njegovem obličju.

«Gospodična, pohajate zdaj v teh nočeh med njive in v gozd? Se vam ne zdi, da so zvezde vroče kot naša srca in blizu za prijem otroške roke? In zjutraj resnično verjamete, da so ponoči padle na polja, na rože, tako leskečejo poljane. Pa če greste z bolestjo v duši v to noč, ostrmite nenadoma in veste le, da zemlja rodi, da raste drevo in zvezde gredo.»

«Zvezde gredo,» je rastlo v Marti. Omamljena je ponavljala: «Kaj krivica, kaj bolest, le zvezde gredo.»

Tajna slast je razvnela mlado kri.

«Pijva, gospod Damjan!» Smeje je držala kozarec pred očmi: «Poglejte, zemlja je vsa zagorela.»

Damjan je natočil, se nagnil k njej šepetaje: «Če gledam vas, bi dejal, gospodična Marta gori.»

«Tudi vi ste ves v plamenih. Dajva, eks!»

Vreščanje in smeh sta posegla v njun razgovor. Tam zadaj je poizkušala Ana splezati na drevo; nerodno si je hotela zakriti bele čipke: «Tak počakajte, da splezam. Kdor me doseže, bo moj.»

«Punca je nora,» je pomislila Marta.

Okoli drevesa je rajalo razbrzdano smejanje. Komaj se je vzpela, jo je objel krog pasu lep, mlad fant in zbežal z njo. Ana je zacvilila in vsi so hiteli, da jo osvobodijo.

Zdramilo se je v Žboni. Oči so mu gorele in ves vroč se je vrgel na zemljo: «Joj, gospodična Marta, kako ljubim to zemljo.» Zagrebel se je vanjo.

«Moj bog, kaj pa počnete.»

«Zgorim v tej zemlji, boste videli.» Že je zgrebel za glavo globoko in kakor brezumen je dihal v zemljo.

Ana je privihrala vsa razkuštrana ter se smejala na vse grlo: «Fantje, zakopljimo ga.» Prijeli so ga, postavili na glavo in ga zasipali s prstjo. «Vidiš, kako se je boš najedel,» se je udarjala Ana po stegnih.

Ko je bil zopet na nogah, mu je prst lepela na licih, med lasmi in s krvjo podplute oči so iskale Marte. «Kakor bi iz zemlje vstal,» se ji je mešalo v glavi; omotena od vina se je le lahko

smehljala in ni mogla odtrgati pogleda od fanta, zamazanega s črno prstjo.

Umili so ga z vinom; ves dišeč po njem in zemlji se je nagnil k njej: «Marta, lepe so vaše oči!»

«In vaše so divje lepe,» je izustila skoro nevede.

Sledila sta odhajajočim. Molče sta hodila in le njene oči so se naskrivaj kradle vanj. V mislih pa ji je zvenelo: «In pozabite, da ste ... vi veste le, da raste drevo, da je zemlja vroča, da so zvezde vroče.»

«In v mojem srcu je vroče, oh kako vroče,» so se smehljale ustnice v prvi sreči po težki zimi.

Doma pa je odprla okno, strmela v nebo, sprostrla roke v sladki omamljenosti: «Mati, blagoslovljena mati, reši, reši me, jaz gorim. Saj norim, mati. Zvezde gredo.»

Skrila je svoje vroče telo pod odejo, le široko odprte oči so strmele v bleščeče zvezde. Ko jih je zatisnila trudnost, je vstala pred njimi podoba Damjanova, zamazanega z zemljo. (Dalje prih.)

Dr. Pavel V. Brežnik:

(Nadaljevanje.)

Bretonsko slovstvo.

Ta narod, ki je po eni strani tako praznoveren, sanjav in zamišljen, resen in pobožen, je po drugi strani krepak in realističen, graniten kakor zemlja, na kateri prebiva stoletja in stoletja; to nasprotje v njegovi duši se nam izborna kaže v njegovem slovstvu. Bretonsko slovstvo se začneja v začetku 19. stoletja z zbiranjem narodnega blaga. V tem času so nastale velike zbirke keltskih legend in narodnih pesmi. Pisatelj Emile Souvestre je leta 1836. cenil število zapisanih izvirnih besedil na približno deset tisoč. Iz najstarejših časov nimamo zapiskov, šele po 16. stoletju so bretonski bardji začeli zapisavati pesmi in so jih prepevali ob ljudskih slavnostih.

Dve vrsti teh pesmi poznamo: «gwerzious» in «sonious»; prve so temačne, fantastične pesmi, ki pripovedujejo o nadzemskih prikaznih, detomorih, dvobojih na življenje in smrt, izdajah, ugrabljenjih in nasiljih vseh vrst, to je poezija krepkih mož s trdno voljo; «sonious» pa opevajo nežne občutke, to so zaljubljene pesmi, sladke elegije, plesni refreni, otroške igre in petje, satirične in komične pesmi. To je lirska poezija, poezija žensk, zaljubljenec in sanjačev.¹

¹ Prim. F. M. Luzel: Gwerziou Breiz-Izel (t. j. bretonske balade II. del, predgovor).

Leta 1838. je vicomte Hersart de La Villemarqué (1815—1895) izdal veliko zbirko bardskih pesmi pod naslovom *Barzaz Breiz* (Bretonski bard). To je prva in najvažnejša zbirka te vrste. Ta izdaja je imela ogromen uspeh in je vzbudila enako zanimanje in navdušenje kakor Macphersonov Ossian. «Avtor je mislil, da je ustrelil samo s pištolo, a ustrelil je s topom» (M. de Kerdrel).

La Villemarquéju se je očitalo, da nekatere pesmi v njegovi zbirki niso narodne in da je druge svojevoljno popravil in izpremenil. Bodi kakorkoli, njegova zasluga in pomen te zbirke sta neprecenljiva. On je začetnik in hkratu klasik, ki mu je sledila dolga vrsta bretonskih slovstvenikov. V zbirki *Parnasse Breton*, ki sta jo izdala leta 1889. Tiercelin in Guy Ropartz, jih je zastopanih že šest in devetdeset. La Villemarqué, ki se je že rano začel zanimati za slovstvene starine svoje pokrajine, je izdal razen *Barzaz Breiz* še več drugih del o bretonskem slovstvu: *Contes populaires des anciens Bretons* 1842; *Poèmes des bardes bretons du seizième siècle* 1850; *Myrdhin ou l'Enchanteur Merlin, son histoire, ses oeuvres, son influence* 1862; *Le Grand Mystère de Jésus* 1865; *Poèmes bretons du moyen âge* 1879; *La Légende celtique* 1895.

Pozneje sta izšli še dve drugi zbirki bretonskih narodnih pesmi; eno je sestavil Luzel, drugo Le Braz. Pravi začetnik keltskega jezikovnega gibanja v prošlem stoletju je Jean-François Gonidec (1775—1838), ki je spisal keltobretonsko slovnico in slovar, prevlel biblijo in razna verska dela. Gonidec je reformator bretonskega jezika, vztrajni slovničar, ki je očistil jezik napačnih izrazov in tujk in tako omogočil njega pravilno rabo.

V onem času se pa poleg bretonskega slovstva v domačem jeziku začne krepko razvijati tudi francosko slovstvo v Bretanji in moj namen je, podati njega natančno sliko kot del francoske regijonalistične literature. Menda ni nobena francoska pokrajina tako bogata na pisateljih kakor ravno Bretanja. Danes izhaja tudi cela vrsta bretonskih slovstvenih revij v francoskem in bretonskem jeziku. Prva med njimi je bila *Parnasse breton contemporain*; od onih, ki so pisane v bretonskem jeziku, so najbolj razširjene: *Feiz ha Breiz* (Vera in Bretanja), *Ar Vro* (Dežela) in *Dihunamb!* (Prebudimo se!).

Prvi Bretonec, ki se je spomnil ožje domovine v svojih delih, je bil Chateaubriand (1768—1848), rojen v Saint-Maloju. Njegovi romani René in Martyrs, predvsem pa *Mémoires d'outre-tombe* opisujejo na več mestih krasoto Bretanje; ti opisi so služili za vzor vsej bretonski literarni šoli 19. stoletja.

Sledil mu je Brizeux (Julien-Auguste-Pélage, 1803—1858), ki je živel v Bretanji, v Italiji in v Parizu. V dovršenem jeziku je opisal šege in kraje v Bretanji. Najznamenitejše njegovo delo je Marie (1831), originalna in sveža idila v Pont-Kerloju, ena najlepših idil francoskega slovstva. Njegove keltske poezije so izšle pod naslovom *Télen Arvor* (Armoriška harpa), nekatere izmed njih so postale narodne in jih prepevajo po Bretanji. Zapisal je med drugim tudi bretonske legende in prevel Dantejevo Nebeško komedijo v prozi (1840). Bil je velik, po vsej Franciji priznan pesnik. O Bretoncih pravi:

La race courageuse et pourtant pacifique!
Comme au jour primitif, la race aux longs cheveux,
Que rien ne peut dompter quand elle dit «Je veux!»
Nous avons un cœur franc pour détester les traîtres;
Nous adorons Jésus, le Dieu de nos ancêtres;
Les chansons d'autrefois, toujours nous les chantons.
Oh, nous ne sommes pas les derniers des Bretons!
Le vieux sang de tes fils coule encore dans tes veines,
O terre de granit recouverte de chênes!

Pogumni in vendar miroljubni rod!
Kakor v davni prošlosti rod z dolgimi lasmi,
ki ga nič ne more zadržati, kadar pravi: «Hočem!»
Odkriti smo in mrzimo izdajalce;
častimo Jezusa, Boga svojih prednikov;
vedno prepevamo stare pesmi,
o, mi nismo zadnji Bretonci!
Stara kri tvojih sinov se še pretaka v tvojih žilah,
ti, granitna zemlja, pokrita s hrasti!

Brizeux je bil romantik. Razen imenovanih del je izdal še tri zbirke pesmi: *Les Bretons* (1845), *Histoires poétiques* (1851) in *Primel et Nola* (1852). Spisal je tudi poetiko v verzih *La Poétique nouvelle* (1855) v treh spevih (la nature, la cité, le temple).

Brizeux nam je naslikal bretonsko življenje in običaje v svojih pesmih, Souvestre pa v romanu *Les derniers Bretons* (1835—1837). Émile Souvestre (1806—1854) je navdušeno ljubil svojo domovino Bretanjo in je vse svoje življenje posvetil delu zanjo. S članki po raznih francoskih časopisih in knjigah (*Le Foyer breton*, *En Bretagne*) je kakor nihče drugi razširil po Franciji in po inozemstvu bretonsko slovstvo in spoznavanje te keltske dežele. Zapustil je razen tega dve majhni zbirki pesmi (*Trois femmes poètes inconnues*, *Rêves poétiques*).

Folklorist in pesnik Paul Sébillot (roj. 1843) je bil najprej slikar in je kot tak peš prepoštoval vso Bretanjo. Občeval je s kmeti in mornarji in nabiral narodno blago. Izdal je celo vrsto narodnih

vraž, pesmi, pravljic, legend in dve zbirki lastnih pesmi: *La Bretagne enchantée* (Začarana Bretanja) in *La Mer fleurie* (Morje v cvetju). Slednji izraz tolmači v nekem sonetu takole: Za mornarja je morje, kadar ni viharno, cvetoča plan, in takrat ga nazivlje morje rož (*une mer de roses*). Če ga pa razburka veter, da se dvigajo na grebenih valovja kakor šopki cvetočega črnega trnja, takrat pravijo v Saint-Maloju, da je morje «v cvetju» (*mer fleurie*).

Tik pred izbruhom svetovne vojne so odkrili v Morlaixu v Bretanji spominsko ploščo dvema bretonskima literatoma, očetu in sinu: oče, Edouard Corbière iz Bresta, je bil kapetan in je vozil ladje v daljne dežele. Spisal je par pomorskih romanov. Najbolj je znan med njimi *Le Négrier* (1832, v štirih zvezkih). Sin njegov, Tristan Corbière, rojen leta 1845., je bil pesnik. Šolal se je v Bretanji, a že s šestnajstim letom so se pokazali na njem prvi znaki sušice. Samo skrbni materi in dveletnemu bivanju ob morski obali med ribiči se je imel zahvaliti, da je začasno ozdravel. Kot sin mornarja je ljubil morje nad vse in se ni mogel ločiti od njega, odkar mu je bil oče dal zgraditi jadrnico, na kateri je vedno križaril. Nekega dne je dal v viharju zagnati ladjo v penečem se valovju med čeri, samo da bi gostu, ki ga je vozil, živo predočil brodolom.

Leta 1875. je prišel v Pariz, sodeloval pri raznih revijah in izdal zbirko svojih pesmi *Les Amours jaunes* v bogato opremljeni izdaji. A zdravje se mu je spet poslabšalo in podal se je domov — umret (1875).

Šele dolgo po njegovi smrti ga je Paul Verlaine «odkril» občinstvu, s tem da ga je uvrstil med svoje «*Poètes maudits*».

Auvergnat Jean Ajalbert, ki obožuje Bretanjo, pravi o Corbièreu, da je eden onih, ki so najlepše opevali bretonsko vas in njeno granitno kalvarijo, mrzlično in začarano pustinjo, zlate obale, ki jih poljublja zelenomodro valovje, opustošeno obrežje s strmimi, razjedenimi stenami, katere napada val za valom, in kleči, čez katere vihra nevihta.

Omenim še dve kritiki njegovih «Žoltih ljubezni»: Jules Laforgue, tudi eden «prekletih poetov», pravi (*Notes sur Corbière*): «To ni niti poezija, niti niso to verzi, komaj slovstvo — delo brez plastične zanimivosti — zanimivost je v poudarku, v rezki ostrini, v besedni igri, v živahnosti, v romantični razsekanosti.» Remy de Gourmont pa imenuje Corbièrea enega onih talentov, ki se ne dajo nikamor uvrstiti, pa tudi ne utajiti, ki so v slovstveni zgodovini čudovite in dragocene izjeme, nenavadne celo v galeriji izrednosti.

Nekaj posebnega je njegov verz, njegovo izražanje; fina, a rezka ironija preveva vse. Pesnik Léon Durocher, o katerem govorim pozneje, jo je imenoval «l'ironie corbièresque», smehljal s solzo v očeh, živahno žalost ranjene duše, prevarane duše, duše vdove. Najbolje se to pozna iz grobnega napisa, ki si ga je spesnil. Tam pravi sam o sebi med drugim sledeče:

Mélange adultère de tout:
De la fortune et pas le sou,
De l'énergie et pas de force,
La liberté, mais une entorse.
Du coeur, du coeur! de l'âme, non! —
Des amis, pas un compagnon,
De l'idée et pas une idée,
De l'amour et pas une aimée,
La paresse et pas le repos;
Vertus chez lui furent défauts.
Ame blasée, inassouvie;
Mort, mais pas guéri de la vie;
Gâcheur de vie hors de propos,
Le corps à sec et la tête ivre,
Espérant, niant l'avenir,
Il mourut en s'attendant vivre,
Et vécut s'attendant mourir.

Neprava mešanica vsega:
bogastvo, a brez beliča,
energija, a brez moči,
svoboda, toda nepopolna.
Srce, srce! a duše, ne! —
S prijatelji, a brez tovariša,
z idejami, a brez ideje,
z ljubeznijo, toda brez ljubice,
lenuh, a vendar brez počitka;
kreposti bile so pri njem napake.
Duha nasičenega, nepotešenega;
mrtev, a ne izlečen od življenja;
življenje trosil je brez vzroka
s telesom izsušenim, a pijano glavo,
ves poln nad, a jih zanikajoč,
umrl je pričakujoč življenja
in živel je v pričakovanju smrti.

Njegova ostra ironija se najbolje kaže v pesmi La Fin (Konec), ki je odgovor na znano Victor Hugojevo balado «Océano Nox», v kateri se Hugo spominja vseh onih mornarjev, ki so poginili na morju in katerih imena so pozabljena. Corbière kot mornar iz svojega mornarskega stališča ostro zavrača Hugoja in njegovo žalovanje za ubogimi utopljenici. Corbièreova pesem je visoka pesem mornarja, za katerega je edini pravi pogin, utopiti se v divjem boju z morjem — s smrtjo. S ponosnim izzivanjem v očeh, s kletvijo med zobmi, tako izginjajo v valovju vsi mornarji do najmlajšega...

Zanimiv star bretonski običaj nam poet opisuje v baladi Saint Tupetu de Tupe-tu. V Bretanji, kjer je katoličanstvo tako tesno zvezano s fatalizmom — skoraj bi mogli reči z malikovalstvom — se nahaja v léonski pokrajini kapelica, ki je posvečena čudnemu svetcu, svetemu Tupetuju (bret. z ene strani ali z druge). Enkrat na leto se tam bere velika maša in Bretonci romajo tja po važne nasvete, n. pr. ali bo bolnik ozdravel, ali bo krava srečno vrgla itd. Pred svetnikovim kipom je velik lesen obod, izdelan po načinu roulette. Sv. Tupetu drži v svoji granitni roki dolgo vrč, ki sega v obod. Za onega, ki hoče zvedeti bodočnost, zavrti cerkovnik med mašo s kraguljčki opremljeni obod, in ko se ustavi, kaže svetnik odgovor z vrčjo — — —

Glavna zastopnika sodobnega bretonskega slovstva sta Le Goffic in Le Braz.

Charles Le Goffic² se je rodil 14. julija 1863. v Lannionu, starem, majhnem mestu severne Bretanje, ki je bilo takrat še čisto srednjeveško. Bil je sin knjigarja kakor Anatole France. Kot deček je postajal cele ure ob bregu reke Léguer, sanjal in gledal ladje. Odločil se je za profesorski poklic. Ko je končal svoje študije, je že pisal verze in opeval v njih ljubezen. Za časa študija na Sorbonni v Parizu se je bil seznanil z Mauricom Barrèsom. V družbi z njim in dvema drugima literatoma je ustanovil revijo *Les Chroniques* (1887). V njej je priobčeval svoje prve pesmi in povesti in popisal potovanje iz Pariza v Morlaix, kamor je bil nastavljen za profesorja, in iz Morlaixja v Gap. Te njegove prve poizkuse je kritika že pohvalno omenjala. Naslednje leto je izdal svojo prvo knjigo *Amour Breton*, ki je imela velik uspeh. Ta knjiga pesmi je polna bretonske melanholije, najnežnejše nianse občutkov so izražene z izredno točnostjo in v izbranih besedah. Maurice Barrès pravi o tej knjigi: «Charles Le Goffic prihaja iz bretonske dežele. Vtis njenega meglenega podnebja se ne izbriše niti po dvajsetih rodovih; Le Goffic ga je pokazal v vsej njegovi svežosti. Videl sem v Parizu dekleta z lepimi mornarskimi očmi, ki so bile dolgo gledale morje. Stanovale so na Montmartru, toda ta pogled, ki so ga bile podedovale od dolge vrste prednikov, katere so zibali valovi, se mi je zdel v mestu občudovanja vreden. Vidim, da ima Le Goffic vse one očarujoče poteze, ki jih je dobil od starih bretonskih seljakov in ribičev.»

Skupaj z E. Thieulinom je izdal leta 1890. *Nouveau traité de versification* in s tem pokazal, da je pesnik, ki se vestno bavi tudi s tehniko svoje umetnosti. Istega leta je izdal *Les Romanciers d'aujourd'hui*, slovsteno študijo, iz katere se vidi, da ni samo pesnik, ampak tudi izboren kritik. 1892. je izšel njegov prvi roman *Le Crucifié de Keralès*, ki ga je nagradila francoska akademija. Temu je sledila cela vrsta romanov (*Passé l'Amour* 1895, *Gens de mer* 1897, *Morgane* 1898, *La Payse* 1898, *L'Erreur de Florence* 1904, *Les Bonnets rouges* 1906, *Passions celtes* 1908, *Ventose* 1910, *La Double Confession*, zgodovinski roman, 1913). Njegova zadnja dva romana sta *Le Pirate de l'île de Lern* in *La Théologale*.

Kakor kažejo že nekateri naslovi, so ti romani vzeti iz bretonskega življenja. Te študije značajev in dežele nam razodevajo

² goff = bret. kovač; ic = pomanjševalna končnica; Goffic je torej slovenski Kovačič.

Le Goffica kot rahločutnega slikarja, ki ljubi divje, čudne bretonske pokrajine, a zajedno globoko analizira človeške strasti. Ta točna analiza, fino umerjena in podana v izbranem jeziku, nam kaže njegovo akademsko izobrazbo. V vseh romanih se pa predvsem čuti njegova pesniška duša in to je morda njih največja vrednost. Le Goffic je predvsem pesnik, kljub vrsti romanov in najrazličnejših kritičnih del, ki jih je napisal. To je pokazal tudi s tem, ko je kot sedemintridesetleten mož izdal novo zbirko poezij *Le Bois Dormant*, s katero je dosegel višek svojega ustvarjanja.

Leta 1908. je dobil od akademije Néejevo nagrado skupno za vsa dela, dve leti pozneje je bil imenovan vitezom častne legije.

O njegovih verzih pravi Paul Bourget, da «dajejo izreden vtis žalostne in trpeče miline. To je hkratu zelo skromno in zelo umetno... Samo Gabriel Vicaire in on sta zmožna ubirati neke strune s tem lokom, ki je obenem lok narodnega guslarja in velikega vijolinista.»

Kdor hoče spoznati in ljubiti Bretanjo in Bretonce, naj čita Le Gofficovo knjigo *L'Ame bretonne* (Bretonska duša, 1900), ki je kakor morda nobena druga pokazala svetu zanimivost in lepoto te dežele. Razen študije o današnjih romantikih je spisal knjigo o Racinu in pregled francoskega slovstva v 19. stoletju. Njegova najnovejša dela obravnavajo svetovno vojno, med drugim boje bretonske mornariške brigade pri Dixmudu in Steenstratu in bitko ob Marni. Poleg tega je sotrudnik mnogih francoskih revij in časopisov.

Le Goffic opeva, ljubi in občuduje v Bretanji samo to, kar je svetega, častivrednega, dočim Le Braza ne motijo njene nepopolnosti in napake, ki jih riše kot samo ob sebi umevne. Le Gofficova bretonska ljubezen je nekaj nežnega, čistega, neafektiranega, nekaj, kar more samo domačin prav razumeti. Ta bretonska ljubezen se ne da nikdar skriti, po njej spozna v tujem mestu rojakinjo...

Ob cesti, ki veže Trégastel in Landrellec (Dép. Côte-du-Nord), leži Le Gofficovo poletno bivališče Rûn-Rouz (Rdeči grič), par korakov od morja, lepa pristava, katere rdeča streha moli iz sivozelenega vejevja gostih borov, ki jih je nasadil okoli. Kadar le more, se umakne pesnik pariškemu hrupu in se zateče v ta zeleni kotiček, da se spočije med svojimi bori, srebrnimi vrhami in črnimi topoli, ki mu senčijo balkon. Rûn-Rouz je bila skromna ribiška hiša, Le Goffic jo je izpremenil v prijazno ermitažo, ki vsebuje danes cel umetniški muzej s starim pristnim bretonskim pohištvom in slikami prvovrstnih umetnikov. Tu se vrši njegov roman

Morgane, in okolica od Landrelleca do Keraliès je večkrat opisana v njegovih drugih delih. Keraliès je vas, ki jo je ovekovečil njegov prvi roman *Le Crucifié de Keraliès*. (Konec prihodnjič.)

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

⟨Konec.⟩

Četrto poglavje.

1.

Moljevo aretacijo je v resnici povzročil ravnatelj Grozd, ki je že pred par dnevi opozoril policijsko ravnateljstvo nanj. Toda popolnoma krivo bi bilo smatrati Grozdov čin za izraz njegove neomajne moči. Njegovo notranje stanje je bilo vse prej kot zdravo in uravnovešeno. Tudi on se je začel nenavadno izpreminjati pod vplivom Marije in grajskega okolja. S strahom je vedno jasneje opazal, da je v primeri s to mladenko jako neznaten človek, ki mu ni niti njegovo premišljeno kretanje pripomoglo do veljave. Nehote se ga je češče in češče polasčala plahost — pred kom?

Resnico o Moljevi usodi je Marija sprejela docela ravnodušno. Ravnatelj jo je o tem obvestil šele dva tedna po onem dogodku. Grozd se je skrajno začudil njeni hladnokrvnosti: «Ali je res čisto pozabila na svojega nekdanjega prijatelja?»

Tega odkritja bi bil ravnatelj zelo vesel, če ne bi opazil, da postaja dekle tudi napram njemu hladno in molčeče, da, celo tudi napram svojemu očetu in Majdi... Postala je skrajno razdražljiva in zanjo ni bilo več dogodka, ki bi jo poživel. Knjige so ležale nedotaknjene, klavir zaprt... Neredko pa jo je napadlo neko posebno, bolešno razpoloženje. Kakor mesečna je hodila po sobi, strmela predse v daljo in premišljala, premišljala... Tudi njen oče je opazil, da jo teži neka grozna tajnost, a niti njemu se ni posrečilo, da bi jo pripravil do izpovedi.

Morda še sama ni vedela, kaj je vzrok njenemu duševnemu hiranju. Le slutila je, da se pripravlja nekaj strašnega, pa morda zanjo — mučenico — tudi odrešilnega.

Ravnatelj Grozd se je v tem času nekajkrat podal v mesto, «da uredi važne zadeve». Ker je nekaj dni pred božičem obhajal stari graščak svoj god, je hotel to priliko izrabiti, da bi si še bolj pridobil naklonjenost bodočega tasta, o katerem je vedel, da se močno zanima za starožitnosti. Njegovo bogato zbirko redkih starin je sklenil ravnatelj povečati s kopico dragocenih knjig ter se je zato podal k trgovcu Bergantu. Ko sta preiskala lepo zbirko

pomembnih del, je starinar presenečen opozoril odličnega kupca na neki sicer brezpomemben, v usnje vezan družinski časopis z — Grozdovim podpisom.

Ravnatelj si je delo začuden ogledal in vprašal, kdaj in od koga je trgovec prejel to knjigo.

«To knjigo? O, gotovo jo imam že deset let. Neznani človek mi jo je prodal prav dober kup. Kot vidim, vas stvar zanima, gospod ravnatelj...»

Res ga je zanimala in zato je še mnogo več navrgel, le da je prišel v posest dragocene knjige, saj je bil tam podpis — njegovega očeta.

Naročil je Bergantu, naj mu pošlje knjigo v hotel, kjer je začasnó stanoval. Že se je hotel posloviti, ko se je domislil Molja. Napeljal je pogovor tudi na Allanovce, o katerih pa je Bergant prav malo povedal; da se namreč obravnava proti zarotnikom še sploh ni pričela, ker niso podrobnejše preiskave rodile nobenega uspeha, da bodo vso zadevo baje pokrili s plaščem pozabljenja, osumljence pa izgnali v inozemstvo. Da čaka ta usoda tudi Molja, je zvedel Grozd še pri nekem svojem zaupniku, in zdaj je bil lahko pomirjen, da se je iznebil nevarnega neprijatelja, četudi ni imel več «vernega oprode» Mirtiča, ki je bil zdaj že drugje v službi.

Še pred večerom tistega dne pa je ravnatelja zadela prav občutna vest. Vodja njegove pisarne, kjer so imeli posla samo še z likvidacijo bivšega izvoznega podjetja, mu je izročil dvoje na visoko vsoto se glasečih terjatev, na katere upniki niso mogli več čakati.

Grozda je prebledel, kajti znesek bi bilo mogoče pokriti le s prodajo dveh hiš in izgubo velikega dela premoženja, bilanca pa je itak izkazovala deficit. Šele zdaj je ravnatelj uvidel posledice svojega nepremišljenega gospodarjenja. Ker mu je bilo v resnici nemogoče — kot se je sprva namenil — postaviti v Dolu tovarno, je moral zdaj vsaj poskrbeti, da ne izve Logar prav nič o njegovem gospodarskem propadu, obenem pa, da izpregovori z njim, oziroma z njegovo hčerko odločilno besedo.

Ti nujni posli so Grozda še naslednje dni zadržali v mestu.

Ker se je ta čas že približal Logarjev god, se je moral Grozd zadovoljiti s tem, da je darilo odposlal, priložil pa je skrbno sestavljeno pismo, kjer je graščaku ponovno izrazil svojo željo glede Marije in ga prosil, naj o zadevi z deklico izpregovori kakor iz lastnega nagiba.

Logarja je prejeti dar neobičajno vzradostil in ves vznepen je razkril svoje veselje Mariji, ki ga je mirno poslušala, zelo pa jo je zanimal oni družinski časopis z Grozdovim podpisom.

Že dolgo ni listala kake knjige s tako naslado. Ali so jo tako privlačile slike tujih mest in pokrajin, s podobami opremljene solzave povesti?

Neko posebno mešano občutje zasanjanosti in vdanega spo-kojstva se je prelivalo v dušo iz teh starinskih listov, s strahom predahnjene slutnje so komaj slišno trkale na najskrivnejša vrata njenega srca, za katerimi so se gnetle somračne postavbe...

Njen oče je kajpada takoj vzradoščen uganil, da je zdaj pripraven čas, da se pomeni s svojo hčerko.

In je z njo izpregovoril. Dobil pa je tak odgovor, da je prvič v življenju vzrožil napram nji.

«Kaj vendar misliš, Marija! Iz tvojih besed zveni golo samoljubje. Ali ne vidiš, da je že zadnji čas, da zagotovimo bodočnost dediščini, ki smo jo prejeli od prednikov. In Grozd je vreden naslednik Logarjev!»

«Torej se mu moram vdati?! Ali pa ne pomislite, oče, da je to nizkotna kupčija? Saj prodajate svojo hčer!»

«Ravnatelj Grozd me je sam prosil, naj ti sporočim njegove želje in tudi jaz...»

«Ravnatelj Grozd?! — Tak je zavoljo tega prihajal k nam? O, povejte mu, da je vsak njegov poizkus brezuspešen, ker jaz... jaz ne maram nikogar...»

Po tej izjavi se je Logar razljučen umaknil. Od tega dne so se odnošaji med očetom in hčerjo skalili. Molče sta živela drug poleg drugega. Neznosno razmerje je šele ublažila nenadna obolenost Marije.

Dva dni pred svetim večerom jo je napadla vznemirjajoča mrzlica, njeno stanje se je tekom noči tako poslabšalo, da je bilo treba zdravniške pomoči. Zdravnik se je skupno z ravnateljem Grozdom pripeljal na grad. Osuplo je zmajal z glavo. Ko je tako poslušal brezzvezno, blodno govorjenje bolnice in sledil njenim nestalnim pogledom, je vprašal starega graščaka, ali ni morda dekle že kdaj prej kazalo sličnih znakov bolezni. Oče je obširno popisal njeno nagnjenje do samotarstva in vse njene posebnosti. Zdravnik se je zamislil in nenadoma vprašal: «Ali je morda nanjo zelo vplival kak družinski dogodek?...»

Logar se je spomnil zagonetne smrti svoje žene. Toda zdravnik kljub temu ni mogel priti do jasnosti in je odredil, naj čim skrbneje pazijo na bolnico, da se ne bi razburjala in naj takoj, čim

bi okrevala, odpotuje na jug. «Morda jo izleči toplo podnebje in živahna družba.»

Na gradu so preživeli praznike v prav slabem razpoloženju. Edino učiteljica Majda je še kolikortoliko poživljala morečo tišino. Skoro vse proste ure je presedela pri svoji nesrečni prijateljici, ki je šele polagoma začela okrevati.

Sredi januarja se je Marijino stanje toliko zboljšalo, da je bila izven nevarnosti in so lahko določili dan odpotovanja. Takrat je sklenil ravnatelj še enkrat izpregovoriti z njo.

2.

Do tega potovanja pa sploh ni prišlo, kajti medtem — bilo je že v februarju — so se pripetili dogodki, ki so usodno vplivali na razvoj vse zadeve.

Ravnatelj je namreč še vsoeno poizkusil svojo srečo in nekega večera, ko so sedeli vsi štirje — Marija, Majda, Logar in on — v zgornji sobi, je napeljal pogovor na bodočnost. Vnel se je precej živahen pogovor — Marija je bila že čisto zdrava — ki ga je posebno osveževala Majda s svojim trdovratnim in nagajivim nasprotovanjem. Nenadoma je Marija umolknila in se zresnila, da so se vsi ostali ocupli spogledali. Vsa blede je vstala in stopila pred začudenega ravnatelja ter mu jela govoriti z ostrim, a grozečemi glasom:

«Gospod Grozd, kaj bo storil človek, ki čuti svoj konec... ali pa, ki se zave, da je v življenju tako zavozil, da zanj ni več rešitve?... Kaj bo storil tak človek?»

Ravnatelj jo je strmé opazoval, ko se mu je počasi bližala. Vsi so napeto pričakovali, da se zdaj zdaj zgodi nekaj važnega in nepričakovanega.

Marija pa je nadaljevala mirno kot prej:

«Tak človek se ubije sam... No, ali me ne razumete? Preskrbi si samokres... strup... vrv... ali, ali...»

Za hip je pomislila in se prijela za čelo:

«... stojte... kaj pa, če je tak človek zavozil življenje po krivdi nekoga drugega, ki ga sploh ni poznal... če je tako rekoč žrtev, ali pa deležen krivde, ki jo je zagrešil bogve kdo, s katerim je... ne, ne... glejte prav danes sem v oni vaši knjigi čitala o podobnem slučaju... Toda, čemu molčite? Prosim vas, govorite, govorite vendar! Me ne razumete? Tisto o samokresu... o samomoru sem tudi omenila... vidite, tak človek si preskrbi morilno sredstvo... zapomnite si, morilno sredstvo... morda je njegova

smrt celo — potrebna ... da, potrebna,» je zavzdihnila in se zmešena ozrla po osupli družbi.

«Gospodična Marija!» je kriknil Grozd in jo prijel za roko. «Nehajte, kaj vam jel!»

Majda in Logar sta skočila k nji, ona pa se je takoj pomirila, sklonila se k ravnatelju in vzkliknila:

«Dragi moj ... tu je roka ... tvoja sem ... tvoja za vedno!» In ga je strastno poljubila.

Ko so še vsi strmeli, se je okrenila k njim:

«Kaj se čudite? ... Ali nisem storila nekaj lepega? Veseli bodite, novo življenje se pričinja! Majda, oče, veselita se! Majda, zaigraj!»

— — — — —
Marija je govorila resnico.

Po tem čudnem večeru se je življenje na gradu čudežno izpremenilo.

Naslednji tedni so potekali v pripravah za poroko — kajti Marija ni hotela odlašati.

V začetku marca je postal Grozd Logarjev naslednik.

Tretje jutro po odpotovanju novoporočencev pa je prejela Majda pismo z nerodno pisanim naslovom. Kako se je zavzela, ko je pretrgala ovoj in spoznala, da ji piše njen brat Ivan iz zapor! Pismo je bilo oddano v neznanem kraju. Ko pa je prečitala vsebino, se je zgrožena prijela za čelo ... bala se je, da omahne na tla. Vsebina pisma pa je bilo to:

Iz ujetnikovih zapisnikov.

24./XII.

Če človek s silnim koprnjenjem pričakuje nečesa in se mu slednjič dotična stvar odkrije, zavpije ves vzhičen: «Ah, to je torej tisto ... tako lepo je, tako preprosto! To je torej rezultat vsega nekdanjega neizmerne hrepenenja in tesnobnega pričakovanja!»

Tako nekako pričakujem smrti z otroško radovednostjo. Ko bom pregledal večnost, se bom začuden vprašal: «saj je čisto razumljivo ... in vendar, kako smo ugibali, omahovali, dvomili in blodili tam doli v življenju.»

3./I.

Največja zmaga v življenju je premagati razum. Razum? Da. Kajti Bog je izven pojmovanja in če hočemo gledati Boga, moramo oslepiti intelekt ...

10./I.

Če se kdaj povrnem odtod, bo moja prva pot k Rubinu. Moram ga poiskati. Njegov duh me obiskuje vse noči, z menoj se pogovarja o daljnih, daljnih stvareh. Tudi mi je razodel marsikaj, kar mi prej ni bilo jasno.

O, človek še vse premalo, premalo trpi! Če bi mene življenje še vse bolj teplo... bičalo... bi mi ne bilo treba hoditi po takih ovinkih...

Rubin mnogo, mnogo ve. Kadar se snideva, si podava roke kot brata... Ali se kdaj snideva? Tudi to vem, da je bila Marija zame le podoba mojih mladostnih let. Hrepenenje po njej sem hotel utešiti. Kako sem trpel! Kako sem bil blazen, saj sem hotel ovekovečiti in vtelesiti videz, hotel ustaviti čas, priklicati nazaj dobo, ki sem ji odrasel.

Ni se mi umikala Marija — jaz sam sem se odmikal sebi, ker Marija ni bila zame drugega kot projekcija nekdanjega mojega jaza, izpremenljivega jaza. Sebi sem se odmikal, jaz mi je bil nedosegljiv...

Rubin ve mnogo, mnogo...

25./II.

Marija je zdaj poročena z Grozdom. To je gotovo. Naj mi Grozd odpusti vsako zlo misel, s katero sem mu želel pogina, ker je povzročil moj sedanj položaj. Naj mi odpusti, kajti on je moj rešenik. Ne smemo soditi ljudi! Ali vem, ali morda sploh on sam ve, zakaj me je zasledoval? Moralo se je zgoditi tako, da je rešena Marija, — o, oba sva trpela, in vsega njenega trpljenja sem kriv le jaz... le jaz, ki sem hotel preprečiti naklepe usode. Grozd in Marija sta se morala združiti, dokler sem bil ovira jaz, smo vsi trije trpeli, smo vsi trije postajali zli ljudje, ker smo se borili proti Resnici, ki pa je bila še nerazodeta. Zdaj je vse razrešeno...

1./III.

Ne da mi miru doživljam, ki me je nocojšnjo noč tako razburil. Ali so bile sanje ali pa sem gledal v bdenju. Videl pa sem tole: Grozd sedi ob bolni Mariji, ki čita iz neke knjige s podobami. Nenadoma se Marija dvigne in začne vsa drhteča zmedeno govoriti. Okoli nje se zbere množica ljudi, med njimi sta tudi Logar in ti, Majda... Besed nisem razumel, toda vso vsebino njenega mrzličnega govora sem — videl: V razkošni ladijski kabini

sedi gospa neobičajne lepote. Vsa razburjena odgovarja gospodu, ki jo motri s strašnim, nepremičnim pogledom.

«Prosim vas, Grozd, odstranite se... Moj Bog, kaj sem za krivila, da me zasledujete kakor zločinko?» Ona ihti, vije roke, plaka.

«Ne vznemirjaj se, Ana,» se ji smehlja vsiljivec, «maščevanju ne uideš. Nočeš se več spomniti priseg, zatajila si najine večere, samo da si se vrgla v naročje onemu graščaku. Toda zapomni si, moj spomin ne izgine brez sledu. — Prekleta bodi ti in tvoj otrok! Nekdo ostane v tvoji bližini, ki me bo maščeval... Moj sin... moj sin... Ura moje smrti bo tudi zate usodna. Vaš grad bo grobnica živih mrličev! Najina preteklost bo nad tvojim potomstvom ležala kot môra. Vsakdo, ki se vam približa, bo upropaščen...»

Gospa je kriknila in se onesvestila. Tujec pa je naglo izginil iz sobe.

Čutil sem, da je bila to Marijina mati in neznanec... kdo, kdo? Imenoval se je Grozd. Majda, kaj naj pomeni ta strašni sen!

3./III.

Nocoj pa sem vso noč videl Marijo. Kot izgubljena me je iskala z rokami in se mi tiho bližala... tiho, da me je mrazilo. Že se je hotela skloniti k meni, tedaj pa sem opazil, da ji čelo krvavi in da se opoteka uboga. Planil sem k nji, da bi jo ujel, zdajci pa se mi je zazdelo, da me preko rame opazuje — Grozd. Nje ni bilo več, gluha tema se je zgrnila nad mano in le dvojica oči — njegovih oči — me je neusmiljeno prebadala. Zamizal sem... pa vse zaman... Žar teh demonskih oči je bil vseprodiren. Toda — čemu se razvнемam? se domislim. Saj to niso oči... to so zvoki... zvoki klavirja... bodeče, sveteče nitke neke arije, ki se ji nisem mogel spomniti imena. Toda — tudi zvoki niso... Kaj se mi blede... marveč tanke kačice, ki jih pišem na veliko polo papirja. Ah, res, za Allanovce prepisujem...

4./III.

Danes zjutraj je paznik pripeljal zdravnika, ki se je razgovarjal z menoj celo uro. Tako zmedeno je govoril in na vse moje upravičene pritožbe se je samo smehljaj... samo smehljaj. Čemu mi pošiljajo zdravnika? Naj me raje puste v miru. A neprestano me mučijo s tem, da mi obetajo Grozdov obisk... čul sem celo šepet dveh paznikov. Pomisli, kaj sem slišal: «Grozd bo Molju nevesto ubil...»

— — — — —
«Ubogi Ivan!» je kriknila Majda — — —

3.

Pet dni kesneje je Molj zapustil jetnišnico. Vedel je le toliko, da je oproščen; kaj in kako se je zgodilo z ostalimi, mu je bilo prikrito. Dasi se je njegovo duševno stanje zboljšalo, ga je vendar mučila silna negotovost, ker ni imel nobenega cilja pred sabo. Podal se je v kavarno, kamor je zahajal ponavadi. Ni še sedel pet minut, ko je pristopil natak, ki ga je dobro poznal, in mu izročil pismo.

Kako se je Molj zavzel, ko je prečital Rubinovo povabilo v hotel! Torej je mogel Rubin že vedeti, da so ga izpustili na svobodo! «Morda,» si je mislil Molj, «mi je do tega pripomogel celo on!» Polastilo se ga je upanje, da se obzorje njegovega stanja vendarle zjasni in z vidnim vzradoščenjem se je podal okrog poldneva na omenjeno stanovanje.

Ko je vstopil, mu je res prihitel naproti Rubin, ki pa je bil neobičajno raztresen in nemiren. Z drhtečo roko ga je pozdravil in mu velel sedeti.

Ko mu je hotel Molj začeti pripovedovati potek zadnjih mesecev v zaporu, ga je Rubin skoro razburjen prekinil:

«Ne, ne, gospod Molj; o tem zdaj ne bova govorila. Povedati vam moram čisto druge stvari. Ves čas sem se zelo zanimal za vas in poizvedel sem tudi marsikaj, kar se tiče vašega zasebnega življenja. Ali niste bili zaročeni z gospodično Marijo Logarjevo?»

«Zaročen? Ne! Pač pa sva si bila dobra prijatelja!»

«Vseeno, ne prekinajte me!» — Saj ga vendar ne prekinjam, se je zdrznil Molj, čudeč se, zakaj je tako razburjen.

«Gospod Molj, ta gospodična je bila poročena!»

«Je — bila?!» se je Molj zavzel.

«Je bila, da,» je ponovil Rubin počasi in gledal v tla. «Toda, čujte — ali bi ne bilo bolje, da se pogovarjava o čem drugem? O naših velikih zasnovah? Ali ste res že pozabili?»

«Da, da, toda prosim, povejte, kaj je z Marijo. Usmilite se me in ne mučite me s to negotovostjo.»

«Marija, gospodična Marija, ne, gospa Grozdova, je bila poročena ... z Grozdom, seveda ... dva dni menda, da, natanko dva dni ...»

«Dva dni — dva dni?» je Molj mrzlično ponavljal. «In potem, kaj potem?»

«Potem,» se je črni predsednik presunljivo zasmel, «potem je nastal tak škandal, da še sedaj vse mesto govori o tem. In vi,

človek božji, ne veste ničesar! Še pazniki bi vas lahko pokratkočasili s to novico!»

«Pazniki?» je zajeceljal Molj in se z naporom izkušal domisliti neke zelo temne stvari, ki mu je docela izpadla iz spomina.

«Ona,» je nadaljeval Rubin, «ga je že prvo noč zapodila iz sobe in kričala potem na pomoč. Lahko si mislite: škandal...»

Molj se je oddahnil. Celo nasmehnil se je in govoril kakor sam sebi: «Marija, da, saj se mi je zdelo, da ni zdrava... to je zelo neprijetno.»

«Neprijetno? Tragično je.»

«Res, tragično! In zdaj?»

«Zdaj blodi Grozd okoli kot izgubljen.»

«Torej sta se ločila; po dveh dneh sta se ločila. — Ni jima bilo sojeno. Tak potem...» se je Molj obotavljal, «sem se motil. Čemu me je Marija odbila? In ona je zdaj spet doma?»

«Da,» je Rubin vzkipeel nad Moljevo topostjo, «doma je, doma pri svoji materi...»

«Pri materi? Saj ji je mati že davno umrla!»

«Pa pri očetu... Veste, da je graščak Logar umrl pred nekaj dnevi?»

«Umr! Logar je umr!?! Torej je ta dogodek tako usodno vplival nanj!»

«Saj se je vsa javnost razburila. Pomislite vendar... Grozd... Grozd je svojo ženo — umoril... z nožem!!»

«Z nožem!!» je kriknil Molj in se kot blazen oprijel stola. Nato pa je blodno pogledal Rubina, ki je drhte šepetal:

«Natanko dva dni po poroki. Bogve, zakaj jo je. In zdaj blodi okoli in vsak čas ga lahko primejo — morilca!»

«Rubin, Rubin,» je planil Molj kvišku, «ne zapustite me! Ne zapustite me! Zdaj zdaj ste samo vi še... rešite, rešite me!»

«Pred kom?»

«Jaz sem izgubljen. To se ne bi smelo zgoditi! Zdaj vem, da so bile moje misli zgrešene od začetka do konca. V strašni zmoti sem, v strašni zmoti o načinu življenja. Že čisto sem se vdal, ker sem mislil, da odvisi sreča Marije le od poroke z Grozdom, toda zdaj, zdaj, povejte mi, Rubin, kaj naj storim?»

Rubin se je odmaknil od njega in poltiho, počasi zlogoval: «Odpuščajte... odpuščajte!»

«Komu?»

«Grozdu, ki je uničil vašo srečo; njegovemu očetu, ki je... ker je njegov oče... Mariji...»

«Kaj vam je?!»

«... in Rubinu, ki vas je varal... strašno varal... vas in vaše tovariše... O, vi, dobri, iskreni, plemeniti človek... odpustite!»

In Rubin si je z naglo kretnjo odtrgal umetno brado in lasuljo ter zaklical s čisto drugim, naravnim glasom: «Ivan, odpusti mi!»

Še je začutil Molj njegov pekoči poljub in kot skozi meglo je začul strel... Na tla je udarilo mrtvo truplo Grozda-Rubina —

4.

Ko se je leto dni po tem usodnem dogodku vračal Ivan Molj — zdaj preprost delavec v neki ameriški naselbini — zvečer utrujen domov, je, domislivši se strašne preteklosti, vzdiknil: «O, blagoslovljeno delo, ti si edino sredstvo, ki utesnjuje človeka, da se njegov ošabni, zli jaz ne razbohota v uničevalno moč, ki rodi le zlo na zlo!» — —

Nekaj tednov po Grozdovem samomoru je namreč Molj zapustil svojo domovino in se šel «reševati in pokoriti za svojo krivdo» čez morje. Takrat je vnovič jasnovidno v duhu pregledal vse dogodke od konca do začetka.

Grozдова smrt, umor Marije, bivanje v ječi, Rubin, Allanovci, vstaja, srečanje z Grozdom, poslednji razgovor z Marijo, pri Allanovcih, vstop med zarotnike, njegovo bogoiskanje, izgon iz stanovanja, pogovor z Bergantom, z Mirtičem na gradu, izpust iz službe... in je spoznal, da vsi ti dogodki izvirajo iz njegovega hrepenenja po ohranitvi razkošnega videza; v tej želji je videl bistvo svoje krivde, ki se je je moral oprati. S trdim delom se je izkušal preroditi in začeti svoje življenje spet znova.

In zdaj ni imel več sovražnikov, ljudje in stvari mu niso več povzročali groze. S tihim korakom in toplo besedo je šel mimo vseh in k vsakemu. In vsakdo ga je vzljubil kot dobrega človeka.

«Toda to je šele začetek...» se je bodril vedno znova.

Li-Tai-Pe-Mirko Pretnar:

Na ribniku.

Čez rob sem svojega se čolna sklonil,
utrgal lokvanj, ki je v valih tonil.

Lotos je videl moj obraz potrti:

«Ta mož je žalosten do smrti.»

Književna poročila.

Ksaver Meško.* Dvoje lepih spomenikov, dvoje del in pomnikov, ki sta Mešku dva kamena razdaljnika ob trnjevi poti pisateljskega ustvarjanja.

Knjiga «Ob tihih večerih» je nastala, ko se je Meško otresal še tistega koščka naturalizma, kolikor se ga je bil oprijel, in ko se je začel poglobljati bolj vase ko v pisane pojave zunanjega sveta.

Naturalizem, ki v našem slovstvu ni zapustil velikih in trajnih sledov, a ki je umetnikom — kako bi rekel? — razširil pogled, se je namreč, ko se še prav vdomiti ni utegnil, že moral umekniti viharu zmagi simbolizma, na znotraj obrnjenega, psihološkega analiziranja. Zmago je že ob prvem zaletu izvojeval Cankar. Z njim in ob njem so hiteli Zupančič, Kette, Murn in drugi.

Med temi imeni se je pojavljalo takrat tudi ime Ksaverja Meška.

Ksaver Meško je po svoje markantna, zanimiva osebnost v našem slovstvu in ima svoj poseben slog. Svoj pripovedni dar je klesal po mojstrih v svetovnem slovstvu. Zdi se mi, da je najbolj vplival nanj apostol z Jasne Poljane.

Kakor skoraj vsak začetnik leposlovec, se je tudi on sprva poizkušal v pesništvu. Ampak čudno: Meškova mehka, lirična duša ni ubirala nadpovprečnih strun... Lotil se je celo drame, a za dramo je bil preveč lirik.

Tako je prišel do novel.

V novelah je močan. «Vse svoje življenje sem dal domovini, vse svoje sile, dušne moči in telesno zdravje; s slednjo besedo, ki sem jo kdaj zapisal tekmo več ko dvajset let, sem si odtrgal kos srca in ga dal našim ljudem...» (Naše življenje, str. 10.) V ospredju skoraj vseh novel je on sam.

Novele, posebno tiste, ki jih je pisal pred dvajsetimi leti, so najlepše in so nekatere naše pot tudi v tuja slovstva. Označuje jih tenkočutna duševna analiza, skoraj v vseh se avtor spoveduje svojih srčnih bojov, vse so refleksivnega značaja. Razpoloženje, ki mu ga zbujajo ljubezen do bližnjega, do domovine, ga ustavlja in pogloblja ob urah samote v mehka, nežna premišljanja. Srce mu je dovzetno in občutljivo, polno ljubezni, dobrote in usmiljenja.

V «Legendi o čudežnih očeh» se dá najbolj, kakršen je. Mehak je in nežen in sama odpoved ga je in posvetitev Bogu. Čutna ljubezen mu je velik greh, a kolikor bi ga bile motile misli čutnega življenja, se tega skesano spoveduje. Odpoved —! Vse mu izzveneva v tihih odpovedi in v hrepenenju po miru božjem in pokoju srca.

Duhovnik pisatelj je trpin. Vsako besedo mu pretipajo, vsak nasmeh za pišejo, vsak razmah volje, vsak pogled oči zamerijo. Če je idealist, mu ne verjamejo, češ, da je hinavec; a če je realist, se križajo in spogledujejo...

Od Gregorčiča in Aškercarja pa do Medveda, Finžgarja in Meška so morali to skušati in pretrpeti vsi.

Pisateljska gorečnost duhovnika pisatelja mora biti silno velika, njegov pogum zelo junaški, ali pa mora pisati — molitvenike.

Te gorečnosti ima Meško prav dosti. Pisateljstvo mu je duševna potreba in apostolsko delo.

Vse tiste, ki jih sirovi materijalizem še ni čisto izpodnesel in ugonobil, navajajo Meškova dela na pot idealizma in do čiste duševnosti.

* **Ob tihih večerih.** Druga izdaja. Izdala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Bamberg. Ljubljana. 1923.

Novo življenje. Izdala in založila Narodna knjigarna v Ljubljani. 1923.

Velike in prevratne razlike med razdaljnikoma, kakor sem obe knjigi imenoval, skoraj ni. Meško si je, vsaj zame, ostal zvest. In če je kakšna razlika, je pač ta, da je imel «Ob tihih večerih» več poezije, več umetniške potence kakor v poznejših delih do samega «Našega življenja».

To je morda največja razlika, da je «Ob tihih večerih» še sanjal o sreči, ki jo človek išče pri človeku, v «Našem življenju» pa se odpoveduje vsemu in se posveča zgolj blagovestju ljubezni do bližnjega in posebno še ljubezni do domovine. Zaradi domovinske ljubezni, glejte, so ga vlačili po ječah, stradal je, gledal uboštvo in ga sam trpel in trpi, ali v srcu mu ni žolča. S srčno dobroto se oklepa nevhvaležne domovine in jo ljubi...

V novelah in drugod ne najdem posameznih oseb, ki bi bile absolutne nositeljice njegovih misli in izpričevalo zanj. Izvzel bi novelo «Ciganček». Ne najdem, ker je on sam, kakršen je, v vseh v ospredju in je vsaka novela pač odmev njegovega lastnega mehkega, mirnega, otožnega značaja.

Toliko sem si najmanj med malimi učenci upal povedati o notranji strani del mojstra Ksaverja Meška.

Naj se dotaknem nekoliko še zunanosti, oblike v njegovih delih!

V vsaki leposlovni umetnini me bolj zanimata moč jezika in lepota sloga, ko morda ideja sama. Saj ideja nikoli ni nova, ali vsaj le redkokdaj, jezik in slog, torej sredstvo in okvir povedane misli, pa sta lahko nova krepost, prekrasna novost.

Ksaver Meško je lirik, morda ne prav močan lirik. Ali lirika, ki je zanj najprej oblika, zunanost, ne preprosto in jasen izraz čustvenosti, ga razšari v besedi in slogu. Lirika, ki je zgolj sladki besedni artizem in ne le tenkočutni utrinek resničnega notranjega razneženja, postane rada omledna in — odvišnja.

Kadar mu beseda teče v sočnem ritmu, je preveč mojster in bolj pesnik lirik ko pisatelj realist. Piše brez strasti in brez krvi, nedolžno; gnete in oblikuje, primerja in nareja in postaja — nenaraven, afektiran.

Jezik je slikovit, močan; včasih skrbno izklesan, a včasih tudi ne. Prilastki: ogljenočrne (oči), lunojasna (noč), novopadli (sneg) itd. so tuji prihajači. V mnogih stavkih mu je besedni red hudo prisiljen in nenaraven. N. pr.: Z duha brzino..., zvonov glasovi..., zvonov večerna pesem..., srca burno valovanjam, šoje zaničljivi smeh... Od glagola «pnem, pti se» je v živem govoru deležnik preteklega časa «pnel se» nemogoč; tudi namesto «ospelo se» bi bilo bolje «osulo se».

Nenaravno izražanje ga zapelje v slab slog in slab jezik. N. pr.: «Začutil je, kako mu mehka toplota lije iz njih v njegove prste...»; ali: «...vran, ploščeviči nad lahmem vetru se šibečimi vrhovi...» Pa teče Tilike, Cilike, Micike, Milike, Uršike!

Kadar govori naravno, lepo po domače, mu je slog krasen, lapidaren. N. pr.: «Solnce ugaša, dan umira, na zemljo lega tih večer». Prosim, ali ni tu v dveh, treh besedah popisana, prekrasno popisana poezija poletnega večera?

In čeprav mu je govor vobče narejen, nenaraven in se mu upiraš, te nazadnje le premaga nežna, mehka blagost, ki kot neko ubrano sozvočje diha iz posebnosti njegovega pripovedovanja.

Mehkoba in nežnost sta značilni lastnosti Meškovega peresa. Z njima, tako se ti zdi, dokler se ne navadiš njegovega prav posebnega sloga, včasih že kar koketira in se sili.

Ali to je pač posebnost Meškove umetnosti. Morda ji delamo krivico, če nam ni absolutno všeč, in ji bodo šele znanamci dajali prav posebno ceno. —

Marsikateri pisatelj, ki danes bučno šari in ropoče v mogočni pozi, bo že davno utonil v pozabo, ko bodo Meškova dela še sveže cvetje, še svetlo biserje. Saj končno človek le išče bolj miru ko pijanih naslad, čeprav laže sam sebi, češ, da hoče uživati... A mir, ki ga Meškove Modrice nosijo na svojih čistih krilih, bo trpečim dušam, posebno pa mladim, še čistim srcem vselej in v vseh časih prijetno tolažilo.

Tako kakor Meško more pisati samo po Bogu blagoslovljeni umetnik, ki je premagal zlo v sebi in ki je dober in ima čisto srce in blage misli. *Ivan Zorec.*

Charles de Coster: Anton Debeljak: Ulenspiegel in Lam Dobrin (La légende et les aventures héroïques joyeuses et glorieuses d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak au pays de Flandres et ailleurs). — Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1923. (Preyodna knjižnica 9.)

Ozadje tega romana je zgodovinsko: pisatelj nas poveže v Flandrijo za časa španske vlade in bojov flamskega naroda za narodno in versko svobodo. Pisatelj je vestno proučeval zgodovinska dela, ki se bavijo s to dobo, seznanil se je tudi osebno s kraji, kjer se odigravajo dogodki, ki jih opisuje. Ne gre mu toliko za posamezne zgodovinske epizode in dogodke kakor za obeležje, za okvir, v katerem se odigravajo. Šege in navade flamskega naroda, njegova vera in njegove vraže, čarovnice in volkodlaki, strahote inkvizicije in krvava zarja grmad ob zatonu propadajočega srednjega veka na pragu nove, svetlejšje dobe, to je mrka in hkratu veličastna slika, široko zamišljena, polna umetniških in estetičnih krasot, ki jo je narisal pisatelj v pestrih barvah, v sijajnem, tu pa tam nekoliko starinskem jeziku, ki daje delu še posebno mikavnost in zgodovinski kolorit.

Junakovo ime, kakor tudi nekatere bistvene poteze njegovega značaja, je posnel Coster iz stare flamske narodne knjižnice, predvsem iz Van Paemelove knjižice o «Zemskem življenju Tila Ulenspiegla», zbirke burk o narodnem šaljivcu, pavlihi, ki je znan tudi iz nemške ljudske knjižice istega imena in je najbrže zgodovinska oseba. Iz kljukca, burkeža, pa je ustvaril Coster narodnega junaka, v katerem so posebljene vse težnje flamskega naroda, njegovi boji za narodno in versko svobodo. Navihanost, šegavost in dovtipnost spremljata Ulenspiegla skozi vse življenje, toda kljukec in burkež stopita v ozadje, čim dozori Ulenspiegel v moža, ki ima jasen pogled in čuteče srce za krivice, ki jih trpi njegov narod, ter se začne boriti zoper kraljevo in versko nasilje. Burka mu je odslej samo maska, za katero skriva svoje bojevitve nakane, samo dobro došlo orodje, ki mu marsikdaj pomore, da se izreže iz zagate. Zakaj Ulenspiegel je središče vseh narodnih podvigov, «duh matere Flandrije», kakor je Nela, njegova ljubica, «srce Flandrije», ljubezen do rodne grude, in to ne le v veliki dobi «gezov», temveč za vse večne čase. Kakor Flandrija ne more umreti, temveč kvečjemu zaspati, tako tudi Ulenspiegel živi večno v narodovi duši: «nihče ne ve, kje je zapel svojo zadnjo pesem». Tako je Costerova knjiga več nego zabavna zbirka burk, več nego roman: narodna epopeja je, ali, kakor jo Coster sam imenuje, legenda.

Za prevod tega dela bi bilo težko najti srečnejšo roko nego je Debeljakova. Šegavost in dovtipnost, ki sta bistveni črti originala, nista mogli naleteti na spretnejšega tolmača. Debeljakov jezik ima vse predpogoje, da pride umetniška in estetična sila originala do polne veljave. Temeljito poznavanje slovenščine in njenih narečij, kakor tudi ustvarjajoča sila, s katero razpolaga Debeljakov jezik, obvladata brez težav vse jezikovne posebnosti, tako da pride kolorit povsod na svoj račun. Starinski duh, ki plava nad originalom, posnema Debeljak z

dijalektnimi, deloma zastarelimi izrazi in zvezami. Posamezna imena in flamske izraze je prevajalec prav srečno poslovenil. Nič ne bi škodovalo, da je bil tu dosleden ter postavil namesto raznih flamskih izrazov za jedi in podobno kar pristna slovenska imena, pa najsi tudi ne odgovarjajo točno originalu, saj je to n a r o d n a epopeja, namenjena najširšim krogom občinstva; za inteligenta bi v tem slučaju zadostoval originalni izraz pod črto. S tem bi prišlo v prevod več enotnosti. Sicer pa je to seveda stvar okusa. Gotovo je, da je prevod v celoti slovenska umetnina, ki nudi slovenskemu čitatelju vso umetniško silo in estetske krasote, ki odlikujejo original.

Začetnih 34 poglavij je prevel O. Župančič. Odveč bi bilo, ako bi hoteli tej okolnosti posvečati posebno pažnjo ter stikati po razlikah v jeziku obeh prevajalcev. Župančičeve prevode dovolj poznamo in cenimo iz drugih del. Naj zadostuje, ako ugotovimo, da je Župančičev del prevoda nekoliko nežnejši in rahločutnejši. Z veliko ljubeznijo in opreznostjo izbira Župančič svoj besedni zaklad, Debeljak pa se nikjer ne straši krepkega, robatega, ako hočete tudi kosmatega izraza, ki pa vedno odgovarja duhu originala. *Dr. F. Sturm.*

Josip Kostanjevec: Zbrani spisi. I. zvezek. Samozaložba.

Naš literatski veteran povezuje svojo literarno žetev v snopje. Letina ni bila slaba, snopja bo cela kôpa, še čez. V samozaložbi je začel izdajati po pet pol obsegajoče snopiče v mali osmerki. Ureja jih po časovnem redu. Tako imamo v pričujočem prvem snopiču prvence. Že ti so kazali, ko so začeli izhajati v «Ljubljanskem Zvonu», lep dar realističnega pripovedovanja. Josip Kostanjevec, tako se mi zdi, se je šolal pri Jurčiču in Kersniku, posebno pri Kersniku. Njegove novele iz trškega in malomestnega življenja to dokazujejo. Kot novelist je imel v svoji dobi veljavno ime, ki se je, če se ne motim, rado imenovalo ob enem z imenom novelista Tavčarja. V tisti dobi je bil Josip Kostanjevec na višku svojega literarnega snovanja, takrat je napisal skoraj vsa in najlepša svoja dela. Pozneje mu je «na življenja trnjevi poti» moč peresa nekoliko odnehala. Ladjico življenja so mu zgrabili nemirni, viharji valovi in so mu jo metali ob čeri... Najtrdnjeje in najbolje pa se je držal v mnogih povestih, ki jih je napisal za Mohorjevo družbo. Škoda, da ni spoznal, kam še posebno spada po daru svojega gladkega in prijetnega pripovedovanja. *Ivan Zorec.*

Erjavec Fran: Slovenci. Zemljepisni, zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in socialni pregled. V Ljubljani, 1923. 259 str. (Znanstvena knjižnica, 6. zvezek.)

Erjavec si je stavil vse hvale vredno nalogo, da poda v enotno sestavljeni knjigi točen opis celokupnega slovenstva na vseh poljih javnega udejstvovanja in zasebnega narodnega življenja; tak opis bi naj služil v informacijo inozemstvu; Slovencem samim pa bi naj bil nekako zrcalo, v katerem bi naj brali, kaj so doslej že opravili in kaj je še treba opraviti. Vse gradivo je razdeljeno v dvanajst poglavij: 1.) slovensko ozemlje, 2.) Slovenci v preteklih stoletjih, 3.) slovenski preporod, 4.) Slovenci med svetovno vojno, 5.) Slovenci po osvoboditvi, 6.) slovenske politične stranke, 7.) slovenski jezik, 8.) slovenska književnost, 9.) slovenska upodabljajoča, glasbena in dramatična umetnost, 10.) ljudska prosveta in kulturne organizacije, 11.) slovenske gospodarske in socialne razmere, 12.) Slovenci in Jugoslavija. Kdo drugi bi si želel mogoče drugačna poglavja ali med njimi vsaj drugačno razvrstitev; vzemimo stvar kakor je pred nami in priznajmo, da je tukaj n. pr. tvarina, ki se obravnava v pogl. 9. do 11., sploh prvič v celotnem pregledu sestavljena in marsikje črpana iz prvotnih, v tisku sploh še ne priobčenih virov.

Sestavo takega dela otežuje — v enaki meri kakor njega oceno — pri nas najprej dejstvo, da zanj še nimamo dovolj gradiva, ki bi bilo tako podrobno obdelano, da bi se njega zanesljivi rezultati lahko sprejeli v tak kompendij. Prav za prav bi bil moral vsako poglavje napisati strokovnjak, ki pozna dotično materijo; da se to ni zgodilo in da se je moral takega celotnega dela lotiti posameznik, tega so krive razmere, ki vladajo med našimi založniki in našimi strokovnjaki. Erjavec si je sicer zagotovil pomoč in sotrudišstvo strokovnjakov, ki se jim v predgovoru zahvaljuje, toda iz knjige ni nikjer razvidno, katero in kako pomoč je dobil od njih. Zato je popolnoma umljivo in naravno, da nosi vso odgovornost Erjavec sam; kdor kolikor toliko pozna naše knjižne razmere, bo smejé odklonil misel, da je n. pr. prof. Prijatelj kakorkoli odgovoren za 8. poglavje, ki ga je »napisal« Erjavec!

Druga težava tiči v dejstvu, da obsega knjiga preteklost in sedanost, torej dejstva, ki jih gledamo že objektivirana iz distanc in ki so v naši zgodovini dobila že kolikor toliko zaokrožene in priznane formule, na drugi strani pa sodobne reakcije na živi tok dogajanj, ki se vrše okoli nas in pri katerih smo sami aktivno ali pasivno udeleženi. Pri delu s tako zasnovo, kakršno je baš to, bi se moral pisec trajno zavedati nevarnosti, pred katero stoji: da bo dogodke sedanosti opazoval samo s svojim lastnim čutom in iz perspektive sedanosti opazoval in opisoval tudi preteklost. Individualna zamisel in individualna nota pisanja sama po sebi kajpada ni nikak greh; kjer pa gre za občutje celote, mora posameznik, ko ima priliko o njem govoriti, upoštevati tudi pravice onih, ki jim ta prilika ni dana, ki jim torej ne sme samolastno imputirati lastnega občutka kot nekaj splošnega.

Če si s teh stališč ogledamo Erjavčovo delo, mu moramo priznati izredno vnemo, s katero je zbral raztreseno in večkrat težavno pristopno gradivo. V knjigi je — to se lahko reče brez pridržka! — zakopan ogromen trud; v gradivu, ki se je na ta način v njej nabralo, tiči te knjige trajna vrednost. Jeli to gradivo samo po sebi tako veliko ali pa je bil Erjavec tako slab: jasno je obenem tudi, da gradiva ni zmogel, ampak da je baš narobe gradivo premagalo njega. Konkretne podatke je z izredno iznajdljivostjo znal poiskati in jih je znal tudi spretno in pregledno podati. Kočljivejša pa prihaja stvar tam, kjer gre n. pr. za nekaj več, recimo za oceno tega konkretnega materiala, za njega porabnost, ali pa za imponderabilije, ki se sploh ne dajo izraziti v številkah. Tako bi n. pr. pri naštevanju našega strokovnega časopisja nikakor ne bilo odveč, če bi se pri njem povsod tudi navedla letnica, kdaj je kak strokovni list začel izhajati; medsebojno razmerje teh letnic bi dajalo lepo sliko, kako smo se počasi v posameznih panogah — in v katerih — stavili na lastne noge. Tudi označba časopisja je včasih premalo točna, včasih pa sploh manjka. Erjavčeva nemoč pred dejstvi, pri katerih ni dovolj, da jih samo štejemo, merimo in tehtamo, pa se prav posebno kaže v poglavju o naši književnosti.

Parkrat je Erjavec pozabil na zasnovo in namen svojega dela: saj hoče vendar podati mislečemu izobraženstvu — pri nas in v tujini! — pregleden material, na podlagi katerega si naj o n. ustvari svoje mnenje o nas. Zato so vse njegove opazke, s katerimi pomembnost gradiva podčrtava, ilustrira in poudarja, popolnoma odveč: mislečega občinstva ni treba z nosom butati v gradivo, ki temu mislečemu občinstvu že samo po sebi dovolj jasno govori. V takih slučajih so Erjavčeve opazke neprijetna ciceronska vsiljivost, ki se komaj za silo dá opravičiti z vnemo in veseljem, ki sta ga navdajala pri njegovem delu. Vsa taka ponavljanja — včasih dobesedna! — vsa napetolična

retorika in mučne rekapitulacije, vse to diši zelo neprijetno po onem «Iz tega se učimo...», s katerim so nas njega dni maltretirali v šolah. S takimi sicer dobro menjenimi, a nepremišljenimi medklci je Erjavce jasnemu in tehtnemu govoru svojega gradiva vzel dobršen del njegove učinkovitosti. Zato nikakor ne bo dovolj, če bi se pri prevodih v tuje jezike, ki se nam obljublja in ki bi jih bilo le želeli, tekst kratkoma prevedel: treba ga bo naravnost preliti!

Sedem strani obsegajoča bibliografija je prav za prav poglavje zase in bi lahko tudi bila šteta kot posamezno poglavje. Tako pa se, vkljub opombi pod naslovom, zdi, kakor da naj dokumentira podatke knjige, ki je na nje podlagi sestavljena. Sama po sebi je ta bibliografija razveseljiv dokaz, da smo na tem polju vendar že marsikaj storili; čitatelja knjige pa bo opozorila na marsikatero delo, s pomočjo katerega se bo lahko o tem ali onem podrobneje informiral. V legendi malega zemljevida bi moralo namesto «Jugoslovani» stati «SHS». Erjavcu težko verujemo, da Slovencev izven naše kraljevine ne prišteva k «Jugoslovanom»; po moderni — politični! — terminologiji jih ta ali oni ne sme šteti k «Jugoslovanom», k «Jugoslovanom» jih pa mora vendar!

Loviti napačne podrobnosti je v takem delu za vsakogar lahko; celoti niso tako zelo na kvar in se bodo v novih izdajah lahko dale popraviti. Eno pa bi vendar še rad omenil, ker je v naši literaturi vendar že prestar in prehud greh. Pisava «Slatkonja» izvira iz etimologije, ki je bila že pred štiristo leti napačna in je njej tudi samo polovična koncesija; dosledno bi morali pisati po njej «Zlatkonja». Pravilna oblika je edino «Sladkonja»! Fatalno je tudi, da najdemo tiskovno napako «paralelizirati» (nam. paralizirati!) kar na dveh mestih, in da beremo na isti strani trikrat zapored «Reiffeisen»!

Mislečemu izobražencu, ki lahko abstrahira od tukaj grajanih slabosti, daje knjiga s svojim gradivom mnogo pouka in pobude za razmišljanje. Posebno v onih poglavjih, ki so v tej knjigi sploh prvič na podlagi današnjih podatkov v celoti obdelana; zaradi njih jo bo — dokler ne dobimo kaj boljšega — vedno s pridom jemal v roke vsak, kdor se pri nas na ta ali oni način udeležuje javnega življenja. — Po vsem tem pa seveda še s prav posebnim zanimanjem pričakujemo delo prav enake vsebine, ki ga «Srpska književna zadruga» obljublja iz peresa prof. Ilesića.

J. A. G.

*

O Erjavčevi knjigi bi izpregovoril najprej nekaj načelnih besed glede načina njene sestave. Iz besedila ni razvidno, kaj je njegova last in kaj njegovih sodelavcev. Bibliografija n. pr. je Glonarjevo delo, dasi ni hotel biti imenovan. Ako so tudi drugi sodelavniki izdatno sodelovali, ne da bi bili hoteli izrečno biti imenovani, potem bi Erjavce ne smel biti podpisan kot pisatelj, ampak bi bil moral v naslovu označiti, da je knjigo sestavil s sodelovanjem strokovnjakov.

Glede razdelitve tvarine bi bilo treba reči, da naslov «slovenski preporod» ni popolnoma utemeljen, ker se razpravlja tu v prvi vrsti o političnem življenju od 1848. leta do svetovne vojne, dasi se je začel slovenski preporod že v drugi polovici XVIII. stoletja ter se vršil kulturno-politično in gospodarsko-socialno. Poglavje bi se moralo bolje nazvati: slovenski politični preporod.

Oblikovno je spis ponekod preveč bombastičen in žurnalističen. Ako se naj preveče v kak svetovni jezik, potem se morajo poleg vsebinske revizije odstraniti tudi razni superlativi, da govoré za nas dejstva brez plemičnih opazk. Izrazi naj bi bili izbrani, brez dolgovčnosti in banalnosti, n. pr. prava pravcata evropska višina (str. 125).

V podrobnostih bi omenjal nekaj nedostatkov. V Julijskih Alpah naj bi se poleg Triglava ne imenoval samó Razor, ker zavaja čitatelja, kakor da je to drugi najvišji vrh, ampak Montaž, Škrlatica, Mangart in Viš (str. 12). — Isto je z Grintovcem in Ojstrico (str. 13). — Namesto Blaško jezero naj bi bilo Baško (str. 14). — Na strani 24. je letnica glede rapalske pogodbe napačna: 1921 namesto 1920 (prim. str. 77, kjer je letnica pravilna). — Ni resnično, da na Slovenskem ne leže nikdar vasice nad 1000 m nadmorske višine, saj leže n. pr. Djekše na Koroškem 1159 m, a Meža kot najvišja koroška župnija 1161 m; na Kranjskem je najvišja župnija Vojsko nad Idrijo 1087 m (str. 25). — Da imajo pri nas do malega vse hiše poleg kuhinje s štedilnikom še po več sob, da je že po najzakotnejših vaseh dobiti električno razsvetljavo itd., vse to je vendar pretiranost (str. 25—26). — Tabori so se vršili od 1868. do 1871. leta in ne od 1869. leta (str. 47). — Majniška deklaracija ni bila politični program ogrskih južnih Slovanov, t. j. vojvodinskih Srbov (str. 60). — Da bi bila iz slovenske parlamentarne delegacije v mnogem oziru izhajala tudi inicijativa za nastopanje češke parlamentarne delegacije, je pretiravanje (str. 61). — Na strani 63. mora biti v 3. vrsti zgoraj namesto »svoje« beseda »njih«, ker je sicer nezmislno. — O slovenski organizatorični sposobnosti ne dvomim; toda izrazite državotvornosti nismo pokazali, saj pisatelj sam priznava, da se je ponesrečila organizacija lastne vojske, kar nam je v prvi vrsti zakrivilo izgubo n. pr. Koroškega (str. 67—69, oziroma 71—73). — Ne moremo splošno reči, da sta bila 1848. leta vodji slovenske stranke na Primorskem (jaz bi rajši dejal slovenskega gibanja) v zmislu združene Slovenije in popolne jezikovne enakopravnosti n. pr. Koseski in Winkler, ker je bil Koseski pač prvi predsednik tržaškega »Slavjanskega zbora«, sicer pa v njem brez dovoljnega vpliva in glede »Slovenije« pesimist, dasi tudi drugače kot šolnik in časnikar zaslužni Simon Rudmaš ni bil glede slovenskega programa njegov odločen pristaš, a Winkler je bil odbornik goriškega »Slavjanskega bralnega društva«, kjer je bil najdelavnejši ud Doljak, ki je bil tudi slovenski državni poslanec (str. 80). — Pobuda za prirejanje taborov ni izšla iz Levstikovega kroga, ampak od štajerskih Slovencev in je prvi oklic podpisal dr. Prelog (str. 82). — Ko je prišlo leta 1873. do političnega razdora, bi bilo treba namesto Levstika imenovati dr. Razlaga za vodjo »mladih«; zakaj po letu 1870. se Levstik ni več aktivno udeleževal politike (str. 82). — Na strani 119. mora stati »Sonetni venec« namesto »Sonetov«. — Ne moremo reči, da si je »Dom in Svet« ustanovila »Katoliško-narodna stranka« (str. 124). — Pri omenjanju znanstvenikov bi se morala upoštevati v prvi vrsti njih znanstvena produkcija; s tega stališča pogrešam pri zgodovinarjih n. pr. Kaspreta in Vrhovca, pri prirodopiscih n. pr. Paulina in Seidla (str. 130). — V Celju je cinkarna brez rudnikov (str. 200). — Idrijski rudnik je iz 1497. leta (str. 201).

Slovensko-hrvaški kmetje niso baje sanjali o skupni kmečki državi, ampak zgodovinsko dejstvo je, da je Ilija Gregorić iskal in tudi našel zaveznikov med kranjsko-štajerskimi kmeti ter da so nameravali ustanoviti v Zagrebu posebno cesarsko vlado z odstranjenjem fevdalizma (str. 233).¹ — Ljubljanski program iz 1870. leta ne govori nikjer o ustanovitvi državne zveze vseh južnoslovanskih narodov v habsburški monarhiji ali pa tudi zunaj nje; zakaj IV. točka tega programa se nikakor ne more razlagati na ta način (str. 236). — Slovenski in hrvaško-istrski shod leta 1890. v Ljubljani se ni izrekel za hrvaško državno pravo, pač pa so o tem pisali takrat hrvaški listi (str. 239). — Tako zvana tivolska resolucija socijalne demokracije se v svojem političnem delu ni izrekla za izven-

¹ Ferdo Šišić, Hrvatska povijest. Zagreb, 1908, II., 45—50.

avstrijsko rešitev južnoslovanskega vprašanja, dasi je njen kulturni del govoril o štirih južnoslovanskih narodih kot elementih bodočega enotnega naroda (str. 242). — Krfska deklaracija nima državnopravnega pomena, ampak samó državotvoren; ženevski pakt je bil pač zamišljen kot državnopraven akt, a ga srbska vlada ni odobrila: edino adresa in regentov odgovor z dne 1. decembra 1918. leta imata državnopravno podlago (str. 247). Dr. L.

Vzgojni pomen mladinskega skrbstva. (Obenem prikaz Goršičeve knjige «Socialna zaščita dece in mladine».)

Kdor si danes daje resno opravka z vzgojo mladine, to se pravi, kdor si (kot učitelj, oče ali mati, duhovnik, kulturni politik, pisatelj...) resno prizadeva, iz človeškega bitja, kakršno je, napraviti človeka, kakršen bi imel biti, ter zlasti še izkuša človeško dostojanstvo, ki je v zadnjih letih globoko zdrknilo v jarek ob cesti življenja, zopet dvigniti na spodobno višino: temu je pred vsem drugim treba v veliki meri trojnega — vere, upanja, ljubezni. Treba mu je v taki meri vere v — mladino, upanja v — mladino in ljubezni do — mladine, kakor je preteklost nemara sploh ne bi mogla pokazati.

Beseda pedagogika danes v širji javnosti ne uživa preveč kredita. Pa se ji godi krivica! Pedagogika namreč nikakor ni to, za kar jo navadno imajo: neke vrste «v regelce djano» navodilo za vtepavanje zlasti ljudskošolske modrosti. Taka «pedagogika» je danes upravičeno do smešnosti diskreditirana kot nekak «Methodenwahnsinn»: saj je pač metodika, ki se tukaj istoveti s pedagogiko. le bolj na površju ležeča plast tega, kar v istini zasluži ime pedagogika ali po naše vzgojstvo (Erziehungswesen).

Kaj pa umevamo prav za prav pod vzgajanjem mladine? No, v svojem bistvu je danes to bolj ali manj premišljeno učinkovanje odrastlih na deco, oziroma mladino, učinkovanje, ki nastopa v sledečih četrto oblikah: 1.) kot privajanje na red (v prvih letih otroka) in potem kot vzgoja v ožjem zmislu, to se pravi: vzgajanje značaja; 2.) kot učenje v najširšem pomenu besede (kot učenje po raznih šolah, v obrti, trgovini, poljedelstvu...); 3.) kot ustvarjanje svetovnega in življenjskega naziranja v obliki mladinskega «vodstva» (Jugendführung, Jugendpflege); 4.) kot mladinsko skrbstvo (Jugendfürsorge).

Izmed teh četrto oblik vzgojnega prizadevanja se danes brez ugovora priznava pač samo — učenje, češ, glavna stvar je, da se otrok v mladih letih kaj nauči za svoje bodoče življenje; vendar pa začenjamo, vsaj posamič, bolj in bolj uvidevati, da je vzgoja, to se pravi vzgoja značaja za poznejše realno življenje posameznika prav tako važna, če ne še važnejša, nego-li raznovrstno učenje. In tudi mnenje, da je mladeniču in dekletu spričo tistih nešteto posameznosti, ki se jih morata učiti, in pa spričo raznovrstnih smotrov, ki jima jih vzgajanje značaja predstavlja za hotenja vredne, treba zanesljive orientacije v podobi svetovnega in življenjskega naziranja, ker sicer ne vzgojimo enotnih osebnosti, tudi to mnenje, pravim, pričanja dobivati vedno več trdnih tal. Le mladinsko skrbstvo je še jako skromna vijolica na pedagoški poljani ter komaj zopet

¹ Hvala Bogu opazamo danes vedno več takega prizadevanja — drugod in pri nas! Tako prizadevanje jasno stopa na dan — recimo — v periodični zbirki globoko zamišljenih pedagoških razpravah, ki jih založništvo Veit & Comp. v Lipskem izdaja pod veleznačilnim imenom «Das neue Deutschland in Erziehung und Unterricht». Ves 5. zvezek (1918) n. pr. prinaša iz peresa najodličnejših pedagoških članke, ki jemljejo v pretres «Die Zukunft des Jugendschutzes».

začenja nekako vsaksebi od pravkar omenjenih sestrá razmikati svojo čašico, čeprav so ji korenike že stare, segajoče nazaj vse tja do raznih karitativnih institucij krščanstva v srednjem veku.

In vendar je tudi mladinsko skrbstvo pedagoški poganjek, ki je popolnoma enakopraven učenju, vzgajanju značaja pa ustvarjanju svetovnega in življenskega naziranja. Saj pač tvori mladinsko skrbstvo v nekem oziru naravnost podlago ostalim trem oblikam vzgojnega prizadevanja: deloma kot pozitivno usmerjena mladinska blaginja (*Jugendwohlfahrt*) in deloma kot negativno usmerjena mladinska zaščita (*Jugendschutz*). Kdo neki bi dvomil o tem, da nam bo vendar šele tedaj mogoče otroka, ki se je rodil, učiti, mu vzgajati značaj ter ga voditi pri ustvarjanju svetovnega in življenskega naziranja, ako smo resno uvaževali, da je primum — vivere, ter poskrbeli, da novorojenček ostane živ in zdrav, da se bo po telesu in duhu lahko vsaj normalno razvijal, da ga obvarujemo različnih izkušnaj in škodljivih vplivov itd. In tako je torej razvidno, da ima mladinsko skrbstvo v vzgoji nad vse važno vlogo.

Zato je pač vesel kulturni pojav, da smo Slovenci nedavno dobili glede mladinskega skrbstva lepo zarisane smotre in pota z Goršičevo knjigo *«Socialna zaščita dece in mladine»*.² (126 str.)

V bogati vsebini, ki jo prinaša knjiga, stopa na dan dvojje plasti — ženska in moška. Prva je v tem, da podaja avtor izredno veliko nazornega gradiva, ki je črpano iz poročila, kakor ga je predložila uradnica državne oblasti vene zaščite gospa Cirila Pleško-Štebijeve, ki je, to se čuti iz knjige, z odprtimi očmi in odprto dušo potovala po Nemčiji in celo po daljni Norveški, proučujoč naprave za mladinsko skrbstvo. Druga pa je v tem, da dr. Goršič podatke o modernem prizadevanju tujine na polju mladinskega skrbstva neprestano in v prijetni obliki dopolnjuje z zanimivimi podatki iz naše jugoslovanske preteklosti, sedanjosti in ob osnutkih raznovrstnih dotičnih zakonov tudi iz naše bodočnosti. S to knjigo je na odličnem način izpolnjena vizel, ki je do sedaj mučno zevala na poprišču našega vzgojeslovja.

K. Ozvald.

Zdenka Marković: Kuća u snijegu. Zagreb, 1922.

Pičlih pet pol obsegajoča knjižica z devetintridesetimi miselnimi utrinki! Ti drobci, pisani v elegantnem, čuvstvenem slogu, so obupni ali zanosni vzkliki pesniškega občutja, vsi skoraj same prav lepe pesmi v prozi.

Knjižica ima dva dela, *«Gavranovi»* in *«Zvijezde»*, dvojje temeljnih občutij: obup nad življenjem, kakor ga umetnica gleda, in jasno upanje, ko se ji duša kakor zasnežena hiša iz otožne krajine zanosno dviga v višave.

Ampak kaj je vreme, misao, domovina itd., če to pišem z veliko začetnico, nisem še dognal; da pa je *«noćobdija»* pristna srbskohrvatska beseda klasične *«jugoslovanske»* tvorbe, ne smem dvomiti več, saj jo pišejo uradi in literati!

Ivan Zorec.

Sima Pandurović: Posmrtné počasti. Izdanje Đurđevića, Beograd-Sarajevo.

Svoji drugi izdaji te pred kakimi desetimi leti izišle zbirke je napisal Pandurović predgovor, kjer je izkušal opravičiti svoje pesmi, in po pravici, saj so nekak anahronizem za današnjo dobo. Sodobni literaturi očita neiskrenost, besedoumstvo, teoretičnost, programe in manifeste. V marsičem ima prav, saj se vprav dandanes izkušajo nekatere *«struje»* uveljaviti za vsako ceno in z vsako silo, toda treba je pomisliti, da take vrste židovsko ponujajoče se

² Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1921.

literarno blago že a priori niso umetnine in jih nima pomena zasenčevati in mesto njih postavljati pesmi, kakršne najdeš v tej zbirki, ki očitujejo kvarno dekadentstvo, ki posebno dandanes ne zasluži nikake zaščite. Ob priliki prve izdaje pričujočih pesmi se je izrazil Jovan Skerlić, da so »književni strup, prelaz iz nevrastenije v nevropatijo, iz literature na kliniko».

Verujem, da je taka izjava v onih časih povzročila pri literatih večinoma zaničljiv posmeh, saj so bili vsi otroci Baudelairea, Wildea, Verlainea itd., toda danes smo menda že vsi prišli do spoznanja, da je delitev umetnika od človeka napačna, kvarna in neresnična in da zmore biti le velik človek tudi velik umetnik, saj se koncem koncev prelivata Lepo in Dobro v eno, in zato mi je Skerličeva opazka nerazumljiva. Pandurović je v teh pesmih pristen dekadent. Poje o noči in boli. Uporablja muzikalnost stihov, zabrisanost odtenkov (Verlaine!). Izrazoslovje »egzotični kraji, tropski sjaj, spleen, alkohol, fakirska vera, veličanstvo Noči«, z zaključnim modrovanjem »da je život ceo iluzija duga sećanja i nade« in da nam preostaja le sanjati — ali nismo vse to že davno čuli pri Baudelaireu?

«Pesma tame» dehti kot Mussetove »Noči«, vmes naletiš na stihe s prispodobami, ki čudovito spominjajo na nekatere pri Sully Prudhommeu; n. pr.:

«Znaj, moje srce za zvezdu je svaku
vezano zlatnim koncem (str. 19.)

«Et de longs fils l' (nam. coeur) unissent aux étoiles ...

(Les chaînes.)

«Ti» si je izposodila formo pri Hugojevih »Djinns«, prispodoba »red prosjaka što je stao pred mene, to su želje moje — moje nade, strasti i misli« je čisto v načinu gledanja Maeterlincka.

Sploh bi našel lahko še vse polno značilnih mest, ki pričajo, da je naš pesnik veren sin »svoje dobe« (»umorna deca ovoga stoleća« — fin de siècle), ki vidi vsepovsod le agonijo, in se skuša rešiti v kvietizmu in resignaciji.

Skratka: to zbirko bi najbolje označil, če navedem začetna stiha sklepne pesmi »Zima«:

«U mome srcu, u starinskoj vazi
ubrano cveće spomena se suši ...»

Da, cvetje spominov, ki se suši, obenem pa dober šolski primer tovrstne bolne poezije.

Miran Jarc.

Kronika.

Razstava Božidarja Jakca v Pragi. V mesecu juniju je razstavil v Pragi v »Krasoumni Jednoti« Božidar Jakac svoja grafična dela — v celoti skoro sto bakropisov, litografij, lesorezov in risb — in dal s precej zaključeno prirreditvijo možnost bogatega vpogleda v svoje delo in stremljenje.

Kako izrazi umetnik svoje doživetje — to je zaklad, ki označuje umetniško potenco in silo, ki podčrtava delo kot umetnino in sploh kvalificira upodabljanje. O vsem ostalem — o soku izraza, njega barvi in obsegu — o vsem tem odloča umetnikova notranja dispozicija, čustveni in intelektualni utrip njegove osebnosti. Ta pripomba v toliko, da poudarim predvsem Jakčev »kako«. Njegov način je danes že toliko razvit in kaže v vseh fazah svojega razvoja toliko doslednosti, da ni dvoma o njegovi organičnosti, kar potrja Jakca samega kot

ravno, nepodrejeno umetniško potenco. Našel je podobam svojega notranjega očesa izraz žive, vzvalovane linije, polne plastičnega poleta, ki ima svoj neopredeljivi čar v skriti melodijznosti in plemeniti sočnosti. To je osnovni karakter tistih črt, s katerimi zajema v absolutnosti prostora like svojih doživetij. To je obenem v brezdanosti enega človeškega življenja obsežni zaklad tvorne sposobnosti, ki se v postopnem razvoju izživlja v rastoči skali nijans in možnosti. Njegov izraziti svet — posebno na tej grafični razstavi — je, kakor rečeno, linija, ki se ji harmonično družijo čim dalje bolj polno, razsežnejše in globlje obvladani prostor. Z intenzivnostjo te ustalitve očesa v prostoru raste i intenzivnost in zvok linije. Črnobeli način ji daje ponekod ostrino in subtilnost plamena, kakor se riše ali izvira iz globine prostora, dočim lije sočno, široko in krepko v bakropisih, ki neredko kličejo po barvi baš zaradi živo obdelane prostorne polnosti in obsežnosti.

Naznačeni način izražanja vodi neposredno tudi k umetniku, k človeku, k dispozicijam njegove narave. Trdimoli, da je Jakac vseskozi lirična, pesniška duša, izkušam s tem v širokem pojmu obseči vsaj osnovo njegovega notranjega doživljanja. Tisti svet, ki se zdi podoben domovju spečih strun; vsak dotik izzove ton, vsak dojem izzveni v pesem. Toda ta lirična dispozicija ima pri Jakcu nekaj svojevrstnega. Kakor studenec bruha iz podzavesti nenavadno uravnane, harmoničnega duha in ni ga še doslej skalila niti sled intelektualnega udejstvovanja. V tem dejstvu počiva njena silna čistost, dejal bi, deviška vznesenost in jasnina. Lije tako rekoč iz srca v srce okolice, bleščeča v luči nerazodetega solca. Ta njen karakter jasno izpričuje Jakčevo razmerje do okolice in življenja. Ljudje, ki jih srečuje, mu niso predmet opazovanja, samostojni svetovi, katerih uganko lušči psihologično razmotrivanje; ne niza jih in ne ceni po lestvi doznanih etičnih in splošno človeških vrednot in ne uvršča jih na svojih ploščah in papirjih kot rešene enačbe dveh ali večih neznank. Vse, kar ga družijo z njimi, oziroma vse, na podlagi česar jih uvršča in ceni, je predvsem njegova osebna ljubezen, ki ga veže nanje, v drugi vrsti pa njihov neopredeljivi izraz, njihova slučajna pozicija v prostoru in luči, skratka nekaj, kar je zganilo strune Jakčeve notranjosti. V ilustracijo bi opozoril le na njegove podobe matere in prijatelja na eni, na drugi strani pa, recimo, podobe basista Zaporozca in nekatere ženske obraze. Obrazi, kot znamenja posameznih oseb, so obvladani — v kolikor se je Jakcu zdelo potrebno obvladati jih — običajno skoro vedno le na podlagi risarskega znanja. Zato je razumljivo, da srečuje Jakčeva ljubezen baš v prirodi in v navidez mrtvem svetu najslajši napoj lepote. Tam, kjer v brezdanjih zakladih nedoločenega in neomejenega kipenja obuja v prostem razmahu globoko v podzavesti spočete obraze — pesmi svojega srca. Naravno nosi to ustvarjanje — ne le v sredstvih, marveč kot celota — pečat skrajnega subjektivizma. Izraz vsega je podrejen absolutnosti umetnikovega vzhičenja, umetnikovega pesniškega creda. In pri Jakcu je podrejen močnemu obsežnemu tvornemu duhu. Že dosedanje nianse njegovega načina govora, da z njimi išče strugo globoka reka, z razgaljenimi očmi potujoča umetniška osebnost, ki krije v sebi neštete možnosti melodij. Ne mislim naštevati posameznih, vendar se mi zdi mogoče obseči jih vsaj deloma v provizoričen shema, čigar os tvori prosto lijoča življenska sila, spev eksistence same po sebi (Zaporozec, Na nabrežju). Ob njenih koncih utriplje na enem svet razvihan, razmahnjene, kakor v višinah rojene ubranosti, ki kaže svoje najvišje lice v ilustracijah Gradnikovih «Pisem», kjer meji ob vzhičenje vizije. Odtod lije preko lic prisrčnosti, pokojne zamišljenosti, dobrote in zasanjanosti k drugemu koncu, čigar bregovi segajo v skrivnost, v

slutnjo neznanih utripov onkraj vidnega sveta. Podčrtavam provizoričnost tega obrisa, posebno ker je mišljen le kot pripomoček z ozirom na umetnikov svet, razkrit na tej razstavi. In še v tem okvirju je nepopoln, ker se v nekaterih zadnjih delih družijo k prejšnjim še nova beseda: dogodek, kot posledica ali produkt dveh ali večih komponent. V tem kakor obenem v pojmovanju prostora čutim zgostitev doživljajoče osebnosti, razmaknitev njenih tvornih obzorij in eo ipso s tem združeno pot k novim, rešitve čakajočim problemom.

Razstava sama priča o odkritosrčnem in ravnem poletu za najvišjimi cilji. Ta vsesplošni značaj moči in vere in še posebno nečesa, kar se bori za absolutno svojo resnico — ta njen značaj se mi zdi najvažnejši in za Jakca najpomembnejši. V tej kopici lesorezov, bakropisov in litografij je vidna neka gotova organska rast, ki neredko dosega uglašenost umirjene vode. Toda le na videz. Pazljivejše oko jo v prihodnjem hipu izsledí, kako znova pada v nove globine, gloda nove struge. Jakac obvladuje material z neverjetno lahkoto in zdi se, kakor bi igraje gospodaril nad sredstvi. In vendar ne zahaja nikjer v virtuoznost, v uporabljanje tega znanja izven iskanja svojega resničnega obraza. V tem je njegova moč. V njenem znamenju je zapustil za seboj nekaj sledov, ki značijo same v sebi zaključene, živeče umetnine, jasno izgovorjene besede, izpolnjene forme doživljanja. Poleg teh so pa na razstavi tudi dela, kjer je čutiti vrzel med izrazom in umetnikovim zamislekom, oziroma vrzel med očesom in okolico. Zdi se, kakor da kontakt med notranjim in zunanjim svetom, ki s svojo elementarno spojitvijo gledanja in vtisa v gotovo zaključeno enoto tvori hrbtnico vsake umetnine, ni bil popoln, ni bil enoten in je izraz ostal nekako zabrisan, nezaključen ali ne do dna izpolnjen. Tako so s psihološkega stališča zanimive nekatere njegove žene. Imam vtis, da si še utira pot k ženi, da še išče in vztrajno išče tistega svojega, edino svojega zrelšča, odkoder uzre celo, oziroma kjer se gledanje spoji popolnoma z melodijo doživetja. Čestokrat spodrkne ob zunanji liniji — ne zaradi virtuoznosti — pač pa zaradi sugestivne sile svoje notranje iluzije, ki jo pa kali neki nerazjasnjeni odnošaj do resničnosti. V tem oziru obuja pozornost njegova uporna vztrajnost, s katero je premagoval neskladnost in jo poizkušal premostiti s sočnostjo linije in ploskve. Marsikje se mu je tudi posrečilo. Toda dočim podčrtavam tu predvsem psihološki moment, govori par drugih del o morda podobnem, toda — dejal bi — čisto strokovnem pomanjkljaju. Mislim namreč podobe, ki imajo značaj opazke, ki pa nočejo biti le opazke; podobe, ki pogrešam v njih utrip centralne življenske žile, ki poji celoto in poslednje detailje z gotovo absolutnostjo eksistence, izvirajoče iz potrebe in nujnosti, iz suverena ukaza razpaljene tvornosti. Ta intenzivnost podobe, ta latentni žar lepote — pomemben i za doživetje i za izraz — kjerkoli in kadarkoli dosežen, znači vrednoto, ki sama po sebi tira tvornega duha še višje v boj za nove vrednote. Zato preseneča gledalca na Jakčevi razstavi nekaj slik, ki, dasi mlajše, ne vzdrže polnosti in obsežnosti nekaterih starejših in obratno. In par drugih, ki kot celota molče, ne dokazujejo, ne poražajo oči s svojo centralnostjo, pač pa so zastrite z govorico nečesa, kar ni z njihovim srcem v zvezi. Ta pomanjkljaj tiči v nekakšni neekonomični prebavi vtisov, v doslej še nekoncentriranem doživljanju, ki še ni privito k ostro zarezanemu, jasnemu zrelšču. Včasih ga kali neekonomično navdušenje, kakor da Jakac človek še ni okopal oči v svetlobi vizij, ki trajno užgo v dušo tehtnico vrednot. Je na potu, veren in ne preslab; takega kaže tudi razstava njegove grafike: v smotrenem iskanju svojega izraza, brez kompromisov in z vso dušo, v boju za

tla pod nogami. Oči so našle cesto, niso pa še potonile v njeni brezkončnosti, v absolutnosti njene smeri. Toda srce je zaslutilo svoje najvišje in mu že v naprej posvetilo vse svoje utripe. In to je veliko bogastvo ustvarjajočega duha, zlat talisman za bodočnost.

Ferdo Kozak.

XXVI. umetnostna razstava v Jakopičevem paviljonu: Matija Jama — Ivan Zajec. Po dolgih letih se je Matija Jama zopet pojavil na slovenski razstavi. Kot nemiren popotnik je odšel iz domovine in kot gost se za kratek čas zopet vrača, da poišče domačo zemljo in svoja tla. Po daljšem bivanju na Holandskem je priredil v juniju razstavo v Jakopičevem paviljonu: za dvainpetdesetletnega moža je pomenila več kot navaden semenj slik: razen najnovejših del je pokazal tudi karakteristične starejše slike, ki v zvezi z deli Narodne Galerije sicer ne podajajo dovršene razvojne podobe, vendar pa pri mirno tekočem umetniškem življenju, ki ne pozna neorganskih skokov, ne kaže preobčutnih vrzeli.

Razstava je obsegala okroglo šestdeset skoraj izključno pokrajinskih slik. Ob Jamovem pasivnem značaju pomeni ta omejitve, da je za nevarjeno oko izraz notranjosti zabrisan do neizdatnosti in da je iskanje razvojnih stopenj in stopnjevanja v izraznih sredstvih otežkočeno; odtod tudi različna mnenja o njegovi umetnosti, ki si često ekstremno nasprotujejo. Potrebno je, da si predočimo slikarjev značaj, njegovo notranjo občutno organizacijo in njegovo rast, da bo vidni izraz njegove osebnosti organično uvrščen.

Kot otrok ljubljanske okolice je že v slikarskih začetkih občutil fizijognomijo lokalne pokrajine, ki je v bistvu opredeljena iz tajinstvene meglice in solnca nad polji ter holmčastim robom brez posebne plastike. Naravno je, da v takem zraku ni mogel rasti dramatičen značaj, ampak da se je Jama kot vesten interpret gledanega osredotočil na izražanje večno se menjajočih razpoložanj prirode. Srečno je okolici odgovarjalo senzitivno slikarjevo občutje, ki živi v miru in skoraj brezstrastnem teoretičnem iskanju izraza. Splošne kulturne razmere slovenskega naroda, ki se v dobi Jamove mladosti ni brigal za upodabljanje umetnost razen v cerkvene namene, pojasnjujejo tudi okoliščino, da se je mogel vzdržati vse svoje življenje v zasebnem reševanju čisto artistskih problemov in da si je ohranil neomejeno svobodo gibanja po vsi srednji Evropi. Z menjavo pokrajine se menja interes za njeno zunanost, naravna meja pa ne leži v tehnični možnosti izražanja, ki je pri Jami zrastle po dolgem, asketičnem razvoju v razkošno kulturo, ampak v organizaciji njegove notranjosti, ki je lirična in najgloblje reflektira razpoloženje tihih ur v naravi, pa naj si bo slikarski problem solnce, jutranja meglica ali pa mračni večer nad Barjem. Razmerje do pokrajine je osebno, narava je merjena z lastno pobožno notranjostjo, ki je bistvo njegove tvorne moči.

V Jamovi mladostni pokrajini se izživlja čisto veselje nad izsekom nature in to ugodje narekuje organizacijo slike. Zgradba pokrajine in njena snovna posebnost sta že postranska, slikarja zanima samo njen hipni položaj, ki nudi očesu fine zanimivosti. Igra svetlobe, v solncu se razblinjajoča meglica nad mestom, reko ali poljem, to je ves njegov predmet. Spopolnjevanje tehničnega izražanja ga sili k resnejši koncentraciji in kot cvet iz Jamove gredice, rosnat in v solncu se kopajoč, se je na razstavi pokazal «Motiv iz Podsuseda». Notranja zveza slikarja s pokrajino je tu očitna, slikarski izraz popoln. Polna mladostna sila išče pod vplivom pronicajočega moškega razuma in teoretičnih študij v zvezi z znanostjo novega polja in tudi novih pokrajin. Vedno se ponavlja

med čistimi liričnimi zasnutki, ki se jim pozna, da jim je oče spontana resonanca slikarjeve notranjosti, poskusi iz volje izvirajočih zgradb, a za enkrat jih močnejši interes za svetlobne probleme zamori. S preselitvijo na Holandsko se izpremeni pokrajina v bistvu in slikar ne more preko predmeta, ki se v rezkojasnem zraku nudi očesu v polni snovnosti. Tehnični način je v Jamovih holandskih pokrajinah neoporečen, manjka jim pa toplina čistega veselja in artistični problem prevladuje v teoretičnih svojstvih. Trezna poteza dela iz pesnika nezanimivega prozajika. A ravno v tem razpoloženju je nastala ona hrepenjenja polna «Veja nad vodo», ki dá slutiti zamišljenost njenega mojstra. Sveža skica «Zime» v barvni enostavnosti že riše pot bodočnosti. Jama je v Ljubljani zopet doma. Intuitivno pogrezanje v domačo pokrajino je posvečalo mladost, kot resen mož je z razumom okušal lepoto in z instinktom ustvarjal. Negotovost v kompozicijah (razne vedute iz Ljubljane itd.) je znamenje začetne zmedenosti, ki je zapeljala nekdanjega ilustratorja na nevajeno polje snovne zgradbe; a kakor hitro se prepusti občutku, mu disciplinirana roka ustvari intimno umetnino. Med nje je treba šteti «Zimsko Ljubljano» in «Pogled iz Tivolija». Enostavno ravno polje, gora v sinjini — to so predmeti Jamovega razmaha, ki je danes brez mladostne erotike, pa vključuje suhemu razumu malokdaj profesorski.

Žuboreči potoček Jamovega umetniškega življenja se je prelil v majhno gorsko jezero, ki v prelestni gladini zrcali svojo okolico, včasih — v jasnih nočeh — pa tudi skrivnostne zvezde.

Kot Jamov delavniški soséd je razstavil Ivan Zajec med slikarjevimi deli tudi par plastik. Prijetna svežost konvencionalnih kiparskih zasnutkov v glini je poražena v marmorju. Bukolična skupina in gola vila sta po revnosti koncepcije in neznanju rokodelstva odlični znak hudega nerazumevanja plastike. Ivanu Zajcu manjka za ustvarjanje ne samo krepak odnošaj k svetu in jasen življenjski občutek, ampak tudi čut za snov in izobraževanje materiala. Zadnji dve desetletji sta pri nas zavrgli rokodelstvo in danes shaja celo mojster Prešernovega spomenika brez njega. Da pa umetnik v taki dobi občuti potrebo ročne izobrazbe, mora imeti predvsem umetniško občutljivo notranjost. F. Mesesnel.

Simon Gregorčič med Italijani. V 6. številki II. letnika rimskega mesečnika «La Cultura»* je objavil Aurelio Palmieri pod naslovom «Il poeta sloveno dell'Isonzo Simone Gregorčič» članek o našem goriškem pevcu. Takoj uvodoma ugotavlja pisec, da ni naloga revije, preiskati politične težnje Slovencev, zajetih v današnje meje Italije, ampak dolžnost njena bodi poglobitev v slovensko duševnost, kakor se kaže v slovenskih literarnih in kulturnih težnjah. Potem piše doslovno: «Italijani smo doslej zanemarjali proučevanje slovanskih literatur. Potrebno je, da tega ne zanemarjamo več. Slovenska kultura, tudi ona radi političnih predsodkov nam sovražna, mora vzbuditi našo pozornost. Širjenje našega jezika in literature zahteva od nas spoznanja slovenskega jezika in literature. Bolj ko grožnje in nasilja bo izmenjava literarnih del doprinesla k zblizanju Italijanov in Slovencev, kar bo zmanjšalo politična nasprotstva in oživilo trgovske stike. Med slovenskimi podaniki Italije je začela procvitati književnost, ki je, kljub redkim iredentističnim ostem, prevzeta simpatij do Italije. Slovenec je, dr. Alojzij Res, ki je o priliki Dantejeve šeststoletnice izdal v Ljubljani krasno knjigo: Dante. Resova je tudi inicijativa za «Jadranski Almanah», ki nam do

* La Cultura, rivista mensile di filosofia, lettere, arte, diretta da Cesare de Lolis, prof. nella R. università di Roma. Leo S. Olschki, editore. Roma.

neke mere kaže literarno delovanje Slovencev v kraljevini Italiji. Ta almanah je v resnici eden najboljših, kar so jih doslej izdali Slovenci, čeravno njegov uvodni članek «Kultura in civilizacija» izziva na kritiko, ki od naše strani ne more biti brez vsakega nacijonalizma.» —

Tu citira avtor odstavek članka Janka Kralja, kjer govori o italijanskem narodu kot klasičnem primeru za ljudstvo velike kulture, a majhne civilizacije, potem nadaljuje doslovno: «Navedli smo ta odstavek pisatelja Janka Kralja, od stavek, ki dandanes ne odgovarja več dejanskim razmeram. Stoletja tuje nadvlade so dušila med nami kulturo in ovirala njeno razširjenje v ljudskih množicah. Vseeno pa je nekaj resnice v tem odstavku. Italijanska kultura se je vedno gibala v višjih, za vse lepo navdušenih krogih. Po svojem bistvu je aristokratska. Nasprotno je slovenska kultura začetniška (rudimentale) v svoji umetniški obliki in estetskem izrazu. To je resnično kultura kmetov in delavcev in zato se ne smemo čuditi, če srečamo, n. pr. v zgodovini pesništva, večkrat imena ponižnih (umili) duhovnikov, ki so bili, kakor je znano, najbolj vneti pionirji političnega in literarnega vstajenja slovenskega ljudstva.»

Ideja «kulture kmetov in delavcev» ni piščeja, ampak jo je Palmieri najbrž povzel iz člančiča J. Kralja, ki ugotavlja, da smo, kot narod majhnih kmetov in delavcev ponosni na to, da smo z lastnimi silami dvignili dragocene zaklade iz naše zemlje in zgradili slovensko kulturo.

V nadaljnjem odstavku navaja Palmieri nekaj literarnih mož slovenskih, pričenši z Valentinom Vodnikom, pri katerem podaja v dokaz njegove anakreontske muze v prozi prevod njegovega «Veselega hribčka». Omenja še nadalje Antona Aškercja, ki ga imenuje «političnega barda» slovenskega ljudstva in prehaja končno na Gregorčiča, o katerem pravi, da mu gre z drjem. Francetom Prešernom prvenstvo na Parnasu slovenske lirike.

Nato sledi najboljše, a obenem najvažnejši del članka z obširnimi in dokaj točnim življenjepisom S. Gregorčiča, v katerem izkuša pisec tudi podati sintezo notranjega obraza pesnikove osebnosti in še v velikih, a izčrpnih potezah opis njegovega literarnega dela in pomena v slovenski književnosti. Pri sestavi tega dela članka se je pisec držal slovenskih virov, ki jih omenja pod črto, in sicer: Grafenauerjeve «Kratke zgodovine slovenskega slovstva», J. Lovrenčičevega «Brstja iz vrta slovenskega pesništva» in Iv. Dornikove izdaje Gregorčičevih «Poezij», I. del. Naslonil se je pa tudi na dr. J. Glonarjev spis «Simon Gregorčič», ki je bil objavljen v Jadranskem almanahu za 1923. l. Izmed številnih Gregorčičevih pesmi, ki jih našteva v članku samem, navaja v dobesednem prozaičnem prevodu: «Mojo srčno kri škropite», «Človeka nikar», in prinaša na koncu popoln prevod «Soče», o kateri pravi, da je najpopularnejša pesem med Slovenci, nekaj pesnikov politični testament, krik na zopetno pridobitev reke in nekaj strastno-čuvstven plaidoyer slovenskih pravic do nje. Opravičujejoč nekako politično ost v zadnjih verzih pesmi, piše doslovno: «To pesem o Soči podajamo v celoti. Poetske grožnje avtorja nas ne navdajajo s skrbjo. Soča je tudi sedaj lepa, poskočna in modra, kakor nam jo popisuje slovenski poet. Morda pa je zelena barva valov in vrhov, ki odsevajo v njej, postala temnejša, češ, ni več ob njej meje sovraštva in nasilja, da bi jo ločila od nebesne modrine naše domovine in ker nam tudi daje prijateljstvo Slovencev, ki žive v senci italijanske trikolore.»

Argus.

Bibliografija.

Uredništvo je prejelo v oceno sledeče knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Brinar Josip. Domožnanstvo. Učencem osnovnih šol v ponavljanje. Celje. Goričar & Leskovšek. 1923. 110 str. Cena vez. izv. 20 Din.

Denis Ernest, Du Vardar a la Sotcha. Préfaces de Alex. Bélitch et de Louis Eisenmann. 2^e Edition. Paris, 43, Rue Madame. Bossard. 1923. 349 str. (Collection historique de l'Institut d'Études des Slaves, No. 2.)

Druzovič H., Pesmarica II. Zbirka pesmi in pevskih vaj za osnovno šolo. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1923. 70 str. Cena mehko vez. 10 Din., poltrdo vez. 12 Din.

Dvorniković Vladimir, Studije za psihologiju pesimizma. (I. Shakespeare Hamlet - II. Kranjčević.) Zagreb. Moderna knjižnica. 1923. 245 str. Cena 35 Din.

Erjavac Franc, Zgodovina socializma v Srbiji. Ljubljana. Socialna Matica. 1923. Str. 56. Cena 6 Din.

* **Farere Claude, Civilizovani.** Roman. Preveo s francuskog i predgovor napisao Dragoslav O. Blagojević. Beograd. S. B. Cvijanović. 1923. 130 str. Cena 20 Din.

Gangl E., Sin. Drama v štirih dejanjih. Drugi natisk. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1923. 160 str. Cena vez. 24 Din.

Korban Josip, Vitomilova železnica. Ljubljana. Učiteljska tiskarna. 1923. 58 str. Cena vez. 14 Din.

Kostanjevec Josip, Zbrani spisi, I. zv. Gornja Radgona. Samozaložba. 1923. 80 str. Cena 6 Din.

* **Kovačević Božidar,** Grč mladenstva. Beograd. S. B. Cvijanović, 1923.

Labadušić B. P., Snaga jakoga. Uz prevod Jack Londona. Celje. V komisiji Goričarja & Leskovška. 1922. 72 str.

Mal Josip, Nova pota slovenske historiografije? Ljubljana. 1923. Str. 36. (Ponatis iz «Časa» I. XVII. Ljubljana 1923.)

* **Mažuranić Ivan,** Smrt Smail-age Čengijića. Kritički pregledjeno izdanje. Zagreb. Narodna knjižnica. 1923. Str. 56. (Beleške od Gjura Grubora.)

Onič Franjo, Darovanje. Celje. Samozaložba. 1923. 48 str. Cena 10 Din.

* **Pripovijetke, srpske narodne.** II. izd. Odabrao i sredio Tihomir Ostojić. Beograd-Sarajevo. I. Gj. Gjurgjević. 1923. 259 str. (Mala Biblioteka, 288—95.)

Remec Alojzij, Užitarji. Kmečka žaloigra v treh dejanjih. Prevalje. Družba sv. Mohorja. 1923. 34 str. Cena 5 Din. (Mohorjeva knjižnica, 1.)

Shakespeare William, Kralj Rikard treći. Tragedija u pet činova. Preveo te uvodom i komentarom popratio Milan Bogdanović. Zagreb. Matica Hrvatska. 1923. 230 str. Cena za člane 15 Din, v knjigarnah 18 Din.

Schreiner-Hubad-Černej, Čitanka za obče ljudske šole. Izdaja v štirih delih. II. del. Ljubljana. Kr. zaloga šolskih knjig in učil. 1923. 164 str. Cena 8 Din.

Širok Karel, Slepi slavčki. Gorica. Katoliško tiskovno društvo. 1922. 120 str. Cena vez 5 lir.

Tolstoj L. N., Spoved. Prevedel Josip Vidmar. Ljubljana. Založba «Treh labodov». 1922. 95 str.

Ustava kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Drugi pregledani natisk. Ljubljana. Tiskovna zadruža. 1923. 64 str. Cena s poštnino vred 12-50 Din. (Zbirka zakonov, 1. snopič.)

Žgeč Franjo, Problemi vzgoje najširših plasti našega naroda. Ljubljana. Udruž. jugosl. učiteljstva — poverjeništvu Ljubljana. 1923. 109 str. Cena s poštnino 12 Din. (Stanovsko strokovna knjižnica, zvezek 2.)

NAJNOVEJŠE KNJIGE TISKOVNE ZADRUGE

v Ljubljani, Prešernova ul. 54.

Coster-Debeljak: Til Ulenspiegel.

Roman. Str. 551. — Vez. 70 Din, broš. 60 Din, po pošti 3 Din več.

Ivan Lah: Angelin Hidar.

Starokorotanska povest. Ilustriral Šubic. Vez. 32 Din, po pošti 1:50 Din več.

Ant. Melik: Jugoslavija. II. del.

Opis pokrajin. Str. 527. Z zemljevidom Jugoslavije. Vez. na finem papirju 65 Din, broš. na slabšem papirju 50 Din, po pošti 2 Din več.

Petrovič-Pugelj: Ploha. Veseloigra.

Broš. 11 Din, po pošti 75 p več.

Milčinski: Zgodbe kraljev. Marka.

Ilustrirano. V. 18 Din, po pošti 1 Din več.

Andrejev-Vidmar: Povest o sedmih

obešenih. Vez. 22 Din, broš. 16 Din, po pošti 1:50 Din več.

Shakespeare-Župančič: Othello.

Vez. 29, br. 23 Din, po pošti 1:25 Din več.

Ivan Pregelj: Azazel. Žaloigra.

Vez. 28, broš. 22 Din, po pošti 1 Din več.

Jurčič, III. zv. Uredil dr. Prijatelj.

Broš. 36 Din, po pošti 2:50 Din več.

Hobhouse-Ogris: Liberalizem.

Broš. 30 Din, po pošti 1:50 Din več.

Ibsen-Mole: Gospa z morja.

Vez. 24, br. 18 Din, po pošti 1:50 Din več.

Sienkiewicz-Mole: Z ognjem in mečem. V snopičih, do sedaj 5.

Snopič s poštno vred 9 Din.

Pokojninsko

zavarovanje nameščencev.

Broš. 16 Din, po pošti 1 Din več.

ANTON KRISPER

TRGOVINA Z GALANTERIJO

KAKOR TUDI S ČEVLJI

LJUBLJANA

MESTNI TRG

ŠT. 26

Kreditni zavod za trgovino in industrijo v Ljubljani

Prešernova ulica šte. 50 (v lastnem poslopu)

Brzjavni naslov: Kredit Ljubljana - Telefon št. 40, 457 in 548

===

Obrestovanje vlog, nakup in prodaja vsakovrstnih
vrednostnih papirjev, deviz in valut, borzna naročila,
predjmi in krediti vsake vrste, eskompt in inkaso
menic ter kuponov, nakazila v tu- in inozemstvo,
_____ safe-deposits itd. _____

Čevlji tovarne
Peter Kozina & Ko.

iz najfinejšega
ševro, boks in
lakovega usnja



z usnjatimi pod-
plati so v zalogi
po dnev. cenah

Breg 20 in
Aleksandrova cesta 1

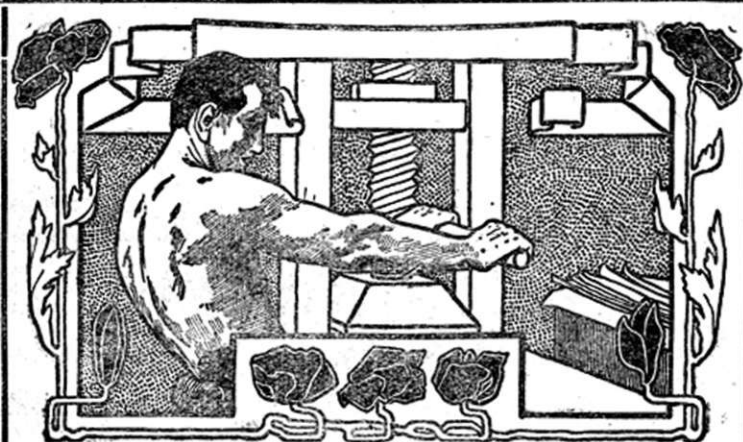
Ljubljana

Breg 20 in
Aleksandrova cesta 1

TISKARNA MAKSO HROVATIN

WOLFOVA ULICA ŠT. 12 V LJUBLJANI WOLFOVA ULICA ŠT. 12

Solidna
in
točna
po-
strežba



Solidna
in
točna
po-
strežba

PRIPOROČA SE ZA TISK VSAKOVRSNIH
TISKOVIN: ČASOPISOV, KNJIG, BROŠUR,
TRGOVINSKIH IN URADNIH TISKOVIN, LE-
PAKOV, VIZITK IN KUVERT.